DUMITRU NIMIGEANU
ÎNSEMNĂRILE UNUI TARAN
DEPORTAT DIN BUCOVINA
PREFAŢĂ
DE
GRIGORE NANDRIŞ
PARIS
FUNDAŢIA REGALĂ UNIVERSITARĂ CAROL I
195 8
Această hartă a fost alcătuită de Domnii I. G. N. şi R. B.
D. Nimigeanu in port românesc
D. Nimigeanu cu soţia şi fiica lor, când au scăpat de după Cortina de fier
D. Nimigeanu cu soţia şi fiica, pe care le-a salvat din Siberia, aşezat acum în Australia
ÎNCHINARE
1918-1958
ACELORA CARI PRIN JERTFIREA VIEŢII LOR AU ÎNTREGIT PĂMÂNTUL ROMANESC, ACUM PATRUZECI DE ANI,
ACELORA CARI PRIN SUFERINŢA §1 MOARTEA LOR AU APĂRAT INTEGRITATEA HOTARELOR ŢĂRII, ÎN CEL DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL,
ACELORA CE VOR REÎNTREGI HOTARUL NISTRULUI, CÂND VIRTUŢILE ANCESTRALE SE VOR RĂSVRĂTI ÎMPOTRIVA NĂVĂLITORILOR ŞI ASUPRITORILOR DE AZI, PENTRU A REDOBÂNDI LIBERTATEA PIERDUTĂ,
ÎNCHINĂM ACESTE PAGINI DE SUFERINŢĂ, DE DURERE ŞI DE IZBÂNDIRE A VOINŢEI DE A TRĂI ÎN LIBERTATE.
ROMÂNII DIN EXIL
SĂ NU-I UITĂM!

Aceste însemnări ale lui Dumitru Nimigeanu din Tereblecea povestesc nu numai suferinţele lui$_y$ în timpul anilor de exil în Kazakstan şi Siberia, ci şi fuga lui de acolo, până a ajuns cu familia sa în Australia. Această carte este mărturia unui om despre pătimirea milioanelor de fiinţe omeneşti smulse dela vetrele lor şi deportate, pentru a fi distruse, departe de ochii lumii civilizate, în gheţurile Siberiei, în pustiurile Mongoliei, în pădurile sălbatece ale Uralilor sau în minele nopţilor eterne de moarte înceată din basinul Donului.

Paginile acestea descriu numai ceea ce a văzut şi a suferit un sătean român din Bucovina, care a putut scăpa din turma de jertfe nevinovate sacrificate de barbarii vremurilor noastre Molohului unei civilizaţii închipuite de creiere bolnave. Avem datoria să nu uităm aceste jertfe şi să cinstim amintirea milioanelor de deportaţi în iadul imperiului sovietic, unde aceşti fraţi ai noştri îşi dau sufletele, în uitare şi părăsire, după ce din trupurile lor a fost stors şi ultimul dram de vlagă pentru «clădirea raiului comunist». Dar, mai presus de amintire, avem datoria să luptăm fără încetare pentru repatrierea celor rămaşi încă în viaţă.
11

Să nu uităm sutele de mii de Basarabeni şi Bucovineni smulşi din satele şi oraşele lor şi duşi în robie pe pământuri păgâne, în vreme ce căminele şi ogoarele lor sunt luate în stăpânire de străini aduşi în ţară de armatele de ocupaţie ruseşti. Scopul acestor colonizări este slăbirea naţiunii

române şi crearea unei confuzii etnico-politice în regiunile anexate de Ruşi, după cel de-al doilea război mondial. Pe aceste schimbări forţate de populaţii Ruşii intenţionează să-şi întemeieze apoi stăpânirea de drept peste aceste regiuni.

Să nu uităm sutele de mii de soldaţi şi ofiţeri ai armatei române prizonieri în URSS, care au apărat pământul strămoşesc împotriva invaziei despotismului asiatic rusesc îmbrăcat în haina comunismului. Contrar tuturor legilor din lumea civilizată, prizonierii armatei româneşti sunt ţinuţi în robie până astăzi. Cu toate intervenţiile făcute, mulţi dintre ei nu au fost repatriaţi nici până astăzi.

Să nu uităm pe toţi cei întemniţaţi în propria lor ţară pentru a nu fi piedecă la jefuirea permanentă a avutului ţării de către năvălitorii ruşi şi de uneltele lor. Numărul celor din închisorile politice, în 1956, era de peste

12

300.000. La aceştia trebue adăogat un număr şi mai mare al celor din lagărele de muncă forţată şi al celor cu domiciliu impus de poliţie. Toată ţara romanească este un lagăr de muncă forţată, unde este liberă numai teroarea unei poliţii politice sprijinită pe armata de ocupaţie rusească. Această carte scrisă, acum câţiva ani, de un martor ocular, este mărturia autentică a acestor stări, care de atunci nu s'au schimbat decât în mai rău.

*

Acest strigăt de durere se îndreaptă în deosebi către fraţii din America şi Canada, emigraţi mai de mult în lumea liberă, în vremuri când pământurile româneşti încă nu fuseseră unite într'un singur Stat. Unirea lor săvârşită în 1918, a fost zădărnicită, după o durată de numai 20 de ani, înainte ca să-şi fi dat roadele depline prin invazia rusească din 1940.

Această invazie este a douăsprezecea năvălire moscovită de când Imperiul rusesc a ajuns la frontiera Nistrului. Să cumpănească fiecare, în judecata sa dacă Istoria se încheie aici, dacă agresiunile ciclice ale despotismului

13

asiatic în continuă expansiune se vor opri pe linia ocupată în 1945! Această linie a încorporat în imperiul colonial sovietic peste o sută de milioane de oameni, liberi până atunci în Europa de Răsărit.

însemnările lui Dumitru Nimigeanu caută drumul către inimile fraţilor din America, în numele părinţilor, al fraţilor de sânge şi al prietenilor dragi rămaşi acolo în satele martirizate din Basarabia, din Bucovina, din Transilvania şi de pretutindeni. Cei rămaşi în acele sate şi cei duşi în robie îşi aşteaptă mântuirea prin stăruinţa şi protestul fără încetare al fraţilor lor liberi de pe Continentul Americei. Românii americani au o patrie liberă. Pe lângă conducătorii acestei patrii ei pot stărui neîncetat ca fraţii lor căzuţi în robie să nu fie uitaţi, ca cei deportaţi dela vetrele lor să fie repatriaţi. Luptând pentru scoaterea din robie a patriei de origine şi pentru repatrierea fraţilor smulşi de lângă vetrele lor, Românii americani îşi vor îndeplini o îndoită misiune: aceea de a continua lupta pentru libertate prin care patria lor nouă s'a ridicat la

14

puterea de azi, şi aceea de a veni în ajutor patriei de origine, căzută azi în

robie.

Această patrie îşi înde aptă, în tăcerea suferinţa, gândurile către fiii ei aşezaţi pe pământul Americei. Asemenea mamei, ai cărei copii au plecat de lângă ea în acea lume nouă în căutarea altui destin, ea se îndreaptă azi către aceşti copii din depărtare cu rugămintea: «în suferinţa noastră, noi cei de acasă vă vedem şi vă auzim, în gândurile şi în inimile noastre. Rugămu-ne vouă să nu ne uitaţi! Ridicaţi glasul vostru de protest pe lângă acei ce au puterea să ne scoată din robie!»

Grigore NANDRIŞ

ÎS

CUVÂNT DE INTRODUCERE

In ziua de 23 August 1939, Molotov şi Ribbentrop au încheiat un pact pentru împărţirea Europei între Rusia lui Stalin şi Germania lui Hitler.

In ziua de 1 Septemvrie 1939, armatele lui Hitler au invadat Polonia.

In dimineaţa zilei de 17 Septembrie 1939, Rusia Sovietivă a atacat Polonia, care lupta împotriva Germaniei hitleriste.

In ziua de 30 Noemvrie 1939$_y$ Rusia Sovietică a atacat Finlanda, cu care încheiase un pact de neagresiune în 21 Ianuarie 1932.

In 28 Iunie 1940, Rusia Sovietică a invadat România cu care încheiase un pact de neagresiune, la Londra, în 3 Iulie 1933. In articolul 2 al acelui pact se declara solemn că: dacă una din puterile semnatare va invada teritoriul altei puteri «declarând sau fără să declare război», acea putere va fi considerată ca agresoare.

In 26 Iunie 1940, ora 22 (ora Moscovei) $_9$ Rusia Sovietică a trimis României un ultimat cerându-i să-i

17

cedeze teritoriile de răsărit numite Basarabia şi Bucovina de Nord. In 27 Iunie, Rusia Sovietică a trimis României o altă notă-ultimat, cerând ca evacuarea Basarabiei şi Bucovinei să înceapă în ziua de 28 Iunie la ora 14. Prin această notă s'a acordat un termen de patru zile pentru retragerea armatei şi a autorităţilor româneşti din Basarabia şi din Bucovina de Nord.

In ziua de 28 Iunie 1940$_f$ Ruşii au invadat România, au încercat să dezarmeze armata română, care primise ordin să nu deschidă focul pentru a nu da nici un pretext de război năvălitorilor. Armatele năvălitoare au închis drumurile populaţiei care părăsea satele şi oraşele Basarabiei şi Bucovinei pentru a se salva în interiorul ţării. Nici magistraţii, cari se găseau în acea zi în şedinţe la tribunale, nu au avut timp să meargă acasă, ci au apucat drumul pribegiei împreună cu împricinaţii pe cari îi judecau. Acei ce erau ajunşi pe drumuri de tancurile ruseşti, erau forţaţi să se întoarcă în localităţile de unde fugiseră.

In Aprilie 1941, Ruşii au început deportările populaţiei în Siberia şi în Asia Centrală, până în Mongolia şi Kamciatca.

18

însemnările tipărite în această carte au fost scrise de către ţăranul român Dumitru Nimigeanu, din comuna Tereblecea în Bucovina de Nord. Împreună cu milioane de săteni şi orăşeni din Europa de Răsărit$_9$ el a fost deportat cu familia sa în Siberia. După şapte ani de chin, a reuşit să fugă înapoi în satul său din Bucovina. De aid a fugit peste frontieră$_}$ în România, unde a trăit ascuns de poliţia ce-l urmărea. A reuşit să fugă cu

familia sa în Iugoslavia, unde a trăit un an şi jumătate prin închisori şi la muncă forţată în mine. Izbutind să treacă în Italia, a stat în lagărul de refugiaţi din Triest, apoi a emigrat în Australia$_9$ unde trăieşte acum cu soţia şi cu fiica sa, pe care le-a salvat de atâtea ori din ghiarele suferinţei şi ale morţii.

Aceste însemnări scrise de Dumitru Nimigeanu cuprind numai fapte trăite şi întâmplări văzute de el sau de cei ce au trecut prin ele. Cartea aceasta este un document istoric$_3$ nu o operă de imaginaţie literară.

G. N.

19

I

DRUMUL IN ROBIE

O GRANIŢĂ NOUĂ CARE DESPARTE DOUĂ LUMI

...Peste noapte, satul meu Tereblecea s'a găsit într'o altă lume. Toate s'au schimbat în mai puţin de 24 de ore. Credeai că puterile iadului au fost deslănţuite de stăpânul lor asupra satelor paşnice, ce aşteptau rodul trudei lor după muncile de primăvară.

Ucigaşii şi toţi făcătorii de rele au fost sloboziţi din închisori şi aruncaţi asupra noastră. Nebunii au fost scoşi din casele de sănătate şi s'au întovărăşit cu toţi vagabonzii şi criminalii, făcându-se şefi de poliţie şi apărători ai regimului comunist. Venetici cunoscuţi şi necunoscuţi au fost făcuţi primari şi prefecţi de către armatele de invazie. La aceştia s'a alăturat pleava doritoare de pradă din fiecare localitate, pentru a-şi împărţi avutul altora. Aceştia erau instrumentele prin care comuniştii distrugeau o lume aşezată de secole prin muncă şi omenie, căci partid comunist pe la noi nu era. Noi ne-am fi putut apăra cu pumnul de aceşti nemernici, dacă ei nu ar fi fost sub protecţia armatelor de invazie ruseşti.

23

DUMITRU NIMIGEANU

După zvonurile răspândite cu iuţeala fulgerului despre ultimatul Rusiei Sovietice, în 27 Iunie 1940, oamenii se pregăteau să apuce calea codrilor, dar nu se puteau despărţi de pământul muncit de ei şi de toţi strămoşii lor. Tot felul de zvonuri hrăneau din oră în oră nădejdea într'o mântuire supraomenească. Credeam că mai avem o zi, două, în care să luăm ultima hotărîre, dar armata comunistă ne-a zădărnicit toate nădejdile revărsându-se peste noi ca un puhoi de mocirlă. Peste noapte am intrat în împărăţia morţilor şi a robilor.

Armata comunistă nu s'a ţinut de cuvânt după cum se legaseră stăpânii d$_3$ prin ultimatum-ul din 27 Iunie 1940, anume ca armatele române să se retragă în timp de patru zile. In realitate armatele bolşevice au ocupat teritoriile româneşti în curs de 24 ore.

Bieţii ofiţeri români, văzând că puhoiul comunist vine peste ei, se retrăgeau scrâşnind din dinţi, dat fiind că aveau ordin să nu deschidă foc.

Veneticii şi ticăloşii, rămăşiţele satului, începuseră să se bucure de venirea comunismului. In fiecare comună a fost pus primar câte un venetic dintr'aceştia, sau dacă comuna nu avea venetici, a fost pus primar cel mai prăpădit şi cel mai rău; şi astfel, cu aceşti oameni, au început comuniştii a-şi face jocul. Alţii au fost numiţi şefi de sectoare. Aceştia trebuiau să ducă în fiecare seară rapoarte, în care arătau tot ce s'a

întâmplat în timpul zilei. Şeful de sector se prezenta la primărie dimineaţa şi seara. Seara primea ordinul care prevedea câte care din sectorul

său trebuesc trimise a doua zi la pădure, câte pluguri au de mers la arat pentru obşte$_3$ câţi oameni să meargă la tăiat în pădure şi multe altele de felul acesta.

Dacă în timpul nopţii dispărea vreunul fugind peste graniţă, în România, tot şeful de sector trebuia să anunţe cine a fugit din sectorul lui. In fiecare comună erau câte 10-15 agenţi de miliţie, aleşi tot din rămăşiţele satelor. Aceşti agenţi erau bine instruiţi, căci în fiecare seară aveau cursuri politice. Ei deveniseră periculoşi pentru toată lumea şi populaţia avea groază de ei pentru că erau apăraţi de armata rusă. Misiunea lor era să urmărească orice mişcare contra regimului. Astfel, ei ascultau seara pe sub ferestrele caselor ce vorbesc oamenii, şi când cineva vorbea rău despre regim, era anunţată miliţia, care înconjura casa respectivă. Oamenii erau arestaţi şi nimeni nu-i mai vedea. Dacă cineva venea din satul vecin, era legitimat de aceşti agenţi. Ca să mergi în comuna vecină, îţi trebuia neapărat adeverinţă specială dela primărie, semnată de primarul comunist şi de unul din agenţi, în care se spunea că eşti «om bun» şi că poţi merge până în acea comună!

Seara la primărie aceşti nemernici discutau numai ce măsuri să ia împotriva sătenilor, care nu erau pe placul comuniştilor. Intrase groaza în oameni şi-ţi era frică să vorbeşti ceva în casa ta şi în familia ta, fiindcă nu ştiai de unde puteai fi auzit. Pentru un cuvânt spus contra comunismului, erai interogat şi schingiuit.

Populaţia dela oraşe căuta scăpare, încercând să se strecoare peste graniţă, în România. Cum în Bucovina

graniţa era încă necunoscută, din cauză că provincia fusese împărţită în două, noua graniţă era demarcată ici şi colo prin câte o ciuhă, adică o bâtă lungă având în vârf o legătură de paie. Această demarcaţie a fost în prima lună, căci mai târziu graniţa a fost atât de întărită încât s’ar fi putut numi nu numai «cortină de fier», ci «porţile iadului»!

După cum am spus, oamenii dinăuntrul «cortinei» căutau să fugă în România. Necunoscând graniţa, ei căutau să vină în contact cu cei de lângă ea. Dacă nimereau peste un om bun, erau salvaţi, dacă găseau unul care voia să-i jefuiască, acesta îi ducea pe câmp unde ştia el şi îi încurca cu fuga, încât bieţii refugiaţi îşi pierdeau bagajele. Au fost şi multe cazuri când refugiaţii au căzut în mâinile grănicerilor ruşi.

Un Ucrainean din comuna Stârcea, care-şi schimbase numele în Smit, se ducea la Cernăuţi şi lua persoane pe care le aducea până într’o luncă pe graniţa de pe malul Şiretului. Aici le lua bagajele, spunându-le că merge să le treacă peste graniţă, iar ei să aştepte că el va veni peste o jumătate de oră. In timpul acesta se ducea la comandamentul rus, unde anunţa că la punctul cutare sunt persoane care vor să fugă. In mai puţin de cinci minute bieţii oameni erau prinşi şi duşi din nou la Cernăuţi. Pe deasupra, la închisoare li se mai lua şi hainele, dacă nu denunţau numele

călăuzei care-i dusese până pe luncă.

Aceasta am aflat-o dela persoane cate primiseră scrisori dela Nemţi repatriaţi din Bucovina în Germania

în toamna anului 1940. Printre cei arestaţi se găseau şi Nemţi, iar după convenţia germano-rusă, orice persoană de naţionalitate germană, oriunde s’ar fi aflat, avea dreptul să se repatrieze; şi atunci Nemţii au fost scoşi din închisori şi trimişi în Germania. Multe persoane au putut fi astfel salvate, dar şi mai multe au căzut în ghiarele anticriştilor.

Cu jale mare ne uitam la soldaţii sovietici, care veniseră şi ocupaseră Bucovina noastră, de unde cu o săptămână mai înainte se retrăsese frumoasa armată română. Vedeam numai chipuri de oameni străini, care nici nu semănau a oameni, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară, cu ochii mici, între care nu era niciunul mai îmbrăcat şi mai spălat. Nu era nicio diferenţă între soldaţi şi ofiţeri. Pe toţi îi vedeai scărpinându-se mereu pe la subsuori. Noi râdeam, dar ei se mândreau, spunând că e o cinste să fii murdar! Spuneau că ei fac parte din clasa muncitoare şi sunt oameni pentru ţară.

Văzând acest dezastru, nimeni nu mai avea curajul să lucreze. La primărie, la şcoală, la cârciumă^ pretutindeni pereţii erau plini cu afişe comuniste. La primărie aduseseră cărţi de Marx, Lenin şi Stalin, pe care le traduseseră în limba română. Ne întrebam unul pe altul: «Ce înseamnă asta, frate, suntem străini în ţara noastră?» Vedeam grupuri de femei plângând, oameni disperaţi şi vedeam totodată pe derbedei, pe beţivi şi pe leneşi cum se învârteau prin comună. Se bucurau văzând cum le vine pomana, căci avutul lor şi-l pierduseră de mult bând şi chefuind, iar acum căutau să se răzbune pe noi.

CĂLĂUZĂ PE GRANIŢĂ

Comuna mea natală devenise comună de frontieră. Graniţa trecea chiar peste un ogor al meu, care era jumătate de partea României şi jumătate de partea Rusiei. Foarte des mergeam la lucru pe acel ogor, fie că aveam de lucru, fie că nu, mai mult pentru a vedea cum e păzită graniţa. Curând am început să dau ajutor celor care voiau să fugă în România.

Astfel am călăuzit pe directorul şcoalei din Tere- blecea, pe nişte doamne din Storojineţ, pe un comisar de poliţie din aceeaşi localitate, şi pe mulţi alţii.

In timp ce treceam pe doamnele din Storojineţ, am fost descoperiţi. Persoanele respective erau conduse de o călăuză a mea, iar eu stăm la un punct de observaţie pentru orice împrejurare. Totuşi au avut timp şi au trecut, cu călăuză cu tot, în România. Călăuza s’a dus împreună cu refugiaţii la poliţia din Şiret, care a felicitat-o pentru felul cum a procedat. Dar refugiaţii nu erau mulţumiţi, fiindcă o parte din bagaj le rămăsese netrecut, aflându-se încă pe un ogor de porumb, lângă postul meu de observaţie. La întoarcere, călăuza mea a fost condusă pe graniţa de lângă Şiret, de un locotenent de grăniceri român, care-i dase o scrisoare cu

rugămintea s’o ducă soţiei lui la Cernăuţi; urma să se refugieze şi ea împreună cu alte soţii de ofiţeri.

La trecerea înapoi în satul nostru, călăuza a fost descoperită de grănicerii ruşi; norocul a fost că porumbul

era mare până în brâu şi, văzând Ruşii venind, călăuza a început să răărească porumbul, cu toate că nu era al nostru. Ruşii nu au porumb în Rusia, aşa că nu ştiau că porumbul nu se răreşte la vremea aceea, dar erau siguri că acea persoană venise din România. Ei au dat semnalul printr’un foc de armă, după care urma să vină dela comandamentul din sat doi grăniceri călări ca să o ia în primire. In timpul acesta de aşteptare, grănicerii ruşi i-au spus călăuzei să se aşeze pe iarbă[5] fără să-i facă percheziţie.

Călăuza a scos scrisoarea locotenentului şi, rupând-o în sute de bucăţi, a îngropat-o în dosul piciorului stâng. Când a sosit escorta, călăuza a fost transportată la comandamentul din Tereblecea, unde i s’a făcut o percheziţie corporală nemaipomenită, fără a i se găsi ceva. După aceea a fost băgată într’un beci cu apă până la genunchi. In aceeaşi noapte a fost scoasă de opt ori la interogatorii şi tot de atâtea ori băgată din nou la beci. După multă suferinţă şi chin, a fost transportată într’un lagăr de «arestaţi», care fuseseră prinşi, la fel ca şi călăuza mea, pe graniţă.

Lagărul se afla în curtea proprietarului Gârjţchi din comuna Vadul-Siret. In timp de numai o lună de zile după invazia Bucovinei^ în acel lagăr se aflau 2400 de persoane. Afară de acesta, mai existau încă nouă asemenea lagăre, toate pline. Acesta era lagărul pentru regiunea noastră, în care se aflau închişi: preoţi, profesori, învăţător^ primari, funcţionari şi foarte mulţi pensionari,

cărora comuniştii nu le-au mai plătit nicio pensie. Printre aceştia erau şi doi generali ieşiţi la pensie, al căror nume nu-l ştiu. Ceeace ştiu sunt cele ce-mi povestea călăuza, despre persoanele care se găseau acolo.

După o lună de zile a venit o comisie rusească şi fiecare deţinut a fost chemat din nou la interogator, dela care a ieşit fiecare după cum a avut noroc. Călăuza mea a scăpat susţinând ceeace declarase la început, când a fost prinsă, anume că se găsea la lucru şi să nu fusese în România. Când s’a întors acasă, ne-a povestit că numai 5 % au scăpat şi că restul de 95 % au fost încărcaţi în camioane şi duşi la gara Vadul-Siret, unde au fost urcaţi în vagoane de marfă cu destinaţia Siberia.

Dar să ne întoarcem la restul bagajului, care rămăsese netrecut. Acum graniţa se întărise mult cu grăniceri care veneau şi te legitimau pe câmp, chiar la distanţă de un kilometru dela graniţă. Eu aveam ascunse, în acel loc cu porumb, patru valize şi trei pachete, ale unui comisar, care vrea să treacă în România. Văzând că se dau mereu semnale de alarmă, m’am înţeles cu comisarul să plec acasă ca să aduc ceva de mâncare, urmând să trecem în noaptea următoare, deoarece ziua era imposibil de trecut şoseaua Cemăuţi-Botoşani, care e construită pe un terasament ridicat. Ne-am înţeles şi am plecat. Acasă mă aştepta un consătean, Ostafi Creţu, un

om bun de altfel, care voia să afle despre reuşita noastră şi căruia eu, ca un nesocotit, i-am povestit totul. Ostafi Creţu s'a dus acasă şi a povestit, la rândul lui, nevestii-si şi nevestei unui văr al lui,

Vasile Creţu, care, auzind toate acestea dela nevastă-sa, a plecat împreună cu ea şi cu un frate ca să ia lucrurile părăsite pe locul lui. Neştiind precis unde sunt şi căutând la întâmplare prin porumb$_3$ comisarul i-a observat şi a fugit după indicaţiile date de mine înainte de a ne despărţi, reuşind să treacă cu bine peste şoseaua periculoasă în spre România.

Ajuns în sat, m'am dus la primărie şi am cerut noului primar Alexe Gabor o adeverinţă că am pământ lângă graniţă şi că am drepul să-l lucrez. înarmat cu acest document pentru zonă, eram acum mai cu curaj, dar când am ajuns cu mâncarea la locul ştiut, ce să vezi? Nici comisar, nici bagaj! M'a apucat grija şi mă treceau fiorii, pentru că nu era nimeni care să-mi spună ce se întâmplase. In drum spre casă, m'am întâlnit cu un băiat al lui Ion Cojocaru, care mi-a spus să a văzut pe Vasile Creţu şi pe fratele său, Niţucă Creţu$_3$ căutând prin porumb. Atunci m'am lămurit. Eram acum sigur că aceştia luaseră bagajul. La intrarea în sat, l-am întâlnit şi pe Vasile Creţu, care mi-a spus că merge la câmp. Bine înţeles că nu mi-am trădat ce-aveam pe suflet, dar în ochii lui am observat o bucurie nebună. Vasile îmi zise că el ar bea ceva şi că să merg cu el la cârciumă. M'am dus, dar n'am băut nimic. Seara am aflat dela vărul său, Ostafi Creţu, că aceştia doi, Vasile Creţu şi frate-său, Niţucă Creţu, luaseră bagajul şi-l împărţiseră între ei. Erau lucruri de valoare. Intr'un geamantan ar fi fost şi suma de 60.000 lei, care pe timpul acela însemna ceva. Mai târziu, când

şi-au închipuit că eu am uitat întâmplarea aceasta, au început să poarte din lucrurile furate, care se deosebeau uşor de hainele noastre.

Dealtfel îi urmăream cu atenţie, fiindcă primisem îndrumări printr'o scrisoare clandestină să predau bagajul grănicerilor români, iar dacă nu-l pot trece, să-l păstrez la mine. Ce era să păstrez, când bagajul nu mai era? Văzând odată pe nevasta lui Vasile Creţu cu mai multe lucruri străine pe ea, am început s'o iau la rost, spunându-i dela obraz:

«Ce credeţi voi că n'o să crape asta odată? Dacă rămân Ruşii aici, norocul vostru, dar darcă se vor întoarce Românii, vă vor pocni oasele în lanţuri şi veţi spune şi ţâţa ce-aţi supt-o!»

RĂZBUNAREA UNUI NEMERNIC

Pentru aceste cuvinte, Vasile Creţu s'a răzbunat a doua zi, spunând unui văr al meu, Leon Nimigeanu, şi nevestei acestuia, Veronica, că «o să-i pocnească lui Dumitru al lui Niculai oasele în Siberia, nu Leontinei mele în lanţuri, când vor veni Românii.» Acest nemernic s'a vorbit şi cu alţi derbedei şi m'au reclamat la N.K.V.D. Din această cauză am fost chemat de mai multe ori la poliţie, unde m'au interogat după o coală de hârtie, la care se uitau mereu: reclamaţia contra mea. Mă întrebau foarte blajin, oferindu-mi scaun şi ţigări şi scriind mereu.

Aceasta a fost în toamna anului 1940. Pe data de 13 Iunie 1941, pe când mă găseam încuiat în vagon pentru deportare în Siberia, deodată intră pe uşă un căpitan de miliţie purtând o geantă cu actele celor care se găseau în vagon. Venindu-mi rândul, am fost întrebat de toţi moşii şi strămoşii, din ce neam mă trag şi pe cine mai am în România. Cum stăm aproape de acel NKVD-ist, am putut vedea aceeaşi coală de hârtie, după care fusesem interogat în Tereblecea. M'am îngrozit şi mai mult când am văzut iscălitura lui Vasile Creţu, în româneşte, sub reclamaţia scrisă în ruseşte, limbă pe care consăteanul meu nu o cunoştea.

Din primele zile ale ocupaţiei a intrat groaza în populaţia românească. Toate informaţiile de care aveau nevoe noii conducători, le luau dela minoritari sau dela Românii decăzuţi, cum era cazul unuia Costan Panciuc, zis Costălău. Această arătare de om era de mult uitată de Dumnezeu şi de oamenii buni. Cele câteva hectare de pământ pe care le avusese, le vânduse pentru băutură sau la jocul de cărţi. Altfel umpluse o casă de copii, care erau nevinovaţi. In tinereţe, făcându-şi armata la regimentul 113 infanterie din Cernăuţi, a luat parte la răscoala acestui regiment în 1922. In 1940, când au venit la putere comuniştii, acest nenorocit le-a întins mâna şi, bătându-se cu pumnii în piept, le zicea:

«Tovarăşi, eu comunist, eu ispravnic!»

A reclamat pe mulţi oameni, cu diferite minciuni, căci un neadevăr al unui comunist era crezut. Puteai să aduci sute de martori şi de semnături contra, ei nu-ţi mai dădeau drumul şi nici nu te credeau.

Când au început arestările individuale, Costălău însoţea miliţia arătând locuinţa şi tot el era cel care răcnea mai tare decât miliţia la omul care urma să fie arestat, cerându-i să-şi părăsească cât mai repede casa. Arestările se făceau numai noaptea, luând pe bieţii oameni din somn şi scoţându-i numai cu ce aveau pe ei, nepermi- ţându-le să se îmbrace bine, fiindcă interesul lor era să te piardă cât mai repede.

Oraşul Cernăuţi avea în timpurile normale 150-200 de deţinuţi, care erau numai bandiţi sau criminali. Când au venit comuniştii au dat drumul criminalilor, fărâmând uşile închisorilor şi fotografiind eliberarea lor. Din comuna mea s'a întors acasă dela Cernăuţi o persoană care dăduse foc casei lui Visarion Chirilă. Deasemenea s'a întors, tot din închisoarea din Cernăuţi, şi fata lui Niculai Sadovec, care-şi omorîse tatăl. Toţi aceşti nemernici şi criminali erau voioşi şi fericiţi, bătându-se cu pumnul în piept şi strigând:

«Asta e libertatea poporului!»

După şase luni de ocupaţie comunistă, în închisorile din Cernăuţi nu mai era loc pentru arestaţi, umplându-se şi cazărmile cu oameni nevinovaţi. Astfel erau pline cazărmile regimentelor 3 Grăniceri, 11 Roşiori şi 4 Pio-

neri. Mii şi mii de oameni gemeau sub lacăt. Mulţi din ei s'au stins chiar

atunci, în 1940. Din satul meu au fost arestaţi următorii: Toader şi Avrentie Nimigeanu, foşti primari, Pintilie Nimigeanu, fost notar, Sârbu Nimigeanu, bun gospodar, Vasile Dubău, Dumitru Nimigeanu al lui Cozmuţă şi Leon Socaciu al lui Cozma.

Dacă un locuitor fusese primar chiar cu 20 de ani în urmă, comuniştii tot îl arestau. Aceste suferinţe şi chinuri de neînchipuit din beciurile închisorilor ni le-a povestit Ilie Socaciu, care a stat închis numai trei luni, după care, ca prin minune, i s'a dat drumul acasă. Alte ştiri mi-a dat Dumitru Socaciu, fost vecin cu mine, care a fost arestat pe nedrept în urma reclamaţiei lui Dumitru Cojocariu, precum că ar avea armă ascunsă şi că ar fi vrut să fugă în România. Pe baza acestor declaraţii false, Dumitru Socaciu a fost schingiuit groaznic şi condamnat la 25 de ani muncă silnică.

înainte de a fi trimis în Siberia sau în altă parte, la lucru, bietul om s'a îmbolnăvit de atâta nenorocire ce căzuse pe capul lui. L-au dus atunci la spitalul central al închisorilor din Cernăuţi, vechiul spital militar de ochi. După ce s'a îndreptat puţin, Dumitru Socaciu s'a întovărăşit cu încă doi oameni şi au hotărît să fugă. Au rupt păturile, făcându-le funii şi au lărgit gratiile dela geam. Legând funia de gratii, şi-au dat drumul pe fereastră într'o noapte pe viscol.

Dintre toţi trei numai Dumitru Socaciu a reuşit să

scape, ceilalţi doi au fost împuşcaţi de gardieni: unul chiar lângă fereastră, iar al doilea după câţiva paşi. Socaciu a fugit cât l-au ţinut picioarele, ca la 5 kilometri, numai în cămaşă şi desculţ. Aceasta era în Ianuarie 1941, pe un ger de foc. Undeva, lângă Cernăuţi, a fost adăpostit la o casă, al cărei proprietar avea şi el un fecior la închisoare. Gândindu-se la ce suferă şi fiul lui, acel om l-a dus pe Dumitru Socaciu până lângă comuna noastră.

Urmărirea lui de către miliţie era ceva groaznic: îl căutau zi şi noapte pe la vecini, pe la neamuri şi prin alte sate, pe la rude. La casa lui era mereu control, în speranţa că poate va veni odată. Aşa a ţinut timp de patru luni. In Aprilie 1941, când s'au făcut primele deportări în masă, a fost ridicată şi nevasta lui D. Socaciu cu un copilaş. In 1947, când m'am întors eu din Siberia, i-am citit scrisoarea ei din oblastul Murmansk: copilul îi murise în prima lună după deportare, încă pe drum, din cauza frigului şi a foamei; cerea dela familie să-i trimită îmbrăcăminte călduroasă. Soţul ei, Dumitru Socaciu, luptase pe ambele fronturi, iar în 1948 era încă în viaţă, dar la ce mai era bun bietul om? Şi ca el erau mii...

«VREM SĂ MERGEM ÎN ROMÂNIA!»

In toamna anului 1940, când se repatriau Nemţii din Bucovina şi Basarabia, vedeam cum le străluceau ochii de bucurie, fiindcă scăpau de hoardele comuniste. Noi

însă rămâneam pierduţi. In Tereblecea Veche locuiau. Români, iar în Tereblecea Nouă Nemţi. Când venise comisia nemţească pentru repatriere, Românii din regiunea ocupată prinseseră de veste. Din comunele vecine veneau unii în Tereblecea Nouă, ca să vadă dacă nu

cumva se găseşte şi vreo comisie românească. Astfel s'a răspândit ştirea greşită că în Tereblecea Nouă s'ar afla o comisie românească, şi într'o dimineaţă, pe ziua de 12 Octombrie 1940, valuri-valuri de Români din toate comunele vecine: Poeni, Poenii- din -cea -parte, Stăneştii-de-Jos, Stăneştii-de-Sus, Mihoreni şi Sănăuţi, toate aşezate dincolo de pădurea Tereblecei, prin care trecea noua linie de graniţă, — s'au pus în mişcare spre Tereblecea Nouă. Veneau bieţii oameni, dornici să meargă în România, cântându-şi amarul şi chiuind după obiceiul românesc.

In pădure, pe teritoriul comunei Tereblecea, le-au ieşit înainte comuniştii localnici care erau Ucraineni, Poloneji şi printre ei doi Români: Vasile Olariu şi Vasile Cosic; făcându-se mai ispravnici decât comuniştii, erau călări, cu armele în bandulieră şi cu harapnice căzăceşti în mână, şi băteau în oameni ca în vite, silindu-i să se întoarcă înapoi, căci nu aveau voie să intre în comuna Tereblecea fără adeverinţă dela primăriile respective. Asftel, încetul cu încetul oamenii s'au retras în satele lor, dar câţiva au luat-o prin altă parte şi tot au ajuns în Tereblecea, crezând că agenţii nu vor să-i lase să meargă la comisie. Unii din ei au căzut în

mâinile miliţiei, care i-a forţat să spună de unde au aflat că în Tereblecea ar fi o comisie românească. Oamenii au început să arunce vina unul pe altul, până ce s'au încurcat în declaraţii.

Mai târziu, un vecin al meu, Aurel Puiu, a fost pârît la miliţie de un duşman vechi al lui din Poeni, unde se născuse şi unde-şi avea încă părinţii. Duşmanul lui, ajuns acum primar comunist în Poeni, a spus că el, Aurel Puiu, ar fi venit călare din Tereblecea, colindând prin toate satele, spunând că în Tereblecea se află o comisie românească şi îndemnând oamenii să treacă în România, lucruri de care bietul om nu ştia nimic. Aurel Puiu mergea într'adevăr călare, pentru că-şi tăiase cu toporul un deget dela picior şi nu putea să mai meargă pe jos. A fost arestat cu cal cu tot, în Octombrie 1940. In 1947, când m'am întors din Siberia, încă nu se ştia dacă mai era sau nu în viaţă.

Peste o jumătate de an, în Aprilie 1941, ca la 4000-4500 de bărbaţi, femei şi copii din judeţul Storo- jineţ, (comunele Suceveni, Prisăcăreni, Carapciu pe Şiret, Petriceanca, Cupca, Pătrăuţi şi altele), nemaiputând îndura mizeria comunistă, cum n'o puteam îndura nici noi, s'au organizat cu steaguri tricolore româneşti şi cu sfinte cruci din biserici şi au pornit încolonaţi câte patru spre Adâncată. Acolo au cerut miliţiei să le dea drumul să meargă în România, căci ei sunt Români. Se dădea voie într'adevăr unora să treacă în România, dar cui? La străini şi rar câte unui Român mai de rând.

Şeful miliţiei întrebă pe cei care-i înconjuraseră cabinetul, ce vor? Aceştia au răspuns într'un glas:

«VREM SĂ MERGEM ÎN ROMÂNIA!»

In faţa miliţiei oamenii s'au prezentat fără comandanţi ca nu cumva să cadă vreunul în cursă, fiind luat cap de rebeliune.

Şeful miliţiei le-a spus:

«Vor pleca în România numai cei care au rude şi neamuri apropiate acolo!»

Atunci oamenii au strigat în cor:

«NOI SUNTEM ROMÂNI, NEAMUL NOSTRU ESTE REGELE MIHAI, IAR MAMA NOASTRĂ E REGINA ELENA!»

Au fost poftiţi câte trei să dea o declaraţie. Au intrat primii şase oameni şi acolo au rămas, miliţia socotindu-i comandanţii gloatei. Celorlalţi le-au spus să plece acasă, căci cei şase vor veni mai târziu. Careva din mulţime a ştiut ruseşte şi a spus să li se dea drumul imediat acelor oameni, altfel cei de-afară vor devasta toată clădirea! Astfel cei şase au fost puşi în libertate şi tuturor li s'a spus că cine vrea să plece în România, să vină a doua zi pentru a li se întocmi actele necesare.

A doua zi oamenii au venit în număr şi mai mare, încolonaţi câte patru în rând şi cu gornişti în frunte. Drept comandanţi puseră nişte fete, care mergeau pe de lături. Când au intrat în Adâncată, au început a striga: «Ura, trăiască Regele Mihai, Regele Românilor», cântând apoi «Imnul Regal». La strigătele de «ura», au fost

alarmaţi toţi comuniştii din Adâncată, ca şi când ar fi fost vorba de un atac. Imediat a apărut în faţa mulţimii un grup de miliţieni călări, care au început a lovi cu săbiile, tăind crucile sfinte pe care oamenii le aveau cu eî, precum şi steagurile tricolore româneşti, ceeace a făcut ca oamenii să se îndârjească peste măsură. Cei care aveau bâte, s'au repezit cu ele spre miliţieni. In acest moment miliţia s'a retras, lăsându-le drumul liber spre cazarmă, unde-i aştepta o miliţie şi mai puternică, cu mitraliere în poziţie de bătaie şi pistoale automate.

Aşa fiind, oamenii s'au îndreptat spre graniţă, la punctul cel mai apropiat, 12 kilometri distanţă, la Climăuţi şi Fântâna Albă. Dar pe acest parcurs au fost întâmpinaţi din nou de grăniceri călări, care au încercat să-i oprească şi cu care au avut încăierări fără a se deschide foc. La 5 kilometri de graniţă au fost primiţi cu focuri de mitralieră în rafale scurte. Cu toate că au avut câţiva morţi şi mulţi răniţi, oamenii nu au renunţat, ci au continuat să înainteze cu curaj.

După ce au ieşit dintr'o pădure, la doi kilometri de graniţă, au intrat pe câmpul şes, fără niciun fel de obstacol şi posibilitate de camuflaj. Aici, la câmp deschis, au fost seceraţi de mitraliere cruciş, fiind omorîţi mulţi, iar răniţi fără număr. O parte din oameni s'au retras spre satele lor şi numai foarte puţini au avut fericirea să treacă graniţa în România. Cei care au scăpat cu viaţă din acest măcel povesteau că, pe cei grav răniţi, comuniştii nu-i ridicau ca să-i ducă la spital, ci-i omorau cu patul puştii.

Cei care erau mai uşor răniţi au fost duşi la Adâncată, în gospodăria unui fost proprietar, transformată acum în vestită închisoare. După ce au fost vindecaţi puţin de rănile primite, toţi aceşti nefericiţi au fost duşi peste Nistru.

La casele celor plecaţi spre frontieră s'a instalat câte un miliţian sau un soldat dela altă armă, care aşteptau oamenii să se întoarcă, pentru că ei

ştiau foarte bine că nimeni nu va putea să treacă în România; în acelaşi timp înaintau spre graniţă, pe alte drumuri, camioane încărcate cu grăniceri care s'au desfăşurat dealungul graniţei, în direcţia înaintării mulţimii. Gărzile dela casele oamenilor, îndată ce aceştia reveneau, îi luau şi-i duceau la primărie, unde începea interogatorul.

Unora li s'a dat drumul, alţii au fost arestaţi pe loc, dar şi cei care-au scăpat la început au fost trimişi, la prima deportare în masă, în Siberia, pe data de 13 Aprilie 1941.

Toate acestea le-am aflat dela femei şi copii, care umblau plângând pe străzile Adâncatei, neştiind de soarta soţilor, fraţilor şi fiilor lor, dacă mai trăiau sau nu. Martori ai acestor scene tragice erau destui. Mie mi le-au povestit în Siberia Veronica Zatec din Suceveni şi Sârbu Moţoc din Tereblecea, care se aflau prin acele comune, în timpul răscoalei.

FOAME ŞI MIZERIE

In judeţul Storojineţ, care era acoperit în mare parte de păduri, lumea trăia bine în România, fiindcă oamenii vindeau lemne de construcţii, caşcavaluri, came, toate pe preţuri bune. In timpul ocupaţiei comuniste, pădurile au trecut în proprietatea Statului, oricât de mică ar fi fost, chiar şi de o jumătate de hectar. După aceea oamenii erau rechiziţionaţi la lucru. Te mânau să tai lemne de construcţie şi să le duci la gară. Ţi se plătea o sumă în bătaie de joc. Pentru o săptămână de muncă un om cu doi cai şi căruţă primea 17-18 ruble. Zece kilograme de ovăz pentru cai costau 11 ruble; un litru de rachiu costa 18 ruble; un kilogram de grăunţe de porumb, 3 ruble. Bieţii oameni erau siliţi sa-şi taie pădurile şi nu li se plătea decât transportul, şi acela pe un preţ de nimic.

Dacă aveai vite, trebuia să plăteşti către Stat bani pentru fiecare cap de vită şi câte 40 de kilograme de came. Dacă-ţi murea o vită, pielea trebuia s'o predai în schimbul unei perechi de pingele... Dacă opreai pielea, te condamnau la doi ani închisoare, spunându-se că voiai s'o tăbăceşti singur şi pe urmă s'o vinzi la bursa neagră, ca să faci afaceri...

Răscoala din Aprilie 1941 a adus o oarecare îmbunătăţire, fiindcă în urma ei s'au adus la cooperative saci de făină, lăzi cu bomboane, rachiu, pânzeturi şi altele. Dar libertatea n'a venit; dimpotrivă, arestările se înmulţeau. Te culcai seara în patul tău, dar nu erai sigur că

te vei scula în dimineaţa următoare tot acolo. Când ieşeai dimineaţa în sat, era cu neputinţă să nu auzi ceva nou: astănoapte au arestat pe cutare, sau cutare a fugit în România, ori vedeai cum vin camioane cu miliţie care umbla din casă în casă, legitimând pe toată lumea. Intrau până şi în biserică, cu capela pe cap, şi legitimau pe fiecare, chiar şi pe preot. Acest lucru se întâmplase de multe ori.

Noaptea, când lătrau câinii, inimile noastre încetau să mai bată; imediat săream din pat la fereastra, să vedem cine este: civil sau militar? Când era un civil, ne mai linişteam, căci acesta era trimis dela primărie să te anunţe să te prezinţi a doua zi cu caii şi căruţa sau cu lopata, pentru a merge la săpat şanţuri lângă frontieră.

Se săpase în Bucovina, în mai multe locuri, şanţuri contra tancurilor, la 100 metri de gardurile de sârmă. Când lucram, eram sub pază militară, soldaţii fiind înarmaţi cu automate, la 10 metri distanţă unul de altul, pe partea dinspre România. Afară de aceasta, la capul taberei de muncă, lângă gardul de sârmă, stăteau în permanenţă doi grăniceri cu mitraliera în bătaie. Dacă ar fi încercat careva să fugă, în timp ce alţii ar fi atacat vreun soldat de lângă noi, tot n'ar fi putut scăpa din cauza acelor grăniceri, care te secerau cu mitraliera.

Când s'a început săparea şanţurilor pe graniţă, au fugit vreo şapte băieţi din Stăneştii-de-Jos pe undeva, pe-o vale. A doua zi s'au dublat posturile de pază; cu

toate acestea, multă lume trăgea speranţa că poate fugi în România. Chiar eu am purtat cu mine mult timp suma de 40.000 lei româneşti, şi în fiecare zi chibzuiam cu toţii cum am putea să facem saltul. De multe ori ne venea paznicul aşa de aproape încât ne venea să-i dăm una în cap, să-l ameţim şi să-i luăm arma. Dar ce folos, căci căţeaua de mitralieră te secera dela distanţă.

Multe persoane şi-au găsit astfel mormântul pe graniţă. In primăvara anului 1941, mulţi oameni treceau înarmaţi cu grenade şi arme automate, pe care le găsiseră pe câmp în timpul retragerii trupelor române din Bucovina şi Basarabia. Unii reuşeau să treacă, alţii erau prinşi sau împuşcaţi. Dacă nu ştiau pe unde sa se apropie de graniţă, erau descoperiţi şi înconjuraţi. Descoperirea se făcea prin rachete luminoase.

La 10 Aprilie un grup de oameni din comunele Tărăşeni şi Provorochia, necunoscând terenul, au mers în direcţia Şiret. La un kilometru de graniţă au fost descoperiţi de grăniceri. Ei au deschis foc şi au omorît grănicerii din faţă, dar până la graniţă mai aveau încă un kilometru.

Graniţa la Ruşi era şi este atât de păzită, ca în timp de război. Aproape de graniţă era un gard de sârmă ghimpată atât de deasă, încât era cu neputinţă să treci, afară numai dacă l-ai fi tăiat cu foarfecă. Mai înapoi erau doi grăniceri pe distanţă de un kilometru, precum şi patrule cu câini, care supravegheau pe o distanţă de 4 kilometri. Ceva mai îndărăt, tot cam la 2 kilometri, erau mici cazemate prevăzute cu mitraliere în toate

direcţiile. In spatele lor se găseau alte patrule, pe la încrucişări de drumuri şi pe coaste de deal. Toţi erau atenţi în timpul semnalelor luminoase, care se dau foarte des. In felul acesta oamenii din Tăraşeni şi Provorochia au fost descoperaţi de acele posturi şi n'au mai putut înainta. Mulţi din ei au fost împuşcaţi şi numai patru au reuşit să fugă înapoi în comuna noastră Tereblecea, dar tot timpul în lumina rachetelor, până ce s'a făcut ziuă. Doi din ei s'au ascuns în cimitirul german, ridicând capacul dela un mormânt şi băgându-se peste mort. Ceilalţi doi s'au ascuns într'o şiră de paie. Dimineaţa au fost descoperiţi de câinii grănicerilor.

I-au legat cu mâinile la spate unul de altul şi i-au transportat la comandamentul de lângă gară. La gară mă duceam şi eu de multe ori, fiindcă mereu se vedea ceva. Atunci deodată am văzut cum veneau acei

oameni legaţi unul de altul, iar şase grăniceri călări ţineau armele automate îndreptate spre ei. Printre acei oameni era şi un vechi prieten al meu$_3$ Olariu, din Tărăşeni. Văzân- du-mă, s'a uitat lung la mine, iar mie îmi era frică să nu înceapă să-mi vorbească, căci pe loc m'ar fi arestat şi pe mine.

încă de cu iarnă lumea îşi încerca norocul să treacă în România. Prin luna Februarie 1941, un grup de Români, cam 30 la număr, din Cuciuru-Mare, judeţul Cernăuţi, au fost descoperiţi de grăniceri tot în direcţia Şiret. Cu toate că erau îmbrăcaţi în cămăşi albe ca zăpada, până în pământ, au fost descoperiţi pentru că

în luna Februarie este frig şi zăpada scârţie sub picioare şi în timpul nopţii, pe linişte, se aude dela distanţă. Oamenii erau înarmaţi cu grenade şi s'au luptat ca pe front, însă cei din cazemate i-au secerat.

A doua zi eram la moară la Florea Cudelca şi am văzut mai mulţi oameni aduşi de grănicerii ruşi. Era o sanie plină de răniţi si$_3$ alături de ei, patru grăniceri ruşi morţi, puşi de-a curmezişul pe sanie. Numai unul din prinşi era neatins^ însă legat cu mâinile la spate şi cu lanţuri la picioare. Şeful grănicerilor, un căpitan, ieşind din cabinetul său, care se afla în vila lui Florea Cudelca, şi văzându-şi soldaţii morţi, a scos pistolul din teacă şi cât l-au ţinut puterile s'a repezit la acel om$_5$ care rămăsese neatins, lovindu-l cu pistolul în piept.

Ce s'a întâmplat mai târziu, nu ştiu$_3$ din cauză că santinela dela poartă a răcnit la noi să ne depărtăm. Oamenii care erau cu mine au recunoscut pe câţiva dintre cei răniţi, ca fiind săteni din comuna Cuciuru-Mare.

Noaptea, nu rareori se auzeau împuşcături la graniţă. Ziua era cu neputinţă să încerce cineva să treacă graniţa, care era păzită, la Ruşi, ca în timp de război. Din loc în loc mai erau şi gherete pe stâlpi înalţi de 10-15 metri, unde ziua sta un grănicer cu binoclul la ochi. Oamenii care lucrau în apropierea graniţei, dacă se opreau puţin din lucru şi se uitau spre România, erau observaţi din gherete. Observatorii telefonau la Comandament şi îndată veneau în galop doi grăniceri călări, îi luau la Comandament, unde erau întrebaţi:

«De ce te uitai în spre România? Cu cine ai înţelegere de acolo? Care-ţi este înţelegerea? Ce rude ai în România şi ce te-ai înţeles cu ele? Când vrei să fugi?»

Şi multe altele de felul acesta. Dar nu numai că te întrebau, ci te şi schingiuiau în bătăi. Aveau beciuri pline cu apă, unde te ţineau ore întregi în apă rece, cu picioarele în sus şi cu capul în jos; te atingeau cu curent electric şi câte alte chinuri. Pământul de lângă graniţă, pe distanţă de un kilometru, rămăsese nelucrat şi pustiu. Din când în când scoteau oameni din sate la cosit buruienile sau iarba care creştea pe zona interzisă, ca să se poată vedea şi mai bine.

PLANURI, NORME, COTE, CORVEZI

Din zi în zi viaţa se făcea mai grea şi mai chinuitoare. In fiecare zi veneau dela raion (plasă) capi comunişti în maşini, cu ordine şi persecuţii

pentru noi. Agronomul comunist dela raion întocmea planul pentru agricultură (însămânţare). N. K. V. D.-ul avea taberele sale de nemernici ai satului pentru propagandă şi ordine$_3$ adică agenţi care aveau misiunea de a născoci diferite minciuni despre oamenii buni. Li se încheiau fel de fel acte şi pe baza lor erau deportaţi.

Zilnic apărea la primărie câte un ofiţer comunist sau un agent al armatei cu câte un ordin care prevedea chemarea a 30 sau 40 de căruţe pentru a doua zi, pentru

corvoadă. Corvoada consta din: adus lemne din pădure, lucru la şanţuri contra tancurilor, sau tăiat pădure tânăra pentru camuflaj. Normele de cărat lemne la gară erau: 5 metri cubi pentru un cal şi 10 metri cubi pentru doi cai. Aceste lemne se scoteau din pădure, din văi adânci, din bătrânul Codru al Cosminului. Sute şi sute de hectare de fag şi brad s'au tăiat prin muncă forţată şi tot astfel au fost cărate la gară. Iar dacă cineva termina norma mai devreme, i se da altă lucrare: de tăiat pădure sau de săpat şanţuri. Fiecare uliţă avea un om de serviciu numit şef de sector,care purta evidenţa locuitorilor din strada sa.

Planul agronomului suna cam astfel: cine are pământ arabil până la 2 hectare, trebuie să samene o jumătate de hectar cu sfeclă de zahăr. Cei cu 3-4 şi chiar până la 5 hectare, au de sămănat un hectar cu sfeclă de zahăr. In acelaşi timp, planul prevedea ca fiecare să-şi lucreze pământul fără ajutorul nimănui, nici chiar cu plată sau în clacă. Aceasta era răzbunarea comuniştilor contra gospodarilor buni, ştiind că nimeni nu poate să prăşească două hectare de sfeclă singur.

Toţi locuitorii trebuiau să declare exact cât pământ arabil au, cât fânaţ şi câtă pădure. Un consătean, Vasile Zaiţi, a declarat cu o jumătate de hectar mai puţin^ însă nemernicii satului l-au reclamat. I s'a măsurat tot pământul şi pe loc a fost judecat şi condamnat la un an închisoare. Judecata a avut loc la primăria satului. Omul s'a rugat să-i dea voie să meargă acasă sa-şi ia alte haine, iar odată scăpat afară s'a dus către graniţă, în

speranţa că va putea fugi, dar acolo a fost împuşcat.

Vasile Zaiţi fusese om sărac în tinereţea lui. A muncit 12 ani prin mine şi fabrici în America şi şi-a cumpărat câteva hectare de pământ. Totuşi, pentru comunişti el era un «culac» («chiabur»).

Planul pentru însămânţare se primea tot dela primărie şi prevedea cât şi ce trebuie să sameni: atât grâu, atât orz sau ovăz, aţâţi cartofi, după cât pământ arabil avea fiecare. Odată cu planul de însămânţare, fiecare afla şi cotele de bucate pe care le datora Statului. Cei cu 2 hectare aveau de dat câte 275 kilograme pentru fiecare hectar; pentru cei cu 3-5 hectare, cota era 500 kilograme de hectar; dela 6 la 10 hectare, cota era 700 kilograme de hectar. Aceste cote au fost fixate pentru prima dată în 1940, iar în primăvara lui 1941 cotele au fost sporite, însă nu le-au mai încasat, pentru că s'a pornit războiul.

Cotele variau şi după calitatea sau clasa pământului, iar taxarea pe

clase o făceau nişte rămăşiţe ale satului. Care striga mai tare «trăiască Stalin», era notat şi primea serviciu. Unul, care toată viaţa lui fusese slugă la un Evreu venit din Ucraina, acum era taxator. Altul care fusese mai mulţi ani slugă la preotul din sat, ajunsese deasemenea taxator. Samoilă Cardaş[5] al treilea taxator, la fel: un fost servitor de origină ucraineană. Aceştia clasau pământul după bunul lor plac şi, pe cine aveau ură, îl puneau în prima categorie.

COLHOZURILE

Toate aceste planuri se întocmeau pentru a descuraja lumea şi a o face să renunţe la gospodăria individuală. In fostele comune germane din Bucovina s'au făcut imediat colhozuri. La noi în Tereblecea Nouă s'a înfiinţat colhozul în Martie 1941. Colhoznicii erau elemente decăzute şi în cea mai mare parte din naţii străine, veniţi din alte sate şi căpătând casele Nemţilor repatriaţi. Din Tereblecea Veche, poate cea mai mare comună din Bucovina, s'au înscris în colhoz numai patru persoane. Unul a fost Clepac, un Ucrainean, pe care l-au numit preşedintele colhozului; altul Alexe Gabor, primarul satului, ales din prima zi a stăpânirii ruso-comuniste în Bucovina; al treilea era unul Ion Bulbuc, care nici el nu ştia bine ce e, fiind «evanghelist» din secta pocăiţilor. Nevasta lui a fost odată publicată în ziarul «Respublika Moldavskaia» ca harnică gospodină, fiindcă făcuse în faţa primăriei colhozului «Lenin» nişte straturi cu flori cu steaua păgână. Al patrulea colhoznic era unul Ioniţă Palamariuc, care era chior, pierzându-şi ochiul din cauza beţiei.

Colhozurile au fost pretutindeni înfiinţate numai din rămăşiţele satelor. Săptămânal erau citate în ziare, mai cu seamă în «Respublika Moldavskaia», care era scris într'o românească stâlcită. Publicau fotografii cu diferiţi nemernici şi declarau în ziar tot inventarul mobil şi imobil, iscând astfel o întrecere între aceste colhozuri, al căror inventar creştea zilnic, fără să spună însă de unde veneau

vacile, caii, maşinile agricole, tonele de porumb, orz, grâu şi câte alte bunuri! Toate erau adunate dela bieţii oameni arestaţi în timpul nopţii.

Colhoznicii habar n'aveau de gospodărie. Le sosiseră tractoare şi semănătoare din Rusia, împreună cu tractorişti şi specialişti agricoli. Luaseră şi o parte din pământul nostru, după planul inginerului agronom, care socotise că ia numai pământul nemţesc, fără să ţină seamă că printre locurile Nemţilor aveam şi noi Românii câte un ogor. Astfel mi-au luat şi mie 2 hectare. Iţi luau pământul şi-ţi dădeau în schimb altul, în altă parte.

Jalea era mare cu aceşti derbedei şi în felul cum lucrau pământul. O parte din pământul meu era, într'un capăt, apos, cam de o jumătate hectar. Eu îl aram mai târziu şi sămănam acolo nişte păioase care rezistă la umezeală, cum e ovăzul. Dar ei, numai ce mi l-au luat şi îndată au băgat tractorul şi l-au arat aşa încât au astupat şi canalul de scurgere a apei. Au răsturnat nişte brazde de o jumătate de metru adânci, care mai târziu se făcuseră ca piatra de vârtoase, din cauza secetei. Când m'am întors din Siberia în 1947, am trecut pe la acel loc şi am văzut că tot mai

erau dâmburi de brazde din timpul înfiinţării colhozului.

Lucrul colectiv este un lucru fără curaj, cu toate că după normă şi la întrecere, care mai de care vrea să se vadă în ziar, că a arat mai mult sau a prăşit mai mult. Aceasta e sistema comunistă pe care ei o numesc sistema stahanovistă.

In comuna Stârcea se afla colhozul «Stalin», făcut tot

numai de nemernici. Vedeam pe unul care umbla călare pe un cal alb şi pe care îl cunoşteam foarte bine de mai înainte. Era un fost argat la Teofil Lupu, iar acum ajunsese primar al colhozului. Acest primar de colhoz dăduse un articol în «Respublika Moldavskaia» despre doi ţigani potcovari, care lucrau în fierăria colhozului în întrecere socialistă. In ziar se vedea fotografia ţiganilor, cum băteau cu ciocanele, care mai de care mai tare.

Pentru a distruge gospodăriile individuale şi a mări colhozurile, colhoznicii nu erau scoşi la corvezi ca noi: la pădure, la cărat de lemne la gară sau pe câmp, pentru camuflaj. Din contră, se făceau pregătiri cu obştile satelor să li se dea mână de ajutor. In timpul Paştilor din anul 1941, în prima zi, unii colhoznici arau şi sămănau cu tractoarele, alţii cărau gunoi cu carele. Prima zi de Paşti a fost o zi frumoasă şi senină şi cum în Şiret, dincolo de graniţa nouă, sunt multe biserici, sunetele clopotelor în diferite tonuri vesteau învierea lui Hristos în România, iar la noi, la 5 kilometri de graniţa românească, bestiile, cu taberile lor de nemernici, arau cu tractoarele şi cărau gunoi. A doua zi de Paşti, ca printr’o minune dumnezeiască, spre a pedepsi pe colhoznici, a plouat atât de tare încât acea arătură şi sămănătură a fost bătută de ploaie atât de mult că au fost nevoiţi să are din nou, dat fiind că sub scoarţa vârtoasă a pământului n’ar mai fi răsărit nicio plantă.

De Crăciun făcuseră la fel. Toată lumea a fost scoasă la lucru, la săpat gropi pentru stâlpi de telegraf, căci

împânziseră câmpurile şi satele cu telefoane. Agenţii comunişti umblau din casă în casă şi scoteau lumea la lucru forţat, unii la săpat gropi[3] alţii la tăiat pădure, alţii la cărat butuci la gară. Aceasta o făceau într’adins, pentru ca să ne îndepărteze de religie, căci altfel erau şi zile când nu ne scoteau la corvezi.

Stâlpii de telefoane erau aduşi din pădurea dela Petriceni şi erau mii şi mii de bucăţi. Lemnul din pădurea Tereblecii şi din Codrul Cosminului era cărat la gară> şi tot prin muncă forţată erau încărcate miile de vagoane cu diferite clase de lemn de construcţie, care era transportat apoi în Rusia. Până la gara comunei noastre erau 2 kilometri, iar oamenii din satele din jurul pădurii dela Petriceni aveau gara la Vadul Şiretului. De ce nu voiau să ia stâlpii din pădurea noastră şi de ce ne munceau în zadar? Locuitorii din satele Climăuţi, Volcineţi, Petriceni şi Vadul Şiretului aduceau lemnele la noi, iar noi duceam lemnul la gara Adâncată care era la 13 kilometri. Aceste socoteli şi încrucişări de muncă erau studiate şi plănuite de şefii ruşi şi de agenţii lor[5] pe care-i recrutau dintre decăzuţi de-ai noştri. Aceşti nemernici dădeau mare concurs comuniştilor ca să ne

distrugă. Constantin Panciuc zis Costălău, când scotea oamenii la corvezi, îl scotea şi pe preot şi-i da o normă să sape gropi pentru stâlpi de telegraf. Vasile Olariu şi Vasile Cosic erau însărcinaţi cu supravegherea celor ce voiau să fugă în Ţară. In cazul când cineva scăpa fugind în România, aceştia întocmeau «cartea neagră» pentru familia fugitului, pentru deportare în Siberia.

Această metodă era aplicată pe întreg teritoriul ocupat de ei. Agenţii ştiau ce vor comuniştii să facă cu noi. Mie colhozul îmi luase cele 2 hectare şi eu umblam să primesc în schimb alt pământ. Măsurătorul satului, care împărţea pământul, îmi dase nişte pământ mai slab, pe care eu nu voiam să-l primesc. Atunci un comunist numit loan Vaşi, de origină poloneză, care era tot dela noi din sat, îmi zise într'o zi:

«Mâine sau poimâine, ai să te saturi de pământ!»

DEPORTĂRILE

Pe data de 13 Aprilie 1941, la miezul nopţii, au venit la primăriile din satele noastre maşini cu miliţie, care erau aşteptate pretutindeni de primari, secretari, agenţi secreţi, etc., toţi foşti codaşi ai satelor. Miliţienii au adus cu ei liste de locuitorii care urmau să fie deportaţi. La dispoziţia miliţiei au fost chemaţi şi alţi oameni cu căruţele, pentru ridicarea nenorociţilor condamnaţi la deportare.

In aceeaşi noapte au ridicat dela căminele lor pe acei oameni sau acele familii din sânul cărora fugise careva în România. Din comuna noastră Tereblecea au fost deportate în noaptea de 13 Aprilie următoarele familii: Dumitru Vasilaşi cu familia, Constantin Podruţchi, Domnica lui Ion Nimigeanu cu copiii, Costan Nimigeanu cu familia, Minodora lui Andrei Vasilaşi cu copiii, Anuţa

Dumitru Socaciu cu un copil, şi o familie numită Zaiţi.

Aceste arestări pentru deportare s'au făcut în cea mai mare linişte şi nu s'a simţit nimic în noaptea aceea. A doua zi ştirea trecea din om în om. întristaţi şi îngroziţi, cei din neamul arestaţilor au început a-i căuta şi i-au găsit închişi în vagoane, la gară. Unii din ei au avut curajul să se ducă să vorbească cu victimele închise în vagoane, cu arestaţi din mai multe sate. Mai târziu s'a aflat că în aceeaşi noapte s'au făcut arestări în tot teritoriul ocupat de comunişti. In timpul arestării fuseseră ameninţaţi să nu facă niciun sgomot, spre a nu se prinde de veste că se fac deportări. Când întrebau unde vor fi duşi, li se răspundea:

«IN ROMÂNIA !»

La 13 Mai 1941, un alt lot de familii a luat calea Siberiei. De cu seară sosiseră vagoane speciale pentru deportare. Noi le cunoşteam acum, fiindcă le văzuserăm pe cele din Aprilie şi ne-am dat seama că veniseră din nou după pradă. Precum spune istoria, şi altă dată$_3$ când ţările române au fost ocupate de Ruşi, la fel ei au luat mii şi mii de Români în robie, trecându-i Nistrul şi muncindu-i pe moşiile de acolo, unde erau numiţi «Moldoveni dela Nistru». Urmaşii acestor nenorociţi se găsesc până în zilele noastre în satele româneşti de peste Nistru.

Acum fiecare era cu grija în spate, crezând că-i vine rândul. Procedau la fel ca prima dată: cu cea mai mare atenţie se apropiau de casa unei familii, pe care o înconjurau şi în câteva minute o scoteau afară. Noii arestaţi

erau familiile celor care făcuseră o faptă rea contra regimului, care fugiseră din închisori ori încercaseră să fugă peste graniţă. Nu mai ştiam nici noi pentru ce anume. Ne gândeam că ieri am vorbit cu cutare sau cutare şi azi nu mai era printre noi. Parcă ne spunea gândul că puţini din cei plecaţi vor mai vedea lumina libertăţii.

Avutul celor deportaţi era trecut a doua zi în avutul colhozurilor din regiunea respectivă. Vedeam cum vin derbedeii dela colhoz şi întreabă la primărie, dacă nu e «ceva nou», adică dacă nu s'au făcut noi deportări în timpul nopţii! Nenorociţii de deportat se aflau încă în gară, iar gospodăriile lor se risipeau. Colhoznicii veneau îndată cu căruţele şi cărau la colhoz toată mobila^ toate cerealele, paiele, fânul şi maşinile agricole. A treia sau a patra zi vedeai în ziarul «Respublika Moldavskaia» că colhozul «Lenin» are atâtea care, atâtea vaci, atâţia cai, iar la colhozul «Stalin» s'a mărit «producţia» prin «curajul bunilor lucrători». Ca răsplată pentru «munca» lor de «stahanovişti», li s'au distribuit 50 de kilograme făină de grâu şi li s'a dat şi îmbrăcăminte! Toată lumea ştia de unde vin aceste «recompense», ziariştii mai bine decât oricine, dar de scris n'o scriau!

Viaţa noastră era întunecată, căci vedeam înaintea noastră negura Siberiei! Cei care ne cunoşteam între noi, ne întrebam mereu: «Până când vom mai trăi?» Citeam «Respublika Moldavskaia» în care se descriau numai întreceri socialiste, fără să pomenească un singur cuvânt

de România, ca şi când n'ar mai fi existat pe pământ! Rareori câte un avion românesc de recunoaştere mai rătăcea şi pe deasupra Tereblecii. Se auzeau atunci, din mai multe părţi, rafale de mitralieră sau de puşti. Trăgeau Ruşii după avion, dar ce-i păsa lui, care era la mare înălţime şi blindat! Aceste sboruri ne mai mângâiau inimile. Toţi credeam că poate recunoaşterea o să aibă vreo însemnătate, sau poate o să înceapă războiul.

La 10 Iunie, orele 3 după amiază, au trecut 5 avioane mari de bombardament, dinspre Şiret spre Cernăuţi. Dintr'odată lumea parcă s'a mai înveselit. Ne întrebam unde au mers cele 5 avioane, căci sburaseră jos de tot, încât ne părea că ating copacii cu aripile lor uriaşe. La 11 Iunie s'a întors din Cernăuţi, dela spital, o consă- teancă a mea, care ne-a spus că acele avioane au lăsat în Cernăuţi 2 bombe fumigene, după care s'au întors înapoi în România. In urma acestui eveniment, ne-am simţit parcă mai bine, căci înţelegeam că se apropie războiul.

Un consătean de-al nostru avea aparat de radio, însă n'avea voie să asculte. Totuşi, în timpul nopţii, întindea antena şi ascultau câte doi-trei oameni buni, iar mai târziu ştiam toţi cam ce se vorbea la radio. Ştiam că în Ţară se fac mobilizări şi astfel am aflat că acolo se află multă armată germană. Noi înşine văzusem trecând dela Mihăi- leni, judeţul Dorohoi,

înspre Rădăuţi un regiment de cavalerie şi unul de infanterie, pe şoseaua judeţeană, care era la un kilometru de graniţă. Mirosea a praf de puşcă pe zi ce trecea. Insă persecuţiile şi corvezile continuau.

UN «CONGRES AL POPORULUI»

La data de 8 Iunie 1941 s'a ţinut în centrul comunei un «congres», cum îl numeau ei. Primul care a luat cuvântul a fost primarul comunei noastre Tereblecea, un oarecare Rauliuc, de origină ucraineană, fost cismar în Adâncată. (In timpul din urmă aduseseră primari din locuri străine, ca să execute întocmai ordinele primite). Al doilea care a avut cuvântul a fost un locotenent de infanterie, care era politrucul satului. «Congresul» era încadrat de patru companii de infanterie ruseşti în formă de careu. Spre mai mare siguranţă a «congresului»$_5$ se mai aflau câte doi-trei soldaţi şi pe străzile din apropiere. Multe femei plângeau văzând atâtea chipuri îngrozitoare, parcă nici nu semănau a oameni.

Politrucul întinse o hartă mare, arătându-ne uriaşa lor Rusie în comparaţie cu România şi spunându-ne ce forţe mari are ţara comunistă şi ce bine trăeşte poporul rus. După politruc, s'a urcat pe scenă un comunist venit din România, din oraşul Şiret. Acolo vânduse ace şi seminţe de bostan la colţul străzii, iar acum era director de şcoală în Tereblecea! El a spus că mai sunt câteva zile şi se împlineşte un an de când am scăpat de «jugul capitalist». Trădătorul striga cât îl ţinea gura:

«Trăiască marele Conducător Stalin, eliberatorul popoarelor!»

In continuare a anunţat că «la împlinirea unui an de stăpânire sovietică în Bucovina şi Basarabia, se vor da mari

serbări şi mulţi copii ai bunilor tovarăşi vor pleca în excursie, în Rusia».

La 400 de copii români, nu era niciun învăţător român. In şcoală nu se mai făceau rugăciuni; în fiecare zi se ţinea cu copiii ora de politică şi eliminau religia. Aceşti învăţători comunişti spuneau copiilor că «nu există Dumnezeu» şi că «Dumnezeul lor e Stalin». Dacă te duci la biserică, spuneau ei copiilor, nu-ţi dă nimeni nimic, dar dacă te duci la cooperativă, te întorci cu ceva, şi asta prin graţia lui Stalin!

Eram în preajma războiului, dar aceşti nemernici ne buimăceau capul ca să uităm de România, spunându-ne că Statul Sovietic este cel mai puternic din lume.

Un consătean, Iosif Ţigâră, după ce băuse puţin rachiu, le-a spus într'o zi acelor trădători care buimăceau capul copiilor, că mâine — poimâine le va veni sfârşitul! Atât le-a trebuit şi în timpul nopţii l-au arestat. Aceasta s'a petrecut la 10 Iunie 1941 şi omul e pierdut şi în ziua de azi.

Când auzeam câteo vorbă bună$_5$ mă mai linişteam, dar când vedeam atâta jale, îmi sta o durere pe inimă de parcă aveam o rană. Inima parcă-mi spunea: n'o să mai vedem libertatea şi nici Ţara Românească!

La 12 Iunie 1941 am fost să cosăsc un car de trifoi verde pentru vite, căci la noi nu erau islazuri de păşunat. Noi semănăm lucemă sau trifoi şi-l cosam, dându-l vitelor să-l mănânce în grajd. In timp ce încărcăm carul, o iapă dela căruţă s'a tăiat în coasă la un picior atât de

tare, încât s'a scurs mult sânge. Intorcându-mă spre casă, m'am răsturnat cu carul într'o mocirlă, eu căzând cu fetiţa mea, care venise cu mine, chiar între picioarele cailor, încât era cât pe-aci să ne calce caii în picioare. Ne-am udat şi ne-am umplut de noroi ca vai de noi. Atunci mi-am zis: acesta e un semn; nu e spre bine!

Doar ce-am ajuns acasă, că un vecin, Anton Luncan, îmi spuse că a văzut la gară 11 vagoane pentru deportări. Acele vagoane se cunoştea ce rost aveau deoarece, deşi erau de marfă, aveau într'o parte un burlan de aerisire pentru closet. Acesta era semnul după care le recunoştea lumea că sunt pentru deportări.

ULTIMA DEPORTARE, LA 13 IUNIE 1941

După ce am auzit dela Anton Luncan că la gară au sosit vagoanele, mi s'au tăiat toate puterile. Nu mai ştiam ce-i cu mine. îndată m'am dus până'n sat, cu speranţa că poate nu-i adevărat. Dar ce să vezi? Toată lumea ştia că e pericol, toţi se întrebau cui îi vine rândul. Eu eram aproape sigur că mă vor lua, fiindcă avusesem de atâtea ori aface cu N.K.V.D.-ul, care-mi scrisese dosare întregi. Dar tot nu-mi pierdusem speranţa.

Seara se întunecase grozav, vântul sufla puternic şi în cele din urmă a început a ploua. Lumea nu-şi mai găsea loc şi linişte. Eu m'am dus până la primărie, ca să văd ce se petrece. La uşa primăriei, un agent comunist,

loan Vaşi, m'a luat imediat la rost, că ce caut acolo. Dar eu aveam răspunsurile pregătite pentru orice împrejurare. M'am întors şi am intrat în grajdurile preotului, unde se aflau doi oameni, Ilie Creţu şi Vasile Panciuc, care erau de serviciu la cai, pentru pompieri. Creţu fusese de cu seară la primărie şi auzise cum primarul Rauliuc vorbea la telefon şi primea ordine pentru noaptea aceea. îndată a sosit un camion cu vreo 40 de N.K.V.D.-işti civili. Odată coborîţi N.K.V.D.-iştii, camionul a plecat. După părerea lor, urma să fie arestată multă lume în noaptea aceea. In timp ce vorbeam cu ei, vine peste noi un alt agent, Vasile Gabor, fratele fostului primar comunist, care, cum m'a văzut, m'a întrebat ce-i cu mine la ora aceea acolo şi de ce nu stau acasă.

Acum eram aproape sigur că mă vor aresta. L-am întrebat pe Gabor, pe care-l cunoşteam bine dinainte, cine-i el să-mi ceară socoteală şi ce are cu mine? Necazul mă face să umblu noaptea! Eram îngrijorat, că într'adevăr îmi venise timpul să plătesc 600 de ruble şi 100 kilograme de carne, care reprezentau plata în natură pentru vite. Căci pentru vite se plăteau impozite atât în bani, cât şi în natură. Deasemenea se plătea pentru persoane, pentru pământ, casă, fântână şi pomi fructiferi. Greutăţile erau destul de mari, mai ales că pe vremea aceea nu aveam bani ruseşti. Ce-avusesem[5] îi schimbasem în bani româneşti, fiind sigur că va începe războiul şi că Bucovina va fi din nou românească.

După o mică ceartă cu acel agent comunist, am plecat

acasă şi mi-am făcut bagajul. Toate lucrurile de prin camere le-am pus în

trei lăzi mari şi în nişte saci. Pe urmă le-am încărcat în căruţă şi aşa, pe ploaie, am înhămat caii şi am tras căruţa la un cumătru în şură, socotind că dacă voi scăpa în noaptea aceea, a doua zi voi ascunde hăinăria la cumătrul nostru Niculai Cosâc, iar noi ne vom îndrepta spre graniţă. Am împachetat într'o raniţă lucrurile de mai mare trebuinţă pentru mine, nevastă şi fetiţă. Am dus raniţa la cumătru în casa cea mare, iar carul a rămas în şură, încărcat. Nevasta şi fetiţa s'au culcat la cumătru în casă, iar eu am încuiat uşile casei noastre şi m'am dus într'o şură pustie a unui vecin, Gheorghe Nimigeanu, pentru a putea urmări de acolo ce se va petrece.

La orele 12 noaptea a încetat ploaia şi în liniştea nopţii se auzea huruitul căruţelor care împânziseră satul sub comanda agenţilor comunişti N.K.V.D.-işti. Cu toţii deodată şi la aceeaşi oră au început prada. Auzisem de undeva, ceva mai sus de noi, dinspre şoseaua mare, răcnete, glasuri de femei şi de copii, împuşcături de arme şi lătrat de câini. Dintr'o altă parte a satului se auzeau vaiete puternice, ţipete îngrozitoare, din ce în ce mai înăbuşite. Agenţii pusereră unei femei o pătură în cap ca să nu i se mai audă ţipetele. Gândeam să merg să-mi iau familia şi să fug în pădure$_5$ dar am auzit rafale de puşti automate şi de mitralieră. Comuniştii înconjuraseră satul din toate părţile, pentru a putea prinde pe toţi cei puşi pe listă pentru deportare în Siberia.

Afară se crăpa de ziuă şi începuse a se zări câte ceva. Când m'am uitat pe stradă, am văzut că vine şi înspre noi o căruţă plină cu agenţi comunişti. S'au oprit şi au sărit peste gard şi cu mare grijă s'au apropiat de casă, pe care o înconjurară. Apoi au bătut în geam. Eu, din şura vecinului, vedeam tot ce se petrece. Când au văzut că nu răspunde nimeni, au spart uşa şi au intrat în casă. Atunci am ieşit din şură pe o vale cu grădini şi m'am dus la cumătrul meu, unde se aflau nevasta şi fetiţa.

I-am spus nevestei că trebuie să fugim, deoarece comuniştii ne-au spart casa şi ne caută. Nevasta$_5$ care nu dormise nici ea toată noaptea şi auzise vaietele din toate părţile, era îngrozită, temându-se să nu ne împuşte. Fata$_3$ care pe atunci avea 7 ani, plângea. Ne-am hotărît să ne ascundem în şura cumătrului. Ne-am suit în podul surei şi ne-am ascuns acolo cum am putut mai bine. Eu m'am băgat în nişte paie, iar nevasta sub nişte snopi de secară.

Inimile ne băteau sbuciumate de spaimă. Auzeam deasemenea cum băteau câinii pe la vecini, când treceau agenţii din casă în casă. Deodată începură să latre şi câinii cumătrului la care ne găseam ascunşi. Agenţii veniseră să ne caute şi acolo, prăvălind totul, răscolind peste tot. Suindu-se în podul surei, au început a străpunge cu suliţa prin paiele în care eram ascunşi. Puţin mai trebuia şi mi-ar fi străpuns şoldul piciorului stâng. Trecând de partea cealaltă a surei, unde se afla soţia mea, au aruncat snopii în toate părţile până au găsit-o.

Au apucat-o de piept, ca pe un hoţ, şi scuturând-o şi înjurând-o, era cât pe-aci s'o arunce jos dela cinci metri înălţime. Biata femee a leşinat în

mâinile miliţaiului şi numai cu greu şi-a venit în fire. Miliţaiul a târî t-o până la scară şi ţinând-o cu mâna de spate$_3$ a coborît-o jos şi a dus-o în casă. Acolo, fetiţa a început să ţipe, repezin- du-se în braţele mamei sale. Din şură am putut auzi şi urmări totul, şi văzând că suntem prinşi, m'am dat jos şi am ieşit pe o portiţă într'o stradă din dosul surei. Acolo am dat peste mai multe femei şi cumătrul, care se văieta că ne-am ascuns la el şi că acum, din cauza noastră, o să sufere şi el. Eu l-am liniştit, spunându-i că voi pleca la pădure. Auzindu-mă femeile^ au început să plângă şi să-mi spună: «Cui îţi laşi nevasta şi copilul? De ce nu te duci cu ei? Cum va suferi atâta lume, o să suferiţi şi voi împreună!»

Aducându-mi aminte de fetiţă, pe care-o auzisem plângând în casă, şi disperat cum eram, am intrat înlăuntru, unde pusesem raniţa cu câteva albituri şi cu 34.000 lei româneşti. Am scos legătura cu bani din raniţă şi am aruncat-o sub un pat de-al cumătrului. Cu raniţa în mână, am intrat în odaia unde era Domnica, soţia mea, şi Lenuţa, fetiţa noastră, între cei doi miliţieni Aceştia s'au sculat în picioare, somându-mă să spun cine sunt. Printr'o femeie din casă, care ştia puţin ruseşte, le-am spus că sunt soţul femeii pe care o păzeau. îndată m'au aşezat pe un scaun, şi punându-mă să ridic mâinile în sus, mi-au făcut percheziţie corporală. Totodată m'au

întrebat dacă ştiu că sunt arestat şi pus pe lista pentru deportări. Le-am răspuns că da.

însoţit de un miliţian, am fost dus la gospodăria mea. Apropiindu-mă de poartă, au sărit alţi doi miliţieni, unul din şură şi altul din grajd, care, înconjurându-mă, îmi făceau semn să ridic mâinile în sus şi-mi cereau să le predau pistolul sau arma ce-aş fi avut la mine. Imbrâncindu-mă din spate, m'au împins în casă şi m'au aşezat pe un scaun în mijlocul unei odăi, după care a început percheziţia cu deamănuntul, în timp ce eu stăm pe scaun sub suliţa unui agent comunist.

La un moment dat, văd cum intră în curte căruţa mea cu bagajul, împreună cu soţia şi fetiţa. Au început să dea jos toate lăzile, care rând pe rând au fost cercetate, căutând prin ele arme. In scurt timp au umplut curtea de haine, căci le aruncau unde se nimerea. Negăsind arme, au început a-şi alege ce era mai frumos, umplând astfel şase ţuhali (saci) mari şi o ladă: covoare, tot felul de îmbrăcăminte, căci tot acolo era şi zestrea sorii mele, care fugise în România şi-şi lăsase lucrurile la mine.

Nu ştiu ce-au vorbit între ei miliţienii, dar am văzut cum au încărcat ei singuri sacii şi lada în căruţă, răcnind apoi să ne urcăm şi noi. Cum eu eram aproape de uşa grajdului, am vrut să-mi mai văd odată vitele, dar într'o clipă am fost apucat de spate, repezit şi urcat în căruţă. In stradă se aflau mai mulţi vecini, dela care mi-am luat rămas. bun. Um văr al meu, care ştia că n'am bani ruseşti, mi-a dat în fugă 5 ruble.

Am pornit spre gară prin vatra satului. Pe drum vedeam oameni şi femei plângând de parcă ştiau că n'o să ne mai vadă niciodată. Trecând pe lângă primărie, am văzut un camion cu miliţie, pe care-o ţineau de rezervă. In caz că fugea careva din mâna miliţianului, la un semnal al

acestuia printr'un foc de armă, rezerviştii veneau îndată în ajutor. Tot la primărie am văzut agenţii comunişti din sat, foarte voioşi.

La gară erau zeci de căruţe cu bărbaţi, femei şi copii, înconjuraţi de miliţie, care oprea pe oricine voia să se apropie de noi. Cu toţii am trecut cu bagajul la un nou control. Şanţurile erau pline de lăzi goale, de cojoace, sumane, asvârlite. Am fost conduşi până la vagon sub escortă, unde un miliţian a descuiat uşa, pe care am intrat unul după altul. In vagon se auzeau numai plânsete de femei şi copii. Bagajul a fost dus în alt vagon şi ne-au lăsat doar puţine lucruri cu noi. Aceasta se petrecea pe data de 13 Iunie 1941. Toată ziua au curs care cu oameni din plasa Herţa (judeţul Dorohoi), din comunele Tereble- cea, Oprişeni, Poeni, Stăneştii-de-Jos, Stăneştii-de-Sus şi Sănăuţii-de-Sus. Oamenii au fost încărcaţi încă din zorii zilei, eu fiind unul dintre cei din urmă.

In aceeaşi zi ne-am dat seama că mulţi dintre noi vor fi despărţiţi pentru totdeauna de familiile lor. Vedeam cum îi luau pe unii şi-i încuiau într'un vagon anume rezervat pentru bărbaţi. Fiecare vagon avea santinela lui. Uşile erau încuiate cu şuruburi, iar gratiile la geamuri erau duble. In seara de 13 Iunie 1941$_a$ locomotiva scoase

vagoanele de pe linia moartă. Ne ţinuseră în gară până la ora unu după miezul nopţii, când credeau că am adormit. Atunci, în cea mai mare linişte, s'a pornit locomotiva.

Dar cine ar fi putut închide ochii? Intr'o clipă, la prima învârtitură a roţilor pe sini, s'a stârnit toată lumea care gemea sub lacăt. Femeile şi copiii plângeau şi răcneau în mii şi mii de glasuri, iar miliţienii de pe coridoarele vagoanelor băteau cu patul armelor în vagoane, să facă tăcere. Dar cui îi păsa de ei? Fiind la 2 kilometri de graniţă, care era chiar pe câmpul nostru, credeam că poate le era frică, nu care cumva la o alarma prea mare să dea năvală armata română să ne elibereze! Cu plânsete şi ţipete am ajuns în Adâncată, unde pe peronul gării erau numai miliţie şi N.K.V.D.-işti. Zeci de vagoane erau şi aici pe linia mortă, aduse din Rusia, pentru deportări.

Când s'a luminat de ziuă, a sosit un tren cu oameni din Vadul-Siret. Acolo, la Vadul-Siret, se făceau îmbarcări mai multe din comunele Vadul-Siret, Volcineţi, Băhrineşti, Fântâna-Albă, Petriceni şi altele. Aceste vagoane au fost legate de garnitura noastră. La ora 9 a sosit un alt tren cu arestaţi din Ciudei; şi aceste vagoane au fost legate de garnitura noastră. Insă fiecare tren avea şi câte 2-3 vagoane numai cu bărbaţi, care fuseseră despărţiţi de familiile lor la îmbarcare. Toate aceste vagoane au fost trase pe altă linie. La ora 10 a sosit un alt tren din Storojineţ, având 65 de vagoane, între care

5 cu bărbaţi izolaţi de familiile lor. Aceste vagoane au fost ataşate garniturii respective din transportul Tere- blecea.

In tot cursul zilei de 14 Iunie, s'au făcut numai interogatorii prin vagoane. Vedeam cum luau pe câte unul şi-l duceau la vagonul «singulari». Echipe de miliţieni făceau interogatoriile şi domnea o mare

frică printre noi, bărbaţii care eram cu familiile, când vedeam cum aleg oamenii şi-i închid deoparte. Când au venit şi în vagonul nostru, un căpitan de miliţie, însoţit de doi miliţieni, care stăteau la uşa vagonului cu mâna pe pistol, scoase din geantă dosarele oamenilor care se aflau în acel vagon şi le puse sus pe pat lângă mine. Luând pe fiecare la rând, îl întrebau de toţi moşii şi strămoşii, cât pământ au avut, ce politică au făcut tata şi socrul, ce neamuri aveau în România, dar totodată se uitau şi pe scrisoarea denunţătorului, fiindcă fiecare deportat avusese un duşman care îl pârîse.

Pe baza acestor denunţuri, arestările s'au făcut pe diferite motive: fie că ai fost contra regimului comunist, fie că ai neamuri în România, sau că ai avut pământ mult şi l-ai lucrat cu braţe străine de familia ta. Aşa m'a reclamat şi pe mine Vasile Creţu.Când a venit la rând dosarul meu, am fost întrebat despre o mulţime de lucruri, dar mai ales despre graniţă. Priveam în ochii căpitanului şi vedeam cum sta la gândurice să facă cu mine: să mă ia, sau să mă lasecu familia la un loc? Ce-o fi gândit, nu ştiu, dar m'a lăsat cu familia. Acesta

a fost un moment hotărîtor din viaţa mea, căci dacă ne-ar fi despărţit, familia mea ar fi fost moartă încă din anul 1942.

Motivele pentru care unii erau separaţi de familie erau de asemenea felurite. Din comuna Tereblecea au despărţit 12 familii şi anume: Dumitru Nimigeanu, pentru că fusese primar; Niculai Nimigeanu, pentru că a fost cel mai bogat om din sat; Micon Ţigâră, fost primar; Costan Panciuc, fost comerciant; Ianu Husar, de origină poloneză, fost comerciant; GheorgheNimigeanu, Pavel Iepure, Pamfil Iepure, pentru că făcuseră politică; Ilie Loga, un om sărac$_5$ fost gropar la cimitirul satului, fiindcă era un om cu judecată... Niciodată nu-l vedeai vesel în timpul ocupaţiei comuniste şi de necaz bietul om bea câte un păhărel de rachiu, atunci când avea bani. La o asemenea ocazie a strigat în cârciuma satului: «TRĂIASCĂ ROMÂNIA!» şi pe loc a fost arestat. Iar când au venit deportările în masă, a fost închis în vagonul cu «singulari». Vasile Tcaciu, pentrucă făcuse politică; Ion Coneţchi, fost primar; Alexe Gabor, fost primar în timpul ocupaţiei bolşevice, pentru că neexecutând întocmai ordinele comuniste, fusese nu numai dat afară din primărie, ci şi pus pentru deportare. Nevasta lui, Rusoaică, ieşise cu o armă în mână înaintea miliţienilor ruşi, spunându-le: _

«De 20 de ani vă aştept, fraţilor, cu această armă!»

In felul acesta au fost aleşi oamenii şi cu ei s'a format un tren special, care a luat altă direcţie, pe undeva prin

Ucraina. In noaptea de 14 spre 15 Iunie, tot pe la miezul nopţii, au pornit aceste trenuri din gara Adâncată în direcţia Cernăuţi. Iarăşi se auzeau bocete ca după mort, plânsete, răcnete, ţipete. Plângeau bieţii oameni că nu-şi vor mai vedea pământul lor sfânt şi nici mormintele părinţilor. Dimineaţa am ajuns în gara Cernăuţi, pe peronul căreia se vedea numai şi

numai miliţie. Şi aici, ca şi la Adâncată, se vedeau vagoane goale în care urmau că se facă noi deportări, dar n’au mai apucat să le facă, deoarece a izbucnit războiul.

La 15 Iunie eram în Cernăuţi şi încă nu ne daseră apă. Plângeau copiii şi cereau unii mâncare, alţii apă. La gratiile vagoanelor erau numai copii, care cereau mereu apă, când vedeau câte un miliţian. Atunci a venit un grup de miliţieni şi au descuiat vagoanele, dând drumul câte unui om cu o căldare, din fiecare vagon. Din vagonul nostru m’am nimerit să fiu trimis la apă, eu. Eram încolonaţi câte doi, iar jur împrejur miliţie cu pistoalele în mână. La pompa de apă, de asemenea eram păziţi. După ce am luat apă cu toţii, am pornit spre vagoane. Dintr’un capăt s’au deschis uşile şi rând pe rând am intrat cu apa înăuntru.

La ora 11 am pornit din Cernăuţi; era ziua şi puteam vedea printre gratiile vagonului. Lumea se uita cu jale la noi, căci vedeau zeci de capete la gratiile vagoanelor. La toţi le curgeau lacrimi din ochi. Toată lumea ne făcea semne prieteneşti cu mâna. La ieşirea din Cernăuţi s’a oprit trenul, pentru că se repara linia şi trebuia să treacă

încet. Atunci am văzut un grup de femei care plângeau amar, făcându-ne semne şi spunându-ne:

«Dumnezeu să vă ajute!»

Tot dela ele am aflat că mai trecuse un tren din Cernăuţi şi că oamenii fuseseră adunaţi de pe stradă cu camionul şi duşi la gară, spre deportare.

Am mers toată ziua prin Basarabia şi n’am văzut altceva decât bărbaţi şi femei uitându-se la noi cu lacrimi în ochi şi făcându-ne semne. La ora 8 seara am ajuns într’o gară din judeţul Soroca, Slatna sau Sărata, la 25 kilometri de Nistru. In acea gară am găsit trenul cu deportaţii din Storojineţ, care plecase cu vreo două ore înaintea noastră. La ora 9 a sosit în aceeaşi gară trenul cu «singulari», care acum era destul de lung. Acest tren avea la fiecare vagon câte o cabină telefonică în legătură cu locomotiva, pentru ca mecanicul să poată opri trenul la cererea santinelelor, dacă vreun «singular» ar fi încercat să sară din mers. Trenul era înzestrat şi cu reflectoare, aşa încât se vedea în jurul lui ca ziua. Prin gări nu vedeai decât miliţie şi iar miliţie.

Trenul nostru a pornit primul din gară. Când am ajuns într’o pădurice cu copaci înalţi, care făceau puţin întuneric, doi oameni ce reuşiseră să rupă gratiile au sărit dintr’un vagon din mersul trenului. Fiind observaţi de santinele, trenul s’a oprit îndată, dar nu i-au mai

prins. După aceea, la pornirea trenului, toate santinelele şedeau afară pe scară şi rămâneau acolo până când trenul îşi lua viteză. De multe ori., chiar în tot timpul mersului, erau miliţieni care stăteau pe scară cu receptorul în mână, pentru a da imediat alarma, în cazul când ar fi sărit cineva din mers. In locomotivă se afla un ofiţer de miliţie, care primea ştirile dela santinele prin telefon.

Cam pe la miezul nopţii ajunserăm la Nistru. Trenul încetase viteza pentru că podul se repara, iar nenorociţii din vagoane îşi aduseră aminte

că părăsesc pământul sfânt al Ţării şi trec în lumea bolşevismului. Din nou se auzeau plânsete şi răcnete. Se făcuse ziuă şi acum eram în Ucraina. Ne uitam cu lăcomie printre gratiile vagonului, la câmpul Ucrainei. Se vedeau numai lanuri de grâu şi sfeclă de zahăr. Se apropia răsăritul soarelui şi vedeam cum veneau din sate femei şi copii, cu sapele la spinare. Numai pe primarul de colhoz sau pe brigadir îi vedeam că vin călare. Ceilalţi erau toţi pe jos. Vedeam case dărâmate, niciuna dată cu var sau îngrijită. Se vedeau şi construcţii noi, dar numai grajduri şi magazii, toate mari. Se vedeau foste lăcaşuri sfinte, care acum erau transformate în magazii, iar la oraşe în săli de cinematograf. Cimitirele nu mai aveau nicio cruce, numai ici-colo câte un stâlp.

Pe unele locuri am văzut cârduri întregi de copii mici, crescuţi la «iesle». Toţi aceşti copii creşteau până la vârsta de 7 ani, pe maidane şi prin gunoaie. Mai toţi aveau burţile mari, erau desculţi şi rupţi. Dela distanţă

se vedea mizeria; aveam în faţa noastră numai negură. Şi astfel, cu aceste privelişti în suflet, am ajuns în gara Şmerinca, unde am prins din urmă trenul cu deportaţi din Cernăuţi. Peste două ore a sosit cel din Storojineţ, iar la ora 2 după masă a venit şi cel cu «singulari», care se compunea din 32 de vagoane. Şi din acele trenuri nu se auzeau decât bocete şi plânsete^ garniturile fiind trase una lângă alta.

In trenul nostru numit «Adâncată», şi chiar în vagonul în care eram eu cu familia, cântau două femei atât de duios, că toată lumea sta şi asculta. Erau cântece noi, compuse de ele în timpul mersului nostru spre Siberia. Pe una o chema Ileana Cojocariu, iar cealaltă era nevasta lui Costică Covaliu (numele i l-am uitat). Şi în trenul Storojineţ erau două femei care cântau cu mult mai frumos decât o cântăreaţă de meserie. Pe acestea le chema: Achilina Moţoc şi Anuţa Moţoc. Acele cântece duioase şi jalnice erau ascultate de zeci de nenorociţi, în ochii cărora se vedeau numai lacrimi şi amărăciune. Miliţienii băteau mereu cu patul armei în vagon, fiindcă vedeau că doinele femeilor făceau multă jale şi plâns.

In această gară ni s’a dat pentru prima oară de mâncare. Mâncarea era: 300 grame pâine şi o ciorbă. Un impiegat care ungea roţile la vagoane, Român de origină, ne-a spus în şoaptă:

«Nu plângeţi, oameni buni, că o să scăpaţi cât de curând, peste 2-3 zile vine războiul!»

Aceste cuvinte s’au răspândit ca fulgerul prin toate

vagoanele. Pe la ora 2 şi ceva am văzut într’adevâr două trenuri, unul după altul, mergând spre Basarabia şi pline cu recruţi, numai băieţi tineri. Acum ne-am mai înveselit parcă. Auzeam pe unele femei zicând:

«Dumnezeu e cu noi!»

La ora 3 după prânz am pornit spre Kiev.

Şi acum am stat tot timpul cu ochii spre gratiile vagonului, căci tot nu-mi venea să cred mizeria de aci. Propaganda comunistă dela noi din Bucovina, afişată pe toate gardurile cu litere de o şchioapă, spunea că în

ţara comunistă lumea trăeşte bine şi are de toate!... Dar noi vedeam că lumea lucra de când răsărea soarele şi până asfinţea, cu mult mai mult decât 8 ore. Prin sate nu se vedea nici gard, nici poartă, ci numai case dărâmate. Se vedeau mini vechi, care fuseseră cândva gospodării. Nou era numai sediul miliţiei cu steagul roşu şi cu secerea şi ciocanul în vârf.

Pe undeva, pe-aproape de Kiev, am văzut nişte militari care făceau exerciţii de luptă în mijlocul câmpului cultivat. Nefiind timpul de manevre acum vara, aceasta ne-a dat de înţeles că era o pregătire pentru războiul apropiat. In gara Kiev am găsit trenul cu deportaţii din Chişinău, iar peste câteva ore au sosit toate trenurile cu deportaţii din Storojineţ, Cernăuţi şi Cetatea-Albă. De pe peroane, comuniştii ne priveau cu dispreţ, făcând haz de noi şi arătându-ne degetele cruciş, în semn că am fi răufăcători. Acolo, în gara Kiev, ni s'a dat mâncare pentru a doua oară.

Aceasta a fost pe data de 18 Iunie.

La ora 1 după masă am pornit mai departe. După ce-am trecut Niprul, am văzut prin gări numai îmbarcări, trenuri cu tunuri şi maşini, altele cu cavalerie şi infanterie. Dar acum trenurile noastre cu deportaţi îşi luaseră o viteză cu mult mai mare. Se opreau câte puţin în câte o gară, pentru a schimba locomotiva.

ÎNCEPE RĂZBOIUL

Două zile şi două nopţi am mers într'una, fără sa stăm mai mult de 10 minute în vreo gară, pentru a ni se schimba locomotiva şi a se unge roţile. In timpul acesta nu ne-au mai dat nici mâncare, nici apă; în schimb, prin gări observam numai plânsete şi îmbrăţişeri. Pretutindeni numai jale. Se sunase mobilizarea, după cum ne şoptise o fată, care ungea roţile la vagoane. După ce-a început războiul^ nici vorbă să mai oprească trenurile prin gări, ci toate treceau prin ele cu cea mai mare viteză: trenuri cu tancuri, blindate, tunuri? toate cu santinelă la fiecare vagon.

Acum puteam să vedem cum arată ţara rusească, stăpânită de comunişti. Ne apropiasem de Saratov şi vedeam sute de sate dărâmate, dar totuşi locuite de oameni. Se vedea că odată fuseseră case bune, acoperite cu tablă roşie, dar acum erau sparte şi în locul acoperişului era pusă o căpiţă de paie, ca să nu pătrundă

ploaia înăuntru. Pereţii caselor erau nevăruiţi, dar se vedea că toate dărăpănăturile acelea fuseseră case arătoase.

Cu cât ne depărtam de Ucraina, populaţia civilă nu mai era oprită să se apropie de vagoanele noastre. Când se întâmpla să rămânem prin gări, vorbeam cu civili, căci doream să ştim despre viaţa pe care o duceau. Ii întrebam astfel:

— De ce casele voastre nu sunt văruite?

Şi ei ne răspundeau:

— Apoi că noi nu avem var. Var este, dar se văruesc cazărmile, fabricile, magazinele, care, toate, sunt ale Statului!

— Dar voi nu sunteţi ai Statului?

— Da, noi suntem ai Statului, dar trăim în colhoz şi colhozurile sunt încă

sărace. Când vom putea câştiga bani mulţi, ca să ne facem şi noi cazărmi la fel ca ale armatei, atunci nu vom mai avea grijă de nimic, doar să ne sculăm, să mâncăm şi să muncim! La cazarmă ni se va da mâncare şi îmbrăcăminte. Atunci vom trăi bine, dar acum trăim să nu murim!

— Bine, frate, dar aceasta înseamnă «bine»: să mănânci şi să munceşti? Şi vitele trăesc în felul ăsta, că le dai de mâncare, pui hamurile pe ele şi apoi le mâi la lucru...

— De, aşa ni se spune: că atunci când vom face colonii cu cazărmi model, vom trăi bine. Şefii ne spun că noi nu vrem să lucrăm şi de aceea nu putem avea venituri destule, pentru a construi cazărmi.

— Bine, dar aveţi undeva sate din astea model?

— Apoi sunt, «tovarăşe» — căci nimeni nu mai zicea «domnule», ci numai «tovarăşe» — o să le vedeţi mai încolo, când veţi ajunge la Volga, în Autonomia Germană.

Cel cu care vorbeam era un Rus care luase parte la războiul din 1914-1918 şi fusese doi ani de zile în Bucovina. îmi numea toate satele din jurul satului meu, ştia destul de bine româneşte, aşa încât înţelegeam tot ce vrea să spună. Am stat aproape o oră de vorbă cu el, dar deodată a răcnit o santinelă la noi şi a trebuit să se depărteze, privindu-ne cu multă părere de rău.

Trenul a plecat îndată şi peste o jumătate de oră am ajuns în Saratov, pe Volga. Acolo iarăşi am văzut celelalte trenuri cu deportaţi, însă trenul cu «singulari» dispăruse, luând o altă direcţie. In gara Saratov, toţi deportaţii au primit de mâncare. Din vagonul nostru, eu eram acela care mergeam după apă şi mâncare, împreună cu Ileana Cojocariu. La bucătărie erau câte doi oameni dela fiecare vagon: unul ducea bucăţile de pâine, iar celălalt căldarea cu ciorbă. Toată lumea sta la rând, câte doi, între zeci şi zeci de miliţieni.

Putând vorbi între noi dela distanţă, un tânăr, fost student la Drept, numit Cruţco, de origină ucraineană şi de fel din Adâncată, îmi vorbi spunându-mi că mă cunoaşte din anul trecut (1940), de când făcusem concentrare. Intr'adevăr fusesem concentrat la Divizia 7-a Roman şi eram curierul Diviziei, care se afla pe zonă în Bucovina, în judeţul Storojineţ. Drumul de curier îl făceam

de două ori pe săptămână şi de fiecare dată trebuia să schimb trenul în Adâncată. Aşa se face că studentul mă cunoştea.

îmi spuse că taică-său a fost luat deoparte cu «singularii», dar speră că ne vom întoarce cât de curând înapoi. Spunea că în vagonul lor s'a primit un ziar rusesc numit «Pravda», pe care li-l strecurase un «ceferist» printr'o crăpătură a vagonului şi că în acel ziar scria că banda hitleristă distruge tot ce-i stă în cale, dispune de forţe puternice, omoară lumea civilă nevinovată, dărâmă monumentele istorice ale lui Lenin şi Stalin şi că în Bucovina începuse retragerea. Armata roşie cedase oraşul Storojineţ, raionul Adâncată şi raionul Herţa.

Vestea eliberării Bucovinei mă bucura, şi totuşi inima îmi sta împietrită.

I-am spus băiatului că numai Dumnezeu Sfântul ştie când ne vom întoarce înapoi.

«Nu vedeţi că noi suntem la Volga şi cine ştie în ce pustietate a Siberiei ne vor duce? Cine ştie cât timp vom mai putea îndura aceste suferind? Nu vedeţi că în 12 zile de drum ne-au dat numai de 4 ori de mâncare? Războiul a început^ dar mizeria noastră va fi mult mai îngrozitoare».

Tânărul mi-a răspuns că eu nu ştiu nimic şi că în ziua de azi totul merge repede. Dar el nu vedea că tot atât de repede se duceau şi armatele roşii spre front!

Am terminat vorba fiindcă ne venise rândul să luăm ciorbă. Intorcându-ne spre vagoane, treceam prin faţa gării. Megafoanele răsunau atât de tare, încât nu puteai să auzi pe cineva care ţi-ar fi vorbit la doi paşi. Cei ce

ştiau ruseşte ne lămureau cele ce difuzau megafoanele. De data aceasta era vorba de un apel al lui Stalin către popor, în care îl îndemna la luptă, cerându-i să nu cedeze pământ bandei hitleriste şi asigurându-l că$_5$ după câştigarea războiului, libertatea va domni pe întreg globul pământesc.

IN REGIUNEA AUTONOMĂ GERMANĂ

La plecarea din Saratov, vedeai numai îmbarcări în vagoane şi mobilizări de trupe pe amândouă malurile Volgei. Se vedeau sate nemţeşti cu case mai frumoase decât ale Ruşilor. Erau construite din cărămidă şi acoperite cu tablă roşie. Grajdurile la fel. Cooperativa de Stat se afla în centrul comunei. Dar toate acestea le aveau numai Nemţii, pentrucă aşa-i Neamţul: născut econom şi gospodar. Niciun popor din lumea comunistă nu e aşa de bun gospodar ca cel nemţesc. In colhozurile ruseşti se vedeau şire de paie putrede de ani de zile. La Nemţi nu exista aşa ceva, fiindcă aceştia le întrebuinţau pentru coptul cărămizilor. Când am ieşit din regiunea nemţească, mizeria şi sărăcia sclipeau iarăşi peste tot. Se vedeau numai cârduri de copii sălbateci jucându-se prin praful de pe marginea drumului, rupţi şi flămânzi.

Noi mergeam mereu$_3$ dar nimeni nu ştia unde. Intr’o gară mică, trenul s’a oprit şi am văzut cum au tras un car cu boi lângă vagon, din care doi miliţieni au scos un

mort. Se auzeau plânsete şi ţipete de femei. Intr’o clipă, mortul era afara, după care miliţienii au trântit uşa şi au încuiat-o. Trenul a plecat îndată mai departe. Era un băiat de vreo 16 ani, al unei femei din comuna Stăneş- tii-de-Sus, singurul copil la părinţi. In 1942 i-au murit şi părinţii.

REGIUNEA ORENBURG, ODINIOARĂ ŞI ASTĂZI

înaintând mereu într’o direcţie necunoscută, nu vedeam decât pustiuri întinse şi sate dărâmate, din când în când câte un horn fumegând dela câte un bordei.

Se vedea că locurile fuseseră cândva cultivate, iar acum erau acoperite cu pelin. Ajungând în oraşul Orenburg, din oblastul Cicalov, am încercat să aflu de ce atâtea şi atâtea sate sunt dărâmate. Nu am putut afla decât dela un bătrân$_5$ care mi-a spus că pe aici a trecut războiul.

— Când, moşule?

— Apoi, în anii 1920-1922 a fost război...

Atunci moşul a fost îndepărtat de lângă vagon de un miliţian. Dar eu n'am uitat ce mi-a spus moşul, şi în anul 1944, pe când mă găseam într'un şantier lângă colhozul Gorodiştea din oblastul Costanaiski, venea la mine seara, într'o casă pustie în care locuiam, un bătrân cam de vreo 60 de ani. Acest bătrân îmi povesti că în

1918 fusese în Bucovina. Când s'au retras Ruşii de pe Carpaţi, s'a retras şi el cu armatele în Herţa. Mai târziu, după ce a început revoluţia, s'a retras în Rusia, unde a luat parte la luptele cu armatele roşii. El făcuse parte din Divizia de cavalerie «Orenburg Kazaki». Auzind de asta, l-am întrebat ce s'a întâmplat la Orenburg? Iată ce mi-a povestit:

Toată armata albă se strânsese în grupuri, mai ales acolo unde erau regimente de cavalerie: Donţki Kazaki, Uralţki Kazaki şi altele. Regiunea Orenburg era locuită pe-atunci în cea mai mare parte de oameni bogaţi. Armata se împărţise în două: roşie şi albă. Populaţia fugea de armata roşie ca de dracul. Fiecare îşi lua vitele şi pleca spre Orenburg, unde se găseau albii. Comuniştii din urmă dădeau foc şi omorau până şi ultima fiinţă pe care-o găseau prin casele rămase pustii.

Armata albă a rezistat timp de şase luni. Când prăpădul a ajuns până la Orenburg, ofiţerimea şi studenţimea au ţinut un congres, unde fiecare şi-a spus părerea. S'au găsit mulţi războinici care susţineau: «Trebue să luptăm până deschidem o poartă de scăpare într'o direcţie oarecare». Alţii spuneau: «Să stăm pe loc, căci poate poporul va vedea ce mizerie şi ce prăpăd se face şi se va răscula, şi atunci vom năvăli asupra roşilor». Ultimul la cuvânt a fost un general, care a văzut lucrurile mai bine decât toţi şi a zis: «Fraţilor, noi nu putem face faţă la atâta mulţime. Nu ne rămâne decât să deschidem o poartă de scăpare din încercuirea în care ne aflăm şi să ne

retragem fiecare pe socoteala lui, care cum va putea: fie fugind spre graniţă, fie schimbându-şi îmbrăcămintea şi ascunzându-se undeva prin ţară₃ până se vor răscula alte popoare, din afara graniţelor ruseşti, în contra comunismului. Abia atunci vom putea să ne întoarcem la casele noastre».

După această cuvântare, toată divizia s'a împrăştiat: unii au fugit, alţii au dat drumul cailor şi îmbrăcându-se mai prost, s'au retras la casele şi familiile lor, în sfârşit alţii, care erau de prin oraşe, s'au dus spre Caucaz şi Turchestan₃ de unde parte din ei au fugit în Turcia şi Persia.

Omul care-mi povestea acestea toate adăogă că el însuşi a dat drumul calului şi s'a îmbrăcat mai rău, ca un om sărac, şi a mers acasă, în satul Gorodiştea. Toţi consătenii lui pe vremea aceea slujiseră cu calul lor la unitatea de cavalerie din divizia din Orenburg: Oren- burgski Kazaki.

După ruine se vedea că toate casele fuseseră odată bune gospodării^ cu grajduri mari, căci fiecare gospodar avea câte 8-10 cai, 10-12 perechi de boi, vaci mulgătoare şi turme de oi din rasa aşa numită «carachiul». Dar acuma toţi mureau de foame. Strângeau seminţe de buruieni şi le

măcinau cu râşniţa, făcând astfel un fel de făină. Această făină o amestecau cu cartofi şi preparau nişte turte pe care le coceau pe plită în timpul nopţii, căci la răsăritul soarelui trebuiau să fie prezenţi la brigada colhozului.

In timpul războiului, planul colhozurilor în privinţa dărilor către Stat era foarte aspru, încât multe din ele nu produceau atât cât le era cota şi atunci rămâneau datoare Statului, urmând să plătească anul următor. Dacă nici anul următor nu puteau acoperi cota, rămâneau datoare mai departe. Planul de însămânţare se primeşte în luna Martie şi odată cu el se comunică şi cota de predare către Stat. Aşa s'a întâmplat că Gorodiştea se găsea atunci cu doi ani în întârziere cu plata cotei. Moşul spunea că chiar dacă în anul 1944 hectarul ar da 20.000 de kilograme de grâu, ei tot n'ar putea sa facă faţă cotei ce-o are de dat colhozul lor.

Acestea mi le-a spus moşul din gara Orenburg. Şi-acum să revenim la locul de unde am întrerupt povestirea.

In gara Orenburg ne-au dat de mâncare. Era pe ziua de 23 Iunie 1941. Am stat toată ziua în gară şi abia către seară am pornit tot înainte într'o direcţie necunoscută. Prin unele gări mai mici stăm câte puţin şi făceam loc la personalele care mergeau în direcţia Taşkent. Vedeam multă lume înghesuită în vagoane, dar nu ştiam la început de ce. In curând am aflat că toţi fugeau din Moscova de frica Nemţilor, care desfăşurau atunci un mare atac asupra Leningradului şi totodată bombardau Capitala. Din cauza aceasta populaţia civilă din Moscova era evacuată în Taşkent şi în Almata, în partea de Sud a Kazakstanului. Văzând că se evacuează Moscova, noi toţi credeam că ne vom întoarce înapoi, curând, în Bucovina noastră.

înaintând, vedeam acum altă lurne^ alte feluri de bordeie şi oameni cu alte feţe. Oamenii noştri erau puţin mai veseli, fiindcă se închipuiau din nou acasă. Miliţia lăsa prin gări civilii să se apropie de vagoane. Unii dintre noi întindeau chiar câteo maramă sau cămaşă prin gratiile vagonului, pentru un litru de lapte sau pentru o bucată de pâine, pentru că în asemenea împrejurări foamea nu cunoaşte preţ. La foame., totul e bun şi ieftin. Miliţia ne lăsa în pace, aflându-ne la mii de kilometri departe de front.

Ajunseserăm în oblastul Aktiubinsk. In această regiune am întâlnit o climă cu totul diferită de cea dela noi. Vântul sufla mereu din toate părţile. Intr'o singură oră putea să bată şi din patru părţi. Din cauza gerului grozav, care bântuie în timpul iernii, nu creştea pe acolo niciun copac sau arbore, ci numai nişte mărăcini închirciţi. La ieşirea din Aktiubinsk am văzut prin gări oameni, femei şi copii îngrămădiţi pe jos. Erau Români din partea de sud a Basarabiei, din Cetatea-Albă şi Ismail. In unele gări erau încărcaţi în camioane, în altele stăteau în aşteptarea carelor dela colhozuri ca să vină să-i ia. Până atunci aşteptau sub paza unuia sau doi miliţieni.

La 26 Iunie 1941 am ajuns în Kandagaci, un orăşel care e nod de cale

ferată, unde am stat toată ziua. Un impiegat care ungea roţile la vagoanele noastre, ne întreabă:

«Voi sunteţi Români?»
I-am răspuns mai mulţi deodată. Atunci ne-a spus:
«Şi eu îs Moldovan de lângă Odesa. Sunt venit aici de mic copil cu părinţii mei. Am trăit bine aici şi am avut pământ destul. Am crescut câte cinci perechi de cai, boi, vaci, turme de oi şi trăiam foarte bine.»
L-am întrebat atunci:
— Dar cum trăeşti acum?
— Apoi, şi acum trăesc bine!
— Câţi boi mai ai?
— Apoi, am un măgar şi o capră.
— Bine, dar de ce nu ţii vacă?
— Apoi, pentru vacă-i cota de lapte mare, dar pentru capră nu este cotă. Numai cine are două capre trebue să dea cotă de lapte.
Bietul om se uita cu jale la noi, văzând că toată lumea noastră a trăit bine, căci erau îmbrăcaţi cu haine bune, pe când la ei nu vedeai niciunul îmbrăcat bine, afară de miliţie şi de agenţii care urmăresc oamenii. Moldoveanul nostru era rupt, murdar şi slab şi văzând cum îl priveam, ne spuse:
«Vă uitaţi la mine cum sunt îmbrăcat? O,să vedeţi şi voi cum veţi fi peste un an!»
Careva dintr'un vagon i-a răspuns:
«Dar ce crezi dumneata, că noi o să stăm aici un an de zile?»
— «Apoi, oameni buni, să dea Dumnezeu să vă duceţi acasă şi mâine, eu nu zic ba. Dar să nu cumva să rămâneţi

aici pe veci! Mai sunt şi alte popoare deportate ca voi, de mulţi ani, care au uitat să mai plece înapoi».
Şi zicând acestea, ne arată un alt prăpădit ca şi dânsul.
«Il vedeţi, acesta este Chereiţ, din regiunea Vladivostoc, deportat în 1936 şi încă n'a plecat înapoi, fiindcă nu i se dă drumul!»
Bietul om îşi cerea iertare că nu are să ne dea ceva de mâncare, căci auzea copiii plângând de foame în vagoane.
«V'aşi da ceva mâncare, dar nici pentru mine nu am. Am opt copii mici, care primesc mâncare cu cartelă dela cantină. Niciodată nu sunt sătui!»
Şi a plecat de lângă noi cu lacrimi în ochi.
Seara, pe la ora 6, trenul nostru a pornit pe o linie secundară, care era încă în lucru şi care se vedea că nu poate să ducă prea departe. Trenul mergea foarte încet şi speram că în curând vom ajunge la capătul liniei. Insă am mers toată noaptea şi a doua zi până la amiază şi la capătul liniei tot n'am ajuns. Nu se mai vedeau nici case nici bordeie, ci, cât cuprindeai cu ochii, numai pustiu cu pelin şi năgară. Odată trenul s'a oprit în mijlocul câmpului, s'au deschis uşile la vagoane, dar nimeni n'avea voie să coboare. Insfârşit veni un miliţian şi ne spuse să mergem câte unul din fiecare vagon cu el. Ne-am dus la ultimul vagon din garnitură şi acolo am

primit câte o căldare de pâine uscată.

DEBARCAREA

Pe la ora 12 au sosit două camioane, unul încărcat cu butoaie de apă şi altul cu miliţie cercheză, un locotenent cu mai mulţi soldaţi. Apoi au sosit primarii de colhozuri: Ruşi şi Cerchezi, însoţiţi de câteva care mari, trase de boi şi cămile. Acum ni s'a dat voie să coborîm din vagoane, pentru a merge să bem apă la camionul cu butoaie.

După ce cele două unităţi de miliţie, cea care venise cu noi şi cea care ne lua acum în primire, s'au salutat, am fost înşiraţi pe trei rânduri, jos pe iarbă. Comandanţii unităţilor, un căpitan evreu şi un locotenent cerchez, s'au aşezat la o masă şi ne-au făcut apelul după listă. Pe cât am înţeles noi, lipseau şapte oameni şi nimeni nu ştia unde sunt. Noi nu ştiam decât de cei doi care săriseră din tren la Sărata, în Basarabia, şi de un mort. De ceilalţi patru nu ştiam nimic. E drept că în timpul drumului se întâmpla uneori să fie luat câte unul din vagon şi să fie dus în vagonul miliţiei. Altă dată, când mergeam după apă, am văzut cu ochii mei un sergent sovietic cum i-a dat unui om cu ţeava pistolului între coaste, până când bietului om i-a căzut căldarea din mâini.

După apel. Cerchezul a luat lista în mână şi a chemat deoparte pe toţi primarii de colhozuri şi directorii de sovhozuri, ca să se sfătuiască. După aceea a început să strige după listă pe fiecare, răcnind să ne urcăm în care. Atunci văzut-am inimă rece în acei oameni: despărţeau frate de frate şi soră de soră. Veneau cu carele pe lângă

noi şi spuneau: «Tu, suie-te aici, şi tu$_3$ dincolo!» Carele erau dela diferite colhozuri sau sovhozuri. Chiar dela mine din comună au fost despărţiţi mulţi: Ileana Cojocariu a fost despărţită de sora ei Zenovia Nimigeanu, la 80 kilometri una de alta. Nu s'au putut vedea un an de zile, şi nu ştia niciuna de soarta celeilalte.

Eu cu familia m'am urcat într'un camion, în care ne aflam vreo treizeci de inşi. Am plecat, dar unde? Nimeni nu ştia şi nici n'aveam pe cine să întrebăm. Totuşi aveam speranţa că nu vor fi aşa de aspri$_3$ fiindcă nu mai vedeam niciun militar cu noi. Am răsuflat mai uşuraţi, parcă ni se luase o piatră de pe inimă. Intr'o oră şi jumătate am ajuns la nişte bordeie îngropate pe jumătate în pământ, pe malul unui râuleţ. Bordeiele erau acoperite cu lut şi nevăruite, fără ferestre, având doar nişte ochiuri de sticlă în pereţi. Camionul se opri în faţa unei magazii.

Ei, acum iar văzut-am un miliţian, care fără multă vorbă ne făcea semne să intrăm în magazie. Odată coborîţi, camionul a plecat după alţi oameni. După ce-au fost aduşi toţi, adică vreo 165, toţi Români, ne-au încuiat în magazie şi acolo am rămas până dimineaţa. A doua zi pe la 7 au venit primarul comunei, preşedintele colhozului şi miliţianul. Au descuiat magazia şi au întrebat cine ştie ruseşte. A răspuns doar unul: Vasile Creţu al lui Carpăn. L-au luat deoparte şi l-au întrebat despre fiecare în parte, ce fel de om e.

Acest Vasile Creţu era tâmplar în comuna noastră, Tereblecea. Când

s’a format colhozul în Tereblecea Nouă,

acest nemernic s’a înscris imediat în colhoz, însă nevasta lui s’a împotrivit. Mereu îl mustra şi totodată mergea la cancelaria colhozului, cerând să-l şteargă. Pentru aceasta, Vasile Creţu a fost trecut în cartea neagră şi când s’au făcut deportările, a fost luat şi el. Aici, în colhoz, a făcut chiar din prima zi jocul comuniştilor, arătând primarilor «diamantul» de tăiat sticlă, ca dovadă că e tâmplar. Ştiind ceva ruseşte, a spus de fiecare ce i-a trecut prin cap. Pe un anume Capucinschi din Pătrăuţi, jud. Storo- jineţ, de origină polonă, l-a pârît că a fost «boier», când de fapt omul fusese numai un bun gospodar. Pe mine m’a reclamat că aş fi fost «ofiţer», deşi nu fusesem decât sergenc.

înarmaţi cu asemenea «informaţii», primarul a început să ne repartizeze prin bordeiele locuite de Ruşi şi Cerchezi, întrebând pe fiecare din câţi membri se compune familia. Eu am declarat zece persoane ca făcând parte din familia mea, adoptând oarecum încă două femei cu cinci copii. După aceea am urcat bagajul într’un car şi am plecat însoţiţi de primarul comunei spre un bordei pustiu.

NOUA LOCUINŢĂ

Bordeiul nostru avea trei geamuri mici cam de trei palme şi o uşă făcută din trei scânduri, printre care puteai băga degetele, atât de nepăsuite erau. Ca mobilă aveam o singură scândură pusă pe două pietre, care ţineau loc

de scaune. In mijlocul bordeiului, se mai găsea o movilă de pământ, care fusese odată cuptor, dar care se dărâmase de bătrâneţe.

Păşind înăuntru, primarul ne-a predat cheia uşii, spunându-ne:

«Aceasta vă este locuinţa! Dacă veţi lucra, veţi căpăta de mâncare, iar cine nu va merge la lucru, va fi pedepsit!»

Pedeapsa era următoarea: pentru o zi lipsită dela lucru, ţi se tăiau cinci zile lucrate; iar toamna, când trebuia să primeşti plata în natură, primeai numai pentru zilele trecute în registru şi nicidecum pentru cele lucrate de fapt.

Dar primarul a mai adăogat:

«Să vă piară gândurile despre Bucovina! Restul vieţii voastre aici o să-l petreceţi, iar de nu veţi lucra^ tot aici o să muriţi!»

Gândindu-mă la ce-am fost şi unde am ajuns, deodată mi s’a frânt inima şi am început să-mi plâng amarul. M’am aşezat pe scândura din bordei şi am plâns ca un copil mic, fără să mă pot opri. Am căzut în genunchi şi m’am rugat lui Dumnezeu Sfântul să mă ierte, dacă voi fi fost atât de păcătos. Mă gândeam că am muncit o viaţă întreagă cu sudoarea frunţii, pentru a-mi face o gospodărie, şi acum sunt îngropat de viu într’un bordei, la mii de kilometri de Ţară.

După ce mi-am mai venit în fire, am dat ajutor la curăţirea bordeiului, am căutat şi am găsit nişte fiare şi nişte bucăţi de tablă veche$_3$ din care am făcut o plită

cu două ochiuri^ pentru a putea fierbe ceva de-ale mâncării.

Intre timp a venit la noi o Poloneză. Plângea şi ea şi ne povestea cum se trăieşte în colhoz. Polonezii fuseseră deportaţi în anul 1940, adică cu un an înaintea noastră. Dela acea femeie am aflat unde suntem. Eram la colhozul «Voroşilov» din raionul Novorosisk, oblastul Aktiubinsk din provincia Kazakstan. Unele familii de Români au fost repartizate prin bordeiele locuite de Ruşi, care aveau câte două încăperi; dar pe mine, fiindcă mă reclamase acel Vasile Creţu că aş fi fost ofiţer, m'au repartizat într'un bordei pustiu şi, mai mult decât atât, mă ţineau tot timpul sub observaţie.

Acum eram «liberi»: nu se mai vedea niciun miliţian, dar ne gândeam că o să murim de foame, pentru că atât cât cuprindeai cu ochiul, nu se vedea niciun copac, ci numai şi numai pustiu. După ce am reparat soba, ne-am dus cu toţii într'o vale, cam la o jumătate de kilometru de bordei şi am rupt cu mâinile puţină iarbă, ca să avem pe ce dormi. Era timpul să ne culcăm, dar eram flămânzi şi copiii începuseră să plângă de foame. Am încercat să cumpărăm câte ceva, dar n'am găsit nicăieri nimic. Am umblat tot sătuleţul, din bordei în bordei, cu cele câteva ruble ce le-aveam, cu speranţa că poate voi găsi undeva un litru de lapte pentru fetiţă. Cu greu am găsit ceva la ultimul bordei, aşezat mai la o parte de celelalte şi locuit de o Cercheză, care ne-a luat banii — trei ruble — înainte, si numai pe urmă ne-a dat laptele.

CERCHEZII

Aceşti Cerchez^ care se tem de străini, sunt oameni foarte înapoiaţi, cu obiceiuri curioase. Laptele de vacă îl păstrează în burduful de vită, uneori şi câte trei patru săptămâni, şi când desleagă burduful ca să toarne laptele în castron, te isbeşte un miros ca de ouă clocite. După ce ne-a luat banii — mie şi unui alt Român, Dumitru Olariu — am văzut cum scoate un burduf de viţel, pe jumătate gol, aşa încât laptele aluneca dintr'un loc în altul înăuntrul lui. L-a deslegat şi a turnat lapte într'un castron de lemn, din care apoi ne-a umplut sticlele cu ajutorul unei linguri. Ce se prelingea pe sticlă, îl ştergea cu dosul degetelor pe care şi le lingea cu poftă.

Pe un pat stăteau alte două Cercheze, care se căutau de păduchi^ pe care nu-i aruncau, nici nu-i omorau, ci-i băgau în gură şi-i striveau între dinţi! Mai târziu am aflat dela Rusoaice că Cerchezii socotesc păduchele ca fiind tot din sângele lor şi că deci e păcat să-l omori. Copiii mici, până la vârsta de 8 ani, poartă în vârful capului un ciuf de păr, care atârnă pe urechi sau după cap, ca semn că sunt mohamedani, aşa cum poartă Turcii fes cu canaf în vârf.

Aceşti Cerchezi sunt foarte murdari: nu se spală niciodată şi nici rufele nu şi le curăţă. Poartă cămăşile luni de zile, până se rup pe ei. Păduchii colcăe pe ei cu miile. In timpul iernii îşi fac nevoile într'o cameră şi nu le scot afară decât în primăvară.

«BANDIŢII DE ROMÂNI»

A doua zi am fost chemaţi, cu mic cu mare, la primărie, unde ne-au împărţit pe brigăzi de lucru, după care ne-au şi luat brigadirii în primire şi ne-au dus pe câmp, la câte 10 şi chiar 15 kilometri distanţă de colhoz. Nimeni nu era la un loc cu familia lui. Eu făceam parte din brigada I-a, iar soţia mea fusese repartizată la brigada a II-a. Femeilor care aveau copii de alăptat li s'a dat de lucru în colhoz şi anume la încărcatul camioanelor cu grâu şi alte cereale, care se transportau la gara Novo- rosisk.

Nimeni nu putea să ia o mână de grâu cu el, pentru că eram controlaţi. Cei care lucram la brigadă, primeam câte o jumătate de kilogram de pâine pe zi şi de două ori pe zi nişte «balandă» (apă turburată cu puţină făină). Carne nu se pomenea niciodată! Din pâinea pe care o primeam, opream o parte pentru copiii dela bordei, unde mergeam cu rândul: într'o seară eu, în cea următoare altul, fiindcă nu ni se da voie să mergem în fiecare seară acasă. Dacă ne dădeau drumul odată la trei săptămâni, era mult$_3$ şi bieţii noştri copii răbdau des de foame. Mai târziu au primit şi pe copiii noştri la «iesle», unde li se dădeau nişte fricăţei cu lapte smântânit.

Ruşilor şi Cerchezilor, care aveau câte o vacă sau capră, femeile lor le trimeteau din când câte o sticlă de lapte, în timp ce noi nu primeam altceva decât mustrări: că nu vrem să muncim, că nu vrem să facem norma, ori

să executăm ordinul pe care-l dădeau primarii! Ne spuneau că dacă nu vom face norma, ne vor tăia zilele de lucru. Acestea se întâmplau prin Iulie şi August 1941. Din cauza climei, multora dintre noi ni se umpluse corpul de buboaie, care ne ţineau ţepeni de nici nu ne puteam scula dimineaţa. De plâns n'aveai cui să te plângi, căci sanitarele, ici-colo câte una, primiseră ordin să nu dea scutire «bandiţilor de Români», căci aşa ne spuneau. Din «bandiţi de Români» nu ne slăbeau. Scutire să nu se dea decât celor care vor veni fără un picior sau fără ochi, căci aceştia — adică noi Românii — trebue să fie pedepsiţi fiind «spioni»!...

Odată am avut subsuoara plină de buboaie şi am plecat acasă fără voia brigadirului. Dimineaţa m'am dus la sanitară — la bolniţă, cum zic Ruşii — şi aceasta mi-a uns buboaiele cu nişte tinctură de iod, dar mi-a spus că are ordin să nu dea niciun fel de medicament pentru noi. Rusoaica dela bolniţă ne simpatiza fiindcă-i plăcea de un flăcău român, Dumitru Olariu, dar scutire nu ne putea da.

In ziua când am fost la bolniţă, nu m'am dus la lucru. Seara am fost chemat la primărie, unde mi s'a făcut o aspră mustrare de către un comunist de la raion, care m'a băgat într'un beci şi, cu pistolul în mână, a răcnit la mine că el ştie despre situaţia noastră, ştie unde sunt «singularii» noştri şi dacă nu mă supun, mă vor transporta imediat din colhoz. Am scăpat ca prin urechile acului! Pe mulţi dintre Români i-au luat de lângă familie

şi nimeni din colhoz n'a mai auzit de ei. Din acea zi am lucrat din răsputeri, numai să nu mă despartă de familie.

Munca la brigadă ţinea din zori până în noapte. Deşteptarea se făcea

înainte de a se lumina, încă pe întuneric, iar seara, tot până se întuneca, trebuia să lucrăm. Seara la colibă mâneam pe întuneric, şi tot din când în când mai venea câte un comunist dela primărie şi ne făcea observaţie că se lucrează puţin si că dacă nu vrem să muncim, ne vor trimite la batalioanele de muncă ale Statului, unde vor sta cu ciomagul pe noi.

Cu toate aceste condiţii neomeneşti de lucru, aveam şi noi micile noastre bucurii ori de câte ori vedeam venind dela primărie câte un băiat călare, cu ordin de chemare la armată pentru cutare Rus sau Cerchez. Când mergeam noaptea acasă pe furiş ca să ducem câte o bucăţică de pâine copiilor, ne întâlneam cu cei din colhoz şi ne puneam la curent cu ultimele noutăţi, cu ordinele de chemare sub arme şi cu telegramele care anunţau că cutare e mort sau a intrat în spital. Făceam mereu socoteala câţi Ruşi mai sunt în colhoz, câţi au plecat şi câţi au murit. Astfel, încetul cu încetul, au rămas numai cei schilozi, şchiopi sau chiori. Toţi ceilalţi au plecat pe front, până la etatea de 50 de ani. Şchiopii şi bătrânii au plecat şi ei mai târziu la batalioanele de muncă.

Un Rus — îl chema Kuţki — când a primit ordinul de plecare pe front, zicea că merge să ia cheile Berlinului, dar după 14 zile a venit telegramă că a murit. Când a fost distrugerea bisericilor, acest comunist s’ar fi

suit primul pe biserică să dea jos crucea de pe turn, căci în colhozul Voroşilov unde eram eu, făcuseră din biserică grajd de vite.

După câtva timp am început să cunosc limba rusă, aşa încât puteam vorbi cu cei mai bătrâni, care rămăseseră nemobilizaţi. Unul era văcar, altul sacagiu, care căra apă la brigadă în fiecare zi şi ne aducea şi noutăţile dela primărie, căci prin părţile acelea nu venea poşta câte două săptămâni. La primărie venea ziarul «Pravda»[5] care scria că «armata noastră a predat oraşul cutare şi cutare, ca să nu-l distrugă hitleriştii». La primărie aflam că a murit cutare colhoznic şi cutare tractorist, pe care-i cunoşteam şi noi, căci nu plecaseră de mult din colhoz. Ne bucuram că războiul merge bine pentru noi, dar ne era milă de bietele Rusoaice care-şi plângeau bărbaţii şi fraţii morţi. Unele din ele rămâneau cu câte 5-6 copii.

In colhoz erau doar 3-4 comunişti. Toţi ceilalţi aşteptau cu nerăbdare liberarea. Nu le era dor să vadă pe Nemţi, ci erau dornici de libertate. Când Nemţii făceau mari înaintări prin Ucraina, comuniştii erau disperaţi. Se trimeteau prin colhozuri politruci pentru a încuraja lumea să muncească cât mai mult, din cauză că banda hitleristă le luase grânarul Ucrainei. Odată ne-au citit dintr’un ziar un discurs al lui Stalin, în care se spunea: «Tovarăşi şi tovarăşe! Luptaţi, munciţi şi nu lăsaţi pământul vostru să fie ocupat de banda lui Hitler!» Ne arătau o fotografie din ziar, care reprezenta pe Hitler cu gura căscată şi cu toată Rusia în gura lui, adică:

vrea să înghită toată Rusia! «Luptaţi, căci foarte curând ne vor sosi ajutoare din partea Americii şi Angliei!»

Dar avântul pe care-l luaseră la începutul războiului Nemţii, era salutat

cu bucurie şi de unii Ruşi, pentru că — spuneau ei — «într'o lună de zile Nemţii vor trece fluviul Ural şi atunci am scăpat de urgia comunistă. Atunci vor fi siliţi să se predea!» Câte şi mai câte se vorbeau printre Ruşii mai bătrâni, care-şi aminteau de întâmplările din timpul revoluţiei. Povesteau mai ales de bandele de derbedei care umblau din sat în sat şi împuşcau pe cei mai buni gospodari. Unele femei vorbeau de lucrurile pierdute în timpul revoluţiei, spunând spre pildă: «Mâine-poimâine îmi voi lua eu patul şi masa mea dela tine, pe care bărbatul tău le-a luat dela tata!» Pe una am auzit-o zicând: «Vor veni Nemţii şi vă vor sparge capul vouă, comuniştilor!»

Se vedea o lume mai veselă, când se auzea de marea înaintare a Nemţilor. Insă comuniştii se ţineau tari. In colhozul Voroşilov, pe femeia care a spus că «vor veni Nemţii şi vă vor sparge capetele», au ridicat-o într'o noapte de lângă copii, cu toate că avea şase, dintre care cel mai mic abia de şase luni. A fost luată, şi timp de doi ani nu s'a mai ştiut nimic despre ea. Bărbatul ei> tractorist, era şchiop, cu picioarele strâmbe, din care cauză nu fusese luat la război. Era însă un bun lucrător, căci ieşea mereu primul pe oblast. Pentru munca lui i s'a dat o medalie şi un portret al lui Stalin drept răsplată. Prin stăruinţele şi pentru meritele lui de «stahanovist»,

i-au eliberat femeia după doi ani. Venind acasă, aceasta spunea că fusese judecată şi condamnată la 10 ani.

CALVARUL ROMÂNILOR

La adunarea din luna Decembrie 1941, la care am fost aduşi toţi Românii, am fost ocăriţi în toate chipurile, acuzându-ne că nu vrem să lucrăm şi că urmărim numai mersul războiului. Şi de data aceasta nu ne-au scos din «bandiţi»! Ei nu ţineau seamă că suntem goi, şi ca lucram în frig — care acolo este în luna Decembrie de 45°-48° sub zero. Din alte colhozuri ne venise vestea că mai multe Romînce au fost găsite degerate, împreună cu copiii lor. Unii au degerat pentru că nu aveau cu ce face focul, alţii pentru că fuseseră trimişi la lucru forţat în stepă, pe un ger de crăpau pietrele.

Văzând atâta suferinţă abătută asupra noastră şi asupra femeilor noastre, care erau golaşe ca vai de ele şi cu copii mici — unele fuseseră despărţite de bărbaţii lor — unui bătrân rus localnic i s'a făcut milă de noi şi, când femeile noastre au început să plângă în faţa aşa zisului «procuror», arătându-i că n'au haine de iarnă, bătrânul le-a luat partea şi a cerut să li se dea îmbrăcăminte şi după aceea să fie trimise la lucru, pentrucă — spunea moşul — «aceşti oameni sunt din părţile unde e mai cald şi nu pot rezista goi în ţinuturile noastre». «Procurorul» l-a ascultat şi a tăcut, nici măcar nu l-a întrebat cum

îl cheamă. îmi aduc aminte că se numea Kisnok, adică Usturoi. A doua noapte, bătrânul a dispărut.

Imediat ce-a dat frigul, în Octombrie-Decembrie, Românii noştri au început să se îmbolnăvească: unii degerau., alţii căpătau o boală de gât,

ori aveau mari dureri de cap. Mulţi dintre noi nu aveau nici ce să mănânce^ pentru că încă din Noembrie 1941 li se tăiase zilele de lucru, cu toate că lucrau bine şi-şi îndepliniseră norma. Eu notam în fiecare zi cât lucrez şi am socotit pentru 5 luni de lucru, pentru mine şi pentru soţie, în total 245 zile de lucru — «trudalnii», cum ziceau Ruşii — dar când m'am văzut pe tabel în cancelaria colhozului, eram trecuţi numai cu 138!

Dar eu mă aprovizionasem din timp, făcând schimb în natură: pe două covoare luasem aproape 100 de kilograme de grâu. Cei care nu aveau ce schimba, au început să cerşească. Dar la cerşit nu erau doi sau trei, ci cu zecile, şi colhozul era mic. Cei cărora le era milă, le mai dădeau câte o bucăţică de pâine$_3$ dar cine n'avea milă, îi da afară din bordei şi încuia şi uşa. Astfel îşi găseau moartea copii, femei şi chiar bărbaţi. Un om din comuna Cupca, jud. Storojineţ, pe care îl chema Vasile Plevan$_3$ de 70 ani, neputând lucra, n'a primit nici grâne şi a trebuit să cerşească, atât cât mai putea merge de foame. Intr'o zi s'a dus la primărie şi a cerut să fie împuşcat, căci nu mai putea să îndure mizeria. A căzut în genunchi şi s'a rugat să fie omorît. Oamenii primăriei l-au apucat de-o mână şi de-un picior şi l-au aruncat

afară în zăpadă. A fost găsit de nişte copii de-ai noştri, care umblau şi ei după cerşit. Copiii l-au luat şi l-au dus într'un bordei, aproape de primărie, şi l-au încălzit puţin. După aceea l-au dus într'un alt bordei, în care se găseau mai mulţi ca el. După trei zile, moşneagul şi-a dat sufletul. Acest bătrân fusese odată, cu 30 de ani înainte de venirea comuniştilor, primar în comuna Cupca.

Ca să sapi o groapă pentru un mort, era ceva nespus de greu, pământul în Siberia fiind foarte tare. Numai la suprafaţă era ceva mai afânat, 10-15 cm., dar mai în adânc era ca piatra. Când era nevoie de-o groapă pentru un mort, mergeam câte 3-4 oameni şi săpam cu rândul. Cadavrele le duceam la locul de veci noaptea, cu sania sau cu carul, când erau săniile libere şi boii la grajd. Dacă ceream să ni se dea o sanie pentru a duce mortul la groapă, ni se spunea s'o facem noaptea, că ziua nu poate să lipsească nimeni dela lucru.

Când a murit o femeie, numită Leontina Puiu, un om de-al nostru, Capucinschi, care lucra la grajd, a luat o pereche de boi şi i-a înjugat la car, şi aşa am dus moarta la groapă. Capucinschi a fost chemat îndată la cancelarie, unde i s'a făcut o aspră dojană. In multe cazuri, cadavrele erau puse pe o săniuţă, pe care o trăgeam noi singuri. Morţii erau aruncaţi în groapă goi; nu aveau parte nici de lacrimi, nici de slujbe şi nici de preoţi.

In Kazakstan nu sunt păduri. Mergi sute şi sute de kilometri şi nu vezi niciun copac. In oraşe nu există magazine cu lemne de vânzare, nici chiar pentru colhozuri. Dacă

colhozul are nevoe de reparaţiuni, Statul îi aprobă lemnul trebuitor. Dar pentru noi, cine putea să procure scânduri? Oriunde deschideam uşa, ne făceau «bandiţi români»! Dacă familia mortului avea vreo ţoală, îl înfăşuram cu ea; dacă nu, îl puneam în groapă şi aruncam pe el un braţ de

paie, după care trăgeam pământul împietrit, săpat cu atâta sudoare. Nicio cruce şi nicio floare nu împodobea mormântul. Ziceam cu toţii o rugăciune şi asta era totul.

MUNCA DE PRIMĂVARĂ

Aşa a fost în prima iarnă petrecută în Siberia în 1941-1942. Când s'a făcut primăvară, am început semănatul, pe data de 9 Mai, fiindcă în Siberia zăpada nu se topeşte până aproape de Mai. (Toamna vine în Octombrie şi între 10 şi 20 ale lunii cade prima zăpadă). Am ieşit la semănat cu mâna, fiindcă aşa venise ordin dela raion. Toate cele 37 colhozuri ale raionului semănau cu mâna, pe miriştea nearată. După ce se semăna, se scormonea pământul cu un cultivator, care amesteca foarte puţin sămânţa cu pământ. In colhozul nostru semănăm câte 7-8 hectare de om pe zi, fiindcă în Siberia se seamănă mai rar.

La semănat eram 17 Români şi un Rus. Acest Rus era un bătrân de 68 ani, care avea doi feciori comunişti: unul era ofiţer pe front, iar celălalt magazioner în colhozul nostru. Intr'o zi, când măneam la amiază, auzim

cum râde brigadirul nostru, care citea într'un ziar că, în colhozul «Voroşilov», un bătrân de 68 de ani seamănă câte 8 hectare pe zi! Acest om, zicea ziarul, trebue decorat, pentru că e primul pe raion!

«Stahanovistul» nostru, tată de comunişti, mergea toată ziua c'o bâtă în mână înaintea primului semănător, arătând până unde să arunce acesta sămânţa, pentru că se semăna pe mirişte şi nu se vedea sămânţa. Ceilalţi semănători ţineau distanţa unul de altul, iar bătrânul, în fruntea lor, abia mergea cu bâta în mână. Dar în ziar l-au pus ca primul semănător! Pe bătrân îl chema Kuzniţov.

Noi semănăm câte 7-8 hectare pe zi. Mâncare ni se da deajuns, fiindcă le era frică să nu rămână pământul nesemănat. Semănând aşa pe pustiu, ajunserăm în vecinătate cu alţi semănători deportaţi ca şi noi, care lucrau pentru colhozul alăturat şi astfel am aflat cum au petrecut şi ei iama. Spuneau că mulţi dintre ei, aproape jumătate, muriseră de frig şi de foame. Copiii cărora le muriseră părinţii au fost luaţi la orfelinat, nu se ştia în ce parte a Kazakstanului.

Pe un bătrân din comuna Suceveni, judeţul Storojineţ, l-au pus văcar. Bietul om fiind flămând, a găsit o cutie de conserve goală şi, undeva într'o vale, a muls puţin lapte, dar l-a văzut brigadirul, care venea călare în control, îndată bătrânul a fost dus la primărie, unde a fost ghiontit şi pălmuit, dresându-i-se acte. A doua zi a venit procurorul dela raion şi a adunat pe toţi cei care se

găseau prin colhoz, femei şi copii, şi în faţa tuturor i-a citit ceva din constituţia lui Stalin, l-au judecat pe loc şi l-au condamnat la patru ani închisoare.

Un alt caz: un tânăr de 19 ani din comuna Pătrăuţi, judeţul Storojineţ, lucra la combainâ în colhozul numit «Novorosisk». Seara mergând acasă — căci avea câţiva fraţi mai mici şi mama bolnavă — luase puţin orz în buzunare. Pe drum a fost ajuns de brigadir şi controlat. Dus la primărie,

s’au găsit asupra lui 800 grame de orz. I s’au dresat acte şi a fost condamnat la trei ani. In acelaşi timp, nu se ţinea cont de cât orz putrezea pe câmp: tone şi tone, din cauza proastei administraţii.

In primăvara anului 1942, mai mulţi copii de-ai noştri mergând pe câmp, unde fusese aria, au strâns câte puţin din putregaiul încolţit, pentru a-l duce acasă să-l spele şi să-l fiarbă. In drum spre casă au fost întâmpinaţi de primarul colhozului, care le-a confiscat traistele şi a chemat la primărie pe mamele acestora, spunându-le că dacă vor mai lăsa copiii la câmp, vor fi pedepsite. Cea mai mică greşeală a noastră era însemnată şi spusă seara la adunare.

Boii din colhoz erau atât de chinuiţi, atât de bătuţi de cei care-i mânau, încât partea dinapoi, adică şoldurile, erau, cea mai mare parte, fără păr şi chiar cu răni. Cei care-i luau în primire dimineaţa se urcau în car şi, cu ciomagul în mână, îi sileau toată ziua pentru a face norma, căci după normă li se scria «truda» muncii. Din partea primarilor şi brigadirilor comunişti erau puşi copii

de Ruşi pentru a observa cum mână boii femeile şi copiii de Români. Dacă ai noştri strigau cumva la boi, îndemnându-i la mers, seara erau mustraţi cu cea mai mare asprime şi nu rare au fost cazurile când brigadirii au bătut copii români^ pe degeaba, în timp ce copiii lor chinuiau vitele tot drumul şi nu le zicea nimeni nimic.

VIAŢA ÎN SOVHOZURI

In luna Iulie 1942 am fost trimis de către colhoz la gara Novorosisk, oblastul Aktiubinsk, la încărcat vagoane cu cereale. La acel punct de colectare veneau oameni cu carele din colhozurile cele mai îndepărtate ale raionului, precum şi din sovhozuri. Dela aceşti oameni am aflat cum trăesc Românii în tot raionul, fiindcă erau şi Români printre căruţaşi. In tot raionul muriseră, în acelaş an, aproape jumătate dintre Români, mai ales acei care fuseseră repartizaţi pela sovhozuri. Sovhozurile se cheamă în româneşte «reazeme» sau ferme de Stat. In sovhozuri nu se da plata în natură, ca în colhozuri, ci în bani, cu care te duceai la cooperativa sovhozului şi-ţi cumpărai ce-ţi trebuia. La cooperativă marfa era aşa de puţină, încât de multe ori nu-ţi mai rămânea nimic de cumpărat din lucrurile de trebuinţă.

Un sovhoz, deşi administrează câte 5-6 ferme$_3$ are numai o singură cooperativă. Magazionerul cooperativei are în fiecare fermă câte o magazie de distruibuţie, la

care vine odată pe săptămână, când toată lumea aleargă pentru a primi câteva kilograme de orz sau secară, socotite câte 300 grame de persoană în vârstă şi 150 grame de copil, pe zi. Dar din cauza viscolului prea mare care bântuie în timpul iernii în regiunea Kazaks- tanului, aceşti magazioneri cerchezi sau ruşi nu veneau la fermă câte două săpămâni în şir şi, atunci când veneau, Românilor nu le dau nimic pentru timpul ce trecuse. Cerchezii băştinaşi mai primeau câte odată şi lapte dela maşină, adică smântânit, dar noi Românii niciodată.

Românii râşneau orzul sau secara şi puneau o mână de făină în apa fiartă, făcând un fel de balandă, pe care o mâncau cu suspine. Erau zile când nu mâncau nimic şi din această cauză s'au iscat multe boli de stomac, gât şi cap. Aceasta era viaţa de sovhoz.

ROMÂNI COLONIZAŢI ÎN KAZAKSTAN

Tot în anul 1942, în luna August, am fost mutat la un alt punct de colectare, numit Donţkoi, tot în oblastul Aktiubinsk, împreună cu alţi doi Români: Vasile Grigo- rovici şi Dumitru Olariu. Câtva timp am lucrat ca hamal la încărcat vagoane, pe urmă am trecut ca paznic la vagoanele cu grâne, care erau transportate în diferite direcţii: Aktiubinsk, Guriev, Taşkent. Când plecam ca însoţitor cu vagoanele, nu veneam acasă câte 10-15 zile, dat fiind că aceste oraşe erau la mari distanţe de Donţkoi.

In aceste călătorii, vedeam multe mişcări de trupe şi trenuri cu răniţi. De multe ori stăm în gara Kandagaci, mare nod de cale ferată, zile întregi. In Kandagaci se întretaie liniile Aktiubinsk-Taşkent, acesta fiind cel mai mare oraş din regiune, şi Orsk-Guriev, primul în oblastul Cikalov, având mari rezervoare de petrol, şi fiind al doilea port la Marea Caspică. Tot la Orsk se află şi mari rafinării. Petrolul brut vine prin conducte subterane din regiunea Baku, dela distanţa de 1200 km.

Stând în Kandagaci, nimic nu mă interesa mai mult decât mişcările de trupe. De multe ori stăm de vorbă cu oameni mai bătrâni, care cunoşteau toate mişcările. Aceşti bătrâni erau Moldoveni de pe malul stâng al Nistrului, din Ucraina, colonizaţi în Kazakstan încă din timpul Ţarului Nicolae. Aceşti oameni îmi spuneau că au copii pe front, şi se roagă să fie în viaţă şi să dea Dumnezeu Sfântul să vie liberarea cât mai repede. Spuneau că, prin oraşele din Europa, spitalele sunt pline şi din această cauză răniţii sunt transportaţi la Taşkent, la Almata şi în alte oraşe din Siberia. Când mă întorceam acasă, spuneam aceste veşti pretutindeni, în colhozurile prin care treceam şi în care ştiam că mai sunt Români.

Printre miile de deportaţi, eu eram poate unul din cei care trăiau ceva mai bine: bine, fiindcă vedeam lumina zilei trecând cu trenul prin pustiurile Kazaksta- nuiui, dar familia mea era ca vai de ea. Pe soţia mea o găseam numai la brigadă, pe câmp, căci nici ea nu se ducea acasă cu săptămânile, iar biata copilă era într'un

hal nemaipomenit. Ziua mergea la «iesle», iar seara se întorcea la bordei să doarmă. Era plină de păduchi, din care cauză am fost nevoit s-o tund. La fel de năpăstuiţi erau toţi copiii de Români.

Prin colhozuri lucrau numai femei şi copii, căci toţi bărbaţii fuseseră mobilizaţi la lucru de Stat. Colhozurile primeau mereu ordine dela Cercul de Recrutare să dea 10 sau 15 oameni pentru diferite însărcinări. Nu mai puteau fi mobilizaţi decât străini: Polonezi, Cerchezi, Kereiţi, Români...

Peste un timp am mers din nou în colhozul «Voro- şilov»[3] unde se găsea familia mea. De data aceasta mi-am găsit nevasta mobilizată la căile ferate, de mai bine de două luni de zile. Copila era iarăşi plină de păduchi şi flămândă, iar cămăşuţa de pe ea neagră ca pământul. La

«iesle» nu le da mâncare de-ajuns şi nimeni nu purta copiilor de grijă, căci unele mame erau cu brigăzile pe câmp, la distanţă de 10-15 kilometri de colhoz, iar altele erau mobilizate la lucru de Stat. Aşa fiind, am încercat să ne adunăm din nou la un loc şi am rugat pe şeful meu dela «punctul de colectare» să pot aduce copila la mine. Mai târziu a venit şi soţia, fugind dela calea ferată, fiindcă era în aceaşi regiune. Dar puţinul bagaj ce-l mai aveam ne rămăsese în colhoz şi până să ajung să-l iau, mi l-au furat aproape tot. Acestea se întâmplau prin luna Octombrie 1942.

In timpul iernii, de multe ori când veneau «podvo- duri» (care cu cereale) de prin colhozuri sau sovhozuri,

eu făceam primirea, fiindcă şeful meu era un friguros fără pereche şi mă trimetea pe mine. Câteodată, când venea câte un Român sau o Româncă, încercam pe orice cale să le fac rost să le rămână în car ceva orz sau secară. Ei îmi spuneau că mor de foame, fiindcă nu li se dădea cu săptămânile nimic de mâncare. La sovhozuri jalea era şi mai mare ca la colhozuri.

In primăvară am fost trimis de şeful meu Gardienco cu două camioane să fac primirea în sovhoz. La acea fermă a sovhozului se aflau cinci Români. Din 135, nu mai rămăseseră într'un an decât aceşti cinci, între care doi băieţi, unul de 17 şi altul de 19 ani, care fuseseră iarna trecută la mine şi le lăsasem în sănii vreo 70 kilograme de secară; mai era şi o femeie cu doi copii, pe care de asemenea o ajutasem. Femeia voia să-mi sărute picioarele, pentrucă-i scăpasem copiii din iarna aceea grozavă. Spera că acum, poate, feciorii nu vor muri de foame, căci se duceau şi strângeau spice de orz, pe care-l râşneau şi-l făceau cir, iar când adunau mai mult, făceau şi câte o turtă. De la ei am aflat cum muriseră în iama trecută, 1942/43, aproape toţi Românii de foame şi de frig. Aşa de mulţi mureau că nu se dovedea a săpa gropi, ci năruiau pământul peste ei sub un deal.

Tot în iarna 1942/43 am fost odată la colhozul «Voroşilov», unde fusesem repartizat la început şi eu. Am găsit şi aci numai foame cruntă şi frig. Ici şi colo mai rămăsese câte un supravieţuitor din vreo familie numeroasă. Ii vedeam cum dormeau pe paie goale,

neavând îmbrăcăminte şi nici cel puţin cu ce să se învelească. O mătuşă a mea, Leontina Nimigeanu, murise şi a rămas timp de cinci zile neîngropată, fiindcă nu a avut cine să-i sape groapa. Viscolul era groaznic iar pământul era îngheţat. Când înceta viscolul, câteva femei mergeau şi descopereau morţii îngropaţi în 1941 şi peste ei puneau cadavrele proaspete, fiindcă numai aşa se putea săpa mormântul mai uşor.

Astfel de veşti auzeam de pe la toate colhozurile şi sovhozurile la care lucrau Români.

Nici Ruşii băştinaşi nu o duceau cu mult mai bine, însă ei mai aveau câte o mică grădină cu varză şi câte 2-3 saci de cartofi, cu care-şi amăgeau foamea. Căci foamea bântuie aproape în fiecare iarnă, deoarece cotele către Stat sunt mari pentru colhozuri. Ceea ce rămâne se împarte

la oameni potrivit cu zilele lucrate, aşa cum sunt notate la primărie. Dacă, de pildă, o Rusoaică sau o Cercheză are 5-6 copii mici, care nu sunt buni de muncă, numai zilele ei de lucru la colhoz sunt prea puţine ca să stâmpere foamea la atâtea guri. Toamna primeşte puţine alimente, aşa încât e lipsită şi ea, la fel ca ai noştri. Dintre acei câţiva Români care ne aflam la acel «punct de colectare» Donţkoi, pot spune că eu şi familia mea trăiam cel mai bine, fiindcă aveam ce mânca$_3$ sau mai bine zis aveam ce duce la gură, adică fierbeam grâu şi ziceam că suntem fericiţi!

De multe ori stăm de vorbă cu Vasile Grigorovici, care spunea cu amărăciune: «Pentru ce m'au luat pe mine? Eu am fost om sărac, tatăl meu a vândut o jumătate de hectar de pământ pentru a-mi plăti drumul spre America, unde am muncit cu sudori. Muncind şi economisind, îi trimeteam bani acasă ca să-mi cumpăr câteva hectare de pământ, şi astfel mi-am făcut o mică gospodărie. Iar acum au venit aceşti anticrişti şi mă întreabă dacă am lucrat singur pământul şi cum am administrat comuna în timpul când am fost primar, căutându-mă în palmă să vadă dacă am bătături de pe urma muncii!»

Vasile Grigorovici era din comuna Stăneştii-de-Sus, fostul judeţ Rădăuţi, şi fusese primar cu vreo şapte ani înainte de venirea comuniştilor în Bucovina. Nu avea copii. Cât timp a fost primar, a ajutat foarte mult pe oamenii săraci, iertându-i cât putea de impozitele comunale. Când a venit năvala comunistă şi au început arestările, a cerut oamenilor ajutor şi aceştia au dat într'adevăr sute de semnături precum că a fost un om cinstit şi a făcut numai bine. La deportările în masă însă a fost pus şi el pe listă şi a fost deportat odată cu mine, pe data de 13 Iunie 1941. Totuşi, acele semnături i-au fost de mare folos, pentrucă nu l-au trimis cu «singularii», ci a fost lăsat la un loc cu soţia sa.

Dar bunătatea de trai pe care o aveam câţiva Români la «punctul de colectare» Donţkoi, unde unii eram hamali

şi alţii paznici, a luat repede sfârşit. Anul 1943 a avut c recoltă foarte slabă, din cauză că n'a plouat şi colhozurile şi sovhozurile n'aveau ce aduce la punctul de colectare, unde nici nu mai aveam de lucru. Cum comuniştii umblau după oameni pentru lucru prin colhozuri şi nu mai aveau pe cine lua, au venit şi la Donţkoi, şi fără multă vorbă, în 24 de ore, ne-au ridicat cu familii cu tot şi ne-au trimis la Aktiubinsk, unde auzisem că se va forma un mare transport, compus din femei fără copii, fete şi oameni bătrâni, pentru a merge la lucru în spatele frontului, la colhozurile din oblasturile Harkov, Kursk şi Voronej, care fuseseră părăsite de armatele germane acum în retragere.

Despărţirea de Românii cu care lucrasem la Donţkoi a fost foarte dureroasă şi tristă pentru toţi. Am fost petrecuţi de fraţii noştri de sânge şi suferinţă o bucată de drum, şi când ne-am îmbrăţişat la despărţire^ bietul Grigorovici a plâns şi mi-a zis: «Dumnezeu Sfântul ştie, dacă ne vom mai vedea!». Şi aşa a fost, căci după plecarea mea l-au luat şi pe dânsul şi l-au trimis într'un sovhoz îndepărtat, unde a murit de frig.

MAI DEPARTE, SPRE RĂSĂRIT

Dela Donţkoi până la Aktiubinsk sunt 140 de kilometri, drum pe care-l făcusem pe jos în patru zile. Din Donţkoi ne-au dat un car cu boi. Carul era destul de

mare, dar boii erau mici şi slabi, aşa că a trebuit să mergem pe jos şi numai bagajele le-am pus în car. Afară de familia mea, mai erau cu noi şi nişte fete de Cerchezi, în totul 11 persoane. Acestea se petreceau la 3 Noem- brie 1943.

Drumul a fost foarte anevoios. Noaptea era destul de frig. Câte boarfe aveam^ toate le-am pus pe fetiţă în car, ca să nu degere de frig. Noi am mers tot drumul pe jos. La deal trebuia să împingem carul, fiindcă zăpada era mare, iar boii alunecau şi nu puteau înainta. Intre raionul Novorosisk şi oblastul Aktiubinsk e o cale de 100 kilometri şi între cele două localităţi se află numai un colhoz cerchez, compus cam din 45 de bordeie. Din cauza oboselii am fost nevoiţi să poposim la acel colhoz, unde am ajuns cam pe la miezul nopţii. Dar n’a fost chip să ne apropiem de vreun bordei. N’am găsit nici pe primar, nici pe secretar, şi astfel am fost siliţi să dormim afară, jos, pe un braţ de paie pus pe zăpadă, pe un ger de 25°-30°. Frânt de oboseală, am adormit, însă când m’am trezit eram amorţit de frig. Am pornit mai departe şi după patru zile dela plecarea din Donţkoi, am mers la o «apostoială»^ adică la un cantonament al Donţkoiului, dat fiind că fiecare colhoz are închiriată la oraş o casă cu grajd pentru cei trimişi din partea colhozului. Aceste hanuri, cum s’ar spune, se găsesc în mahalalele oraşelor şi sunt tot bordeie jumătate în pământ. In bordei nu există niciun fel de mobilă, nici chiar paturi^ ci un braţ de paie pe jos, în care domnesc păduchii. Acolo ne-am

odihnit puţin, iar dimineaţa ne-am prezentat la «oblast contor», adică la primăria oraşului.

îndată ne-au luat în primire, notând pe fiecare şi dându-ne câte o cartelă de alimente, pe baza căreia primeam prin unele gări câte 500 grame de pâine pe zi. Delegatul care s’a ocupat de noi era un tânăr rus şi, cum afară de mine nu mai era alt bărbat în grupul nostru, a binevoit să stea de vorbă cu mine, spunându-mi unde ne trimite. Noi credeam că ne vor duce în Europa, căci cu trei zile înainte de sosirea noastră în Aktiubinsk plecase un mare lot la Kursk. Dar mare ne-a fost mirarea când am auzit că plecăm mai departe, spre Răsărit. Noua destinaţie era gara Kartalî din oblastul Celiabinsk, dincolo de Urali.

In timpul călătoriei, am fost număraţi de patru ori de către miliţia trenului. De fiecare dată, delegatul nostru ne arăta cu degetul că suntem pe lista lui. Era control serios, legitimau pe toată lumea şi se uitau în ochii fiecăruia.

Ajunşi în gara Kartalî seara, pela ora 9, cu mare greutate delegatul nostru a putut găsi secţia căilor ferate (Trete Uceast), unde trebuia să ne predea. In prima noapte am dormit în gară, pe ciment. Dimineaţa au venit cu o sanie pentru bagaje, iar pe noi ne-au dus pe jos la cancelarie, unde

am fost înscrişi în brigăzi de lucru. Pe fetele de Cerchezi care erau cu noi, le-au dus într’o baracă de femei, iar pe mine m’au băgat într’un beci plin cu Evrei, care nu mai puteau munci. Aceşti Evrei erau

din Kiev, de unde fugiseră de frica Nemţilor. Secţia căilor ferate le da de mâncare gratuit. Aveau cartele cu raţii duble^ adică 800 grame de pâine pe zi, fără să lucreze nimic. Cu toate acestea erau plini de păduchi şi, fiindcă dormeam în paturi comune, ne-au umplut şi pe noi. Printre ei am descoperit şi trei Românce din judeţul Cetatea-Albă, şi anume: Nastasia Munteanu, din comuna Talmaza, Ana Chirilă şi Varvara Hanencu, din comuna Purcari. Varvara avea şi un băiat de 5 ani. Noi Românii ne-am tras într’un colţ al beciului.

LA LUCRU, ÎN KARTALÎ

La ora 7 dimineaţa începeam lucrul, care se termina la 7 seara. In primele luni am lucrat chiar în gara Kartalî la construcţia unei linii noi. Eram vreo 500 de inşi, cea mai mare parte femei şi fete de toate naţionalităţile. Descărcăm vagoane cu pământ, pe care-l împrăş- tiam apoi pe parcursul unei linii noi în direcţia Magnitogorsk — Orsk. Pământul era adus dintr’un deal unde se punea dinamită, şi se încărca în vagoane cu ajutorul macaralelor, căci era un ger cumplit de 42°-45°.

Foame răbdam şi aici destulă. Intram la cantină şi stăm la rând aproape câte o oră până primeam cuponul, cu care puteam să luăm masa. Pe acel cupon primeam o jumătate de castron de apă acră cu câteva foi de varză şi 2-3 bucăţele de cartofi — care, dacă se nimereau în castron, era bine! In unele zile ne mai da şi câte două

linguri de casă, aşa zis felul doi. Casa era făcută din mei sau ovăz cojit, şi se socotea pe cartelă 40 grame de cap. Mâncarea o căpătăm de două ori pe zi} plus 300 grame de pâine. Istoviţi de atâta muncă şi de frig, am fi mâncat şi un kilogram de pâine odată.

La lucru se muncea după normă: 4 persoane la un vagon, care trebuia descărcat într’un ceas. Eram supravegheaţi de brigadiri, maistori, «prorabi» (şefi de şantier), care nu-şi luau gura de pe noi. Seara, la fel, stăm câte un ceas la rând până căpătăm cuponul de masă. Când ajungeam în beci să ne odihnim, găseam copila plângând de foame, fiindcă pentru ea primeam 250 grame de pâine pe zi şi nimic mai mult. Seara opream şi fetiţei puţină balandă, pe care i-o aduceam într’o cutie de conserve.

De multe ori doar ne culcam, şi ne pomeneam ca vine brigadirul să ne scoale. Trebuia să ne îmbrăcăm în grabă şi să ne adunăm pe peronul gării, de unde ne lua trenul şi ne ducea câte 20-30 kilometri în pustiu, la desfundat linia ferată de zăpadă. Zăpada era aşa de mare, încât se înturna peste plug. Doar ce curăţăm linia şi din nou era astupată, căci băteau viscole mari, care într’o oră aşterneau 2 metri de zăpadă. Gerul era groaznic şi de încălzit nu aveai unde. Multor fete de Cerchezi le-au degerat picoarele şi mâinile, şi au trebuit să meargă la spital. Când veneam înapoi să ne culcăm şi să ne odihnim mai bine, ne trezeau

păduchii, fiindcă ne ustura pielea...
115
DUMITRU NIMIGEANU

Am încercat să părăsim bordeiul şi ne-am dus cu Basarabencele la Uceast, rugându-ne să ne dea o odaie pentru noi cinci. Dat fiind că Basarabencele, Nastasia Munteanu şi Ana Chirilă, lucrau bine fiind femei tinere, în putere, şi având totodată şi noi recomandaţia unui brigadir că lucrăm bine, am căpătat o odaie într'o baracă pentru familii, în care, când sufla vântul afară, sufla şi în odaie. Focul ardea zi şi noapte, dar cald nu se făcea. Cărbunii îi aduceam noaptea cu sacul din apropierea depoului, riscându-mi viaţa numai pentru a-mi salva copila dela îngheţ. Din cauza frigului, nici nu mai mânca. Ne aştepta pe noi să-i aducem ceva, dar nu puteam să-i aducem mare lucru, căci şi noi eram flămânzi.

De multe ori treceau prin gara Kartalî, spre centrul Siberiei, trenuri cu vagoane întregi de turte din seminţe de bumbac, care se cultiva în Turkestan. In timp ce se schimba sau se alimenta locomotiva, copiii ruşi furau turtele stoarse de grăsime şi le vindeau pe ascuns. Copiii se învârteau toată ziua prin gară numai după furt. Când aveam câteva ruble, cumpăram câte o bucăţică de turtă dela ei. Ciorba de seară o duceam acasă şi dumicam puţină turtă în ea ca să fie mai deasă şi mâneam cu toţii la un loc, cu multă poftă.

La piaţa liberă, aşa zisul «bazar», nu se găsea nici făină, nici carne. Rare ori venea câte o sanie cu câţiva saci de cartofi din colhoz. Când prindea de veste că în sanie sunt cartofi, lumea flămândă se grămădea cu sutele asupra ei şi atunci colhoznicul ţinea şi mai mult la preţ.
116
ÎNSEMNĂRILE UNUI DEPORTAT DIN BUCOVINA

Venea şi miliţianul ca să ţină lumea la rând, să nu se bată. Fiecare tremura cu sacul şi cu rublele în mână, de teamă că nu-i va ajunge rândul să cumpere. Pentru o căldare de 8 kilograme de cartofi, îţi lua 220-250 de ruble. Un kilogram de pâine costa 120-150 de ruble^ pe când pe cartelă, la magazin, plăteai 90 de copeici pe un kilogram. Plata mea era de 150-170 de ruble de lună. Aşa dar, munca mea timp de o lună era un kilogram şi câteva grame de pâine!

Iată viaţa din raiul comunist, de care sunt orbiţi toţi cei care n'au trăit-o! Nici localnicii nu primeau de ajuns: un impiegat la căile ferate primea 300 de ruble, un mecanic 350-400 ruble, un miliţian 800-1000 ruble pe lună. Miliţienii şi militarii erau cei care făcuseră şcoala comunistă.

Din cauza hranei proaste şi a frigului groaznic^ ni s'a îmbolnăvit copila. Cu mare greutate am putut căpăta o sanie dela Uceast pentru a o duce la spitalul căilor ferate din Kartalî. După 24 de ore a fost operată de apendicită, dar din cauză că operaţia se făcuse cu întârziere, fata a căpătat peritonită, şi era cât pe-aci să pierdem unicul copil, unica noastră mângâiere. Timp de şapte săptămâni, cât a stat în spital, am cheltuit mulţi bani, vânzând tot ce mai aveam din Bucovina, pentrucă mâncarea dela spital era foarte proastă. Pentru întremarea fetiţei a trebuit să cumpăr câte o jumătate de litru de lapte bun din piaţă, pentru care plăteam câte 25 ruble pe zi. Uneori mai cumpăram şi câte un pic de unt, din care o bucată cât de mică costa 40 de ruble. După

operaţie, doctorul mi-a spus că nu ştie dacă fata va scăpa cu viaţa, pentru că era prea slăbită, numai pielea şi osul. Insă, din mila lui Dumnezeu Sfântul, fata a scăpat şi am adus-o iarăşi în baracă. Era luna Aprilie, gerul se înmuiase şi timpul era mai cald, arătând semne de primăvară. Singura bucurie ce-o aveam, era că suntem încă cu toţii în viaţă.

Când mergeam pe la gară, vedeam în faţa clădirii o hartă mare (6 X 6m.) a Europei, atârnată pe zid, pe care zilnic se însemna cu creionul localităţile, oraşe şi sate, pe care Ruşii le recâştigau în Ucraina şi Polonia. Simţeam ca o piatră pe inimă văzând că frontul se apropie din nou de Basarabia. Noi speram că poate vor face pace, când vor ajunge la graniţa veche. Asta credeam noi, dar când stăm de vorbă cu vreun comunist, ne spunea că armata roşie e cea mai tare din lume şi în două luni vor ajunge la Berlin. Mai spunea că pentru ei nu contează nimic România, Ungaria, Bulgaria, etc., şi că vor stăpâni lumea întreagă, cu timpul.

SOARTA ROMÂNILOR DE PESTE NISTRU, REFUGIAŢI ÎN ROMÂNIA

Basarabencele care erau cu noi mi-au povestit viaţa lor sub bolşevici. In 1925, unii Români au fugit de pe malul Nistrului, din Ucraina în România, dar la trecerea Nistrului mulţi au fost împuşcaţi de grănicerii bolşevici.

ÎNSEMNĂRILE UNUI DEPORTAT DIN BUCOVINA

Nastasia Munteanu era tânără când a fugit cu soţul ei> Niculai, ca şi Ana Chirilă. Nastasia Munteanu îmi povestea cum le-au luat toată averea şi gospodăria, iar pe tatăl ei l-au ridicat din primele zile, ducându-l fără să mai ştie de el. După şapte ani s’a întors acasă, unde şi-a găsit soţia cu doi copii mici, după ce petrecuse şi ea şase ani în Siberia, fără să ştie unul de altul.

Pe părinţii lui Niculai Munteanu la fel i-au chinuit. Pe mamă-sa au spânzurat-o, pe tată-său, în momentul când să-l spânzure^ i-au tăiat funia şi l-au dus la închisoare în Odesa, unde se aflau mii de oameni schingiuiţi amar de bolşevici. Ii încărcau în camioane, sub mare pază şi-i scoteau afară din oraş, unde-i dădeau jos şi-i puneau în flanc şi tot pe-al noulea îl împuşcau. Ceilalţi rămaşi erau duşi înapoi şi scoşi în fiecare săptămână, erau executaţi în acelaşi fel, după ce-şi săpau singuri gropile. Astfel erau chinuiţi bieţii oameni: cu foamea, cu bătaia şi cu moartea, încât mulţi mureau înainte de a fi împuşcaţi. Aceşti oameni erau foşti primari, secretari, poliţişti^ buni gospodari, etc. Aşa au făcut şi la noi în 1940; întâi au fost arestările individuale, umplând cazărmile din Cernăuţi, apoi deportările în masă.

Niculai Munteanu, fost primar, după atâtea chinuri şi umiliri a înebunit şi nu l-au împuşcat, ci în bătaie de joc, i-au dat drumul acasă, unde, când îşi mai venea în fire, spunea toate grozăviile suferite şi văzute acolo. Tânăra pereche, Niculai şi Nastasia Munteanu, au fost

scoşi din gospodăria lor şi mutaţi într’o casă la marginea satului. Comuniştii strânseseră toate stupurile de albine din comună şi cum Niculai

se pricepea la albinărit, l-au pus pe el să îngrijească de albine. Astfel l-au lăsat în pace până când bolşevicii au învăţat pe alţi băeţi albinăritul. După aceea a fost arestat, dar în timp ce-l transportau spre Odesa, a fugit din mâna miliţiei. Această întâmplare a avut loc în Octombrie 1925.

Fugind, s'a ascuns la unfin al lui în comuna Ciuburciu, unde şi-a chemat şi soţia. Au stat ascunşi acolo timp de două luni, până a îngheţat Nistrul şi atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu Sfântul, au trecut Nistrul în Basarabia. Ajunşi aici, Statul român i-acolonizat în judeţul Cahul. Unii nu au primit colonizarea, printre care şi aceste femei, rămânând în comuna Talmoza, judeţul Cetatea-Albă. Din Talmoza le despărţea doar Nistrul de comuna lor natală, Ciuburciu, unde multă vreme au auzit câinele lor urlând a pustiu. «Când auzeam glasul câinilor mei, mă apuca jalea şi mă puneam pe plâns», ne spunea una din femei.

Astfel s'au scurs ani de-a-rândul, până a venit prăbuşirea din 1940. Acum cei care au fost colonizaţi în judeţul Cahul, pe malul Prutului, au mai avut timp să fugă în România, dar cei care au rămas pe malul Nistrului, în câteva ore au fost ocupaţi de Ruşi. La 13 Iunie 1941, când s'au făcut arestările în masă pe întregul teritoriu ocupat, au fost luaţi şi ei, bărbaţii fiind deportaţi separat^ iar femeile ajungând la un loc cu noi. Vrednica

femeie Ana Chirilă învăţase să vorbească şi să scrie limba rusă la perfecţie. In anul 1946 era măturătoare în birourile Uceastului, unde se aflau 3500 de oameni înregistraţi, şeful registraturii fiind nou, un şchiop venit de pe front. Noi, cei cinci Români care aparţineam acestui Uceast, aveam pe lângă ordinul de mobilizare cu care fusesem aduşi la acest lucru, şi o copie de la N.K.V.D., în care se spunea că suntem deportaţi cu forţa şi nu avem drepul să ne mişcăm dintr'un loc într'altul fără ordinul N.K.V.D.-ului. Destoinica femeie, găsind odată dulapurile rămase din întâmplare deschise, a scos aceste copii, lăsând numai ordinele de chemare.

Mai târziu, prin August 1946, Ana Chirilă a primit o scrisoare din Basarabia cu adresa soţului ei, care se afla acum în oblastul Sverdlovsk. Ea fiind cunoscută de şefii de birouri, a putut căpăta un concediu de 10 zile, ca să meargă la soţul ei. Când s'a întors, a avut ce să ne povestească...

ROMÂNII DEPORTAŢI ÎN OBLASTUL SVERDLOVSK

Oblastul nostru, Celiabinsk, era vecin cu oblastul Sverdlovsk, însă Ana călătorise patru zile şi patru nopţi până la bărbatul ei, văzând numai păduri, depozite de cherestea şi sute şi mii de barăci înconjurate cu garduri puternice de fier, bine păzite. La porţile barăcilor se aflau

zeci de paznici militari, care făceau numărătoarea bieţilor oameni, rânduindu-i pe plutoane şi companii. Acei nefericiţi, spunea ea, nu mai semănau a oameni: erau desfiguraţi şi rupţi. Hainele erau prinse pe ei bucată cu bucată.

Ajungând la adresa mult dorită, Ana fusese dusă de trei miliţieni la un maior de miliţie, unde a fost întrebată ca şi în Basarabia în 1940. După percheziţia făcută de o femeie, a fost băgată într'o odaie cu doi miliţieni, împreună cu bărbatul ei, Vasile. Acesta parcă era numai jumătate din el: îmbătrânit, slab şi zdrenţăros. Ca îmbrăcăminte avea numai o pereche de pantaloni şi o haină, din care curgea vata printre petece. Rufe pe piele nu mai avea. Miliţia nu le-a dat voie sa vorbească decât ruseşte. Ea a întrebat pe soţul ei de diferiţi cunoscuţi, despre care el a răspuns: «Au plecat de-aici! Nu numai ei, ci foarte mulţi s'au mutat de-aici», şi arăta cu degetul spre pământ, adică «au murit». Apoi a continuat în faţa miliţienilor: «Eu nu plec încă, mai am mult de stat aici, căci sunt condamnat la 15 ani. Acum am abia cinci ani şi jumătate. Tu, dacă vrei, mărită-te, sau fă ce vrei».

După o jumătate de oră, miliţienii l-au ridicat pe Vasile de lângă soţia sa. Cu toţii ne întrebam:

«Cu ce fusese vinovat acest om, când a fugit din Ucraina? Pe atunci nu era decât un copil. In Basarabia a lucrat pe la alţii, neavând pământul lui. Pentru ce l-au condamnat la 15 ani? Pentru ce i-au luat femeia şi copilul în Siberia?»

LEGĂTURA CU TEREBLECEA, ÎN 1944

Cum am mai spus, pe harta de pe pereţii gării vedeam cum linia roşie a frontului se apropia treptat de Bucovina. Intr'o zi, un vecin din baracă mă cheamă să vin îndată, că la radio e vorba de Bucovina. Când am ajuns, tocmai se anunţau satele şi oraşele din Bucovina ocupate de armata roşie: Cernăuţi, Storojineţ, Adâncată, Tereblecea, Şiret, Seletin, etc. Nu se spunea că sunt ocupate, ci «eliberate de armata roşie, de sub jugul hitlerist».

Auzind acestea, am împietrit. Nu mă mai puteam trezi din ameţirea care mă cuprinsese şi mereu parcă aveam o piatră pe inimă. Mi-am dat seama că Ruşii nu se vor opri aci, ci vor ocupa toată România. Am spus Basarabencelor că suntem pierduţi aici în Siberia, căci nu are cine să ne mai scoată. Eram disperaţi, uitasem şi de foame. Nu-mi păsa parcă de viaţa mea, căci gândurile după ţara-mamă mă umpleau de tristeţe.

M'am gândit să scriu acasă despre toţi consătenii mei, care ştiam că muriseră în Rusia, spunând că «s'au mutat cu tatăl meu în altă parte». Cu toate că cenzura era strictă, am dat numele fiecăruia, iar despre mine am spus că «trăesc bine şi sunt fericit»! Dar despre tatăl meu ştia tot satul că era mort din 1930! In felul acesta le-am spus tot ce trebuiau să ştie. După două luni am primit răspuns din Tereblecea. Numai adresa celui ce-mi scrisese era bună, restul fusese şters în întregime de

cenzură, aşa încât nu am putut înţelege nimic din prima scrisoare. Cu toate acestea nu m'am lăsat, ci am continuat cu scrisul, spunându-le că am primit scrisoarea şi că sunt bucuros, şi cu timpul am putut înţelege ce scriau ei.

Ştirile ne sdrobeau inimile. De partea noastră erau numai suspine şi

oftaturi adânci cu sughiţuri amare.

Munca continua cu mare înverşunare. In luna Mai 1944 a fost scoasă o brigadă de 120 de inşi, printre care şi. eu, la 62 kilometri de Kartalî, la săpatul unui canal pentru montarea unor ţevi de ciment pentru o conductă de apă dintr'un râu. Aceşti 120 de inşi am fost cantonaţi într'un colhoz numit Gorodişte, lângă linia ferată. In primele zile am locuit la un Rus, cu el într'o odaie^ căci alta nu avea. Rusul era invalid din războiul 1918, şchiop, şi avea patru copii între 4 şi 10 ani. El fiind invalid, numai femeia lui lucra la colhoz. Rusul îmi povestea că de doi ani nu mai mâncase o bucăţică de pâine bună, fiindcă colhozul lor avea norme mari şi niciodată nu putuse acoperi cota către Stat, rămânând mereu dator pentru anul următor.

Era la 5 Mai când mi-au spus Ruşii că «azi e Pastele la noi». Femeia se sculase până în ziuă şi făcuse nişte turte în cuptor, din făină scoasă din seminţe de buruieni amestecată cu cartofi fierţi. După ce-au fost gata turtele, s'au aşezat la masă zicând cu toţii rugăciunea. Ne-au dat şi nouă câte o turtiţă cu o cană de lapte. Nevastă-sa a mâncat în fugă şi s'a dus repede la brigadă, unde o aştepta lucrul. Asta era viaţa colhoznicilor în oblastul

Constanaisk, în care$_3$ după ştiinţa mea, nu ajunseseră încă Români deportaţi!

Gorodişte fusese pe vremuri o comună de oameni bogaţi. Toţi slujiseră în armată cu calul lor la aşa zişii «Orenburgski Kazaki». Acum, pretutindeni vedeai numai jale; toate lanurile erau numai buruieni. După ruine, se vedea că pe aici fuseseră cândva buni gospodari; azi însă, rar care mai avea câte o vacă. Spuneau oamenii: «Ţinând vacă, ea e a Statului!» Pentru o vacă, cota de lapte era de 280 litri şi 40 kilograme de came vie pe an. Dacă ţineai găini, acelaşi lucru: trebuia să predai Statului o cotă enormă de ouă, încât rar avea cineva şi găini. Toţi aceşti foşti Cazaci fuseseră buni gospodari şi niciunul nu era înscris în partidul comunist. Ii durea inima după libertate. Gorodişte nu avea trădători şi de aceea comunştii puseseră această comună, ca şi pe altele ca ea$_3$ la norme mai mari decât de obicei.

Un bătrân, cu care stăm. ades de vorbă, îmi povestea cum au trăit înainte de înfiinţarea colhozului. Fiecare om din sat avea 8-10 cai, mai multe perechi de boi pentru jug, 40-50 vaci şi oi nenumărate. Azi toate vitele erau împărţite la brigăzile din colhoz şi oamenii la rând cu ele. Când s'a înfiinţat Statul comunist, au venit bande din alte părţi şi le-au luat aproape toate vitele. Rar care au putut ascunde prin văi câte o vacă şi câteva oi. Au dărâmat turnul bisericii şi din biserică au făcut magazine. Veneau deseori cu camioanele şi încărcau ce le dorea inima: haine, grâu, făină, etc., fără să le poată spune

cineva ceva. Apoi le-au dat ordin să formeze colhozuri, dându-le câte un tractor vechi, care se strica mereu şi astfel câmpul rămânea nesemănat, cu tot planul de însămânţare ce-l primeau dela Stat. Şi aşa, an după an,

au ajuns în sărăcia de astăzi. Distrugerea şi uciderea bunilor gospodari, consideraţi ca «burjui», era prevăzută în constituţia comunistă. «Dar ce brujui eram noi, spunea moşul, când nu ţineam servitori, ci singuri lucram pământul?»

VIAŢA PE ŞANTIER

Acei oameni nu se păzeau de mine, dar nici nu aveau cu ce să mă ajute. La şantier munceam câte 12 ore pe zi. Cantina se afla la marginea satului, dar masa o primeam pe şantier, la 4-5 kilometri distanţa, şi biata mea copilă venea în fiecare zi pe jos pentru a sorbi câteva linguri de ciorbă din buruieni strânse de pe câmp. Intre acele buruieni, puneau un kilogram de mei sau ovăz cojit, pentru 120 de oameni. Mai adăogau, pentru fiecare, cele 200 grame de pâine. Aceasta era «norma» şi mâneam cu o poftă făr'de saţ.

Câteodată se dau câte 100 grame de peşte. Atunci copiii umblau după oasele aruncate de la masă şi le frigeau până se muiau, şi apoi le mâncau. Copila mea sta pe lângă noi la şantier şi-mi spunea mereu: «Tată, sunt flămândă!» Seara, după lucru, înainte de a se

întuneca, mă duceam pe câmp şi căutam găuri de ţiştari (nişte şobolani numiţi în ruseşte «suslici») şi câteodată prindeam vreunul. II pârleam ca pe un purcel, îl fierbeam şi îl mâneam cu o poftă nespusă. Atunci era o adevărată sărbătoare pentru noi.

Când se aduceau cartofi la bucătărie^ cojile le cumpăram noi, familiştii. Le spălam, le fierbeam, le sdrobeam mărunt şi făceam nişte turte, pe care le uscam pe plită. Eram atât de sleiţi de foame, că niciodată nu puteam fi sătui. La mulţi li se umflaseră picioarele şi mâinile din cauza hranei neîndestulătoare. Soţia mea a căzut pe şantier dela 2,5 metri înălţime, având ameţeală din cauza slăbiciunii. In aceeaşi zi veniseră dela Uceastul din Kartalî mai mulţi şefi în vizită şi femeile au început să plângă, arătându-le picioarele umflate şi pe soţia mea lovită la cap în urma căzăturii. Unele au căzut în genunchi î^i faţa lor, rugându-i să le omoare mai bine decât să le chinuiască cu «osânda foamei».

Atunci, acele inimi de câini au cerut să vină o doctoriţă^ care, din cele 120 de persoane câte eram acolo, au găsit că numai opt au nevoie de «supra-alimentaţie» şi le-au dat câte 3 kilograme de ovăz cojit, 3 kilograme de peşte, 400 grame de margarină americană şi un concediu de 5 zile pentru odihnă.

La Donţkoi, şeful unei închisori din apropiere, numită Gramit, ne povestea nouă, celor dela «punctul de colectare», că în iarna 1941-1942 au murit peste 3.500 de oameni, din cauza frigului şi a foamei. In loc de

morminte, le săpa cu excavatorul un şanţ, în care-i arunca îngheţaţi, aşa cum îi culegea prin barăci.

Din cauza administraţiei proaste din colhozuri şi sovhozuri, sute de tone de grâu putrezeau^ în timp ce prin lagăre, oamenii mureau cu miile de foame!

La şantierul nostru, printre alte naţionalităţi, se găseau şi Kereiţi, care

fuseseră deportaţi în anul 1936 din regiunea Vladivostok şi aduşi în mijlocul Siberiei şi în Kazakstan. Ca bun tovarăş de muncă aveam pe un Kereit, Ceau Ţoi. Acesta mi-a povestit cum au trăit înainte de comunişti şi apoi în timpul comuniştilor. Din cauza multor lipsuri, unii treceau în Japonia, alţii în Coreea. Sub cuvânt că Kereiţii nu iubesc pe comunişti, aceştia i-au deportat în masă prin centrul Siberiei, pe câmpuri pustii, punându-i să-şi facă bordeie şi colhozuri noi, dar fără să fie lăsaţi toţi la un loc. Au fost împrăştiaţi prin mai multe locuri şi au murit şi dintre ei foarte mulţi.

La începutul anului 1944 au fost deportaţi Cicinii şi Iuguşii din Caucaz$_3$ care erau câteva milioane. Şi aceştia au fost duşi şi împrăştiaţi prin diferite oblasturi din Kazakstan şi Novosibirsk. Motivul deportării lor a fost următorul: în timpul ocupaţiei germane din regiunea Caucaz (Krasnodar, Novorosisk, etc.), populaţia cicină şi iuguşă de religie mohamedană arătase simpatie trupelor de ocupaţie, cărora le-au căpătat astfel încrederea. Germanii au căutat să organizeze cu ei o armată de partizani în dosul frontului rusesc, în munţii Caucaz^ unde

au dus muniţie cu avioanele şi unde s’au adunat în câteva zile mii de partizani contra comunismului.

Dar cum în acel timp armatele germane au fost încercuite la Stalingrad, partizanii din Caucaz au fost nevoiţi să se retragă, atacând numai câteva centre de miliţie şi împuşcând câţiva comandanţi de armate. După retragerea armatelor de ocupaţie, comuniştii au înconjurat munţii Caucaz, au prins pe partizani şi i-au împuşcat în pieţele publice, în faţa întregului popor. Familiile lor au fost băgate în închisori, unde cea mai mare parte a murit în scurt timp. Restul poporului a fost deportat apoi în Kazakstanşi Novosibirsk, unde, în timp de şase luni, au murit mai mult de jumătate. Pe şantierul nostru se găseau dintre aceştia şi oameni de 65-70 ani, care îşi doreau mereu moartea. Zilnic îi vedeam ridicând mâinile în sus şi zicând: «Alah, Alah!»

Tot la Kartalî se aflau şi Nemţi care povesteau cum au fost deportaţi, în anul 1942, de prin regiunile Volga şi Caucaz. O mare parte din ei au fost internaţi, cum fuseseră şi Românii; căci comuniştii ruşi aveau o ură grozavă pe ei. La un ordin al Kremlinului, toate satele şi oraşele de Nemţi au fost golite în 24 de ore. I-au luat, ca şi pe noi, cu ce aveau pe ei. Femeile au fost duse la colhozuri prin Kazakstan, iar bărbaţii la mine, la cariere de piatră, la canaluri şi păduri. Ei au fost mai mulţi decât noi Românii. Fosta Republică Autonomă Germană de pe Volga avea prin 1940-41 cam vreo 400.000 de Nemţi, la care s’au adăogat cei din Caucaz.

Toate aceste naţiuni au îngrăşat pământul Siberiei şi Kazakstanului, cu trupurile lor.

VIAŢA LA SATE

De multe ori cumpăram, dela oamenii de pe şantiere, bucăţele de săpun şi câte 30 grame de ceai, cât se dădea lunar de persoană. Cu toate că pe mulţi forfoteau păduchii, bieţii oameni vindeau pentru un ban sau,

care era fumător, pentru un pumn de mahorcă, porţiile lor de săpun şi ceai. După aceea plecam cu cumpărăturile prin colhozuri pentru a le schimba pe grăunţe, căci foamea ne chinuia pe zi ce trecea mai mult. Dacă se găsea ceva grâu sau ovăz de schimb, apoi îl puteai găsi la şeful de colhoz, la primar, secretar şi aşa mai departe, până la Stalin, desigur, în niciun caz nu la lumea muncitoare. Şi tot numai la puternicii zilei puteai vedea o haină bună la o zi mare de-a lui Stalin, ca ziua revoluţiei, întâi Mai, ziua armatei roşii, şi altele. Populaţia gemea în mizerie.

In casa Rusului de rând nu găseşti un covor pe perete, o plapomă pe pat; de tablouri sau mobilă, nici vorbă. Rar care mai are vreo masă sau vreun dulap vechi ori scaune, toate rămase din timpul Ţarului; încolo două sau trei paturi de fier, ca pentru militari, cumpărate prin schimbul de grâu, pe care fiecare se străduieşte să-l câştige în plus prin munca de «stahanovist». Şi numai «stahano- viştii» au norocul să primească un pat de fier sau o

pătură de învelit, la câţiva ani odată, pentru care bine înţeles că preţul rămâne preţ. Mii şi zeci de mii dorm pe un prici de lemne sau scânduri şi se învelesc cu hainele în care lucrează toată ziua. Cu toate acestea sunt mulţumiţi că sunt în casele lor.

Toate colhozurile şi sovhozurile sunt împânzite cu naţiuni străine, deportate de pe unde au ajuns binefăcătorii lui Stalin. Străinii se adăposteau prin grajduri şi bordeie, mai mult goi. Zilnic frigul şi foamea le puneau capăt zilelor. In multe locuri am văzut cum despărţiseră un capăt de grajd printr'un perete. Acolo vedeai câte o rămăşiţă de familie: într'un colţ o nefericită de Românca sau un copil de Român, în alt colţ al aceluiaşi bordei un Polonez sau o Poloneză şi aşa mai departe: Cicini, Iuguşi, Nemţi, Kereiţi, etc.. Toţi rupţi şi flămânzi, căci nimeni nu le dădea de îmbrăcat sau de încălţat. Dar la muncă erau forţaţi să meargă.

In fiecare «locuinţă» a acestor nenorociţi vedeai câte două pietre mari, puse una peste alta, cu care macinau puţinul grâu, orz sau ovăz ce li dădea în schimbul muncii. Foarte rar câte unul cocea o turtă, s'o mănânce în loc de pâine; deobicei fiecare fierbea apa, pe care o tulbura cu o mână sau două de făina şi-o mânca cu lăcomie. Aşa mâneam şi eu cu familia mea şi la fel am văzut pretutindeni pe unde am fost, în Kazakstan, în oblastele Celiabinsk, Constanaisk, etc. Asta era viaţa satelor, aşa se trăia şi la întreprinderile de Stat.

SOARTA UNEI ÎNVĂŢĂTOARE

Pe şantier eram foarte chinuiţi şi când venea câte un şef în inspecţie, mereu vedeai femei sau fete care ieşeau în faţa lui, cerând voie să-i facă o plângere. Foarte rar se întâmpla să fie ascultate, când se plângeau că sunt desculţe şi flămânde, şi că din cauza foamei nu mai puteau să îndeplinească norma care li se impunea. O fată curajoasă, Luiza Holovanova, din oblastul Tula^ mobilizată la lucru ca şi noi, ieşea regulat în faţa şefilor, când veneau în inspecţie, dar niciodată nu era ascultată şi lăsată să spună necazurile ei şi ale tovarăşelor de lucru, cum era cazul

nevestei mele care lucra cu ea la aceeaşi brigadă.

Această fată fusese învăţătoare, şi în timpul ocupaţiei germane îşi păstrase postul. După retragerea trupelor de ocupaţie, care în Tuia rămăseseră şase luni[5] toţi cei care se bucuraseră de libertate sub Nemţi au fost deportaţi la muncă[3] băgaţi în închisori ca «bandiţi şi spioni hitlerişti». Aşa ajunsese biata fată printre noi.

Luiza Holovanova a avut curajul să scrie tovarăşului inginer Maior Paskin, şeful secţiei de căi ferate, strigându-şi toată durerea: că dacă nu-i dă drumul acasă, măcar să-i dea o haină sau ceva să-şi acopere trupul, căci e goală, şi să binevoiască a da la toţi lucrătorii cupoane suplimentare, indiferent dacă îndeplinesc norma sau nu, căci fiind slăbiţi nu puteau împlini norma cerută. Dacă nu i se va face dreptate, ea îşi va pune capăt

zilelor, căci nu mai poate îndura atâta mizerie şi nedreptate.

Dimineaţa a plecat cu un tren de cărbuni, care mergea în direcţia Kartalî, călătorind 62 kilometri până la Secţie, ca să ducă scrisoarea. La ora 4 d.a. a fost înapoi pe şantier şi ne-a povestit ce se petrecuse. Şeful Paskin i-a citit scrisoarea şi apoi a dat-o afară cu ameninţări. Pe şantier i s’a făcut mustrare că a lipsit dela lucru. Biata fată ştia ce-o aşteaptă peste noapte, că va fi arestată din pricina scrisorii. Deaceea, seara n’a mai venit la cantonament, ci. s’a dus pe linia ferată, unde, când a venit trenul, şi-a pus gâtul pe linie.

In zorii zilei, un controlor i-a găsit capul între linii şi corpul alături. Dimineaţa s’au dus la faţa locului sanitara şantierului şi maistorul Napliok. Au trimis imediat un Kereit şi un Tătar s’o îngroape. Seara, maistorul Napliok a ţinut o cuvântare vorbind despre victimă. El a spus că a fost o «netrebnică, o fascistă hitleristă şi o agitatoare la rău». «Dacă nu se sinucidea, în aceeaşi noapte şi-ar fi luat pedeapsa cuvenită»! Intr’adevăr, camaradele cu care locuia Luiza ne-au povestit că în aceeaşi noapte fusese căutată de două ori de miliţia locală, dar atunci nimeni nu ştia că sufletul ei scăpase de toate necazurile. întâmplarea aceasta a avut loc prin Iulie 1944.

133

DUMITRU NIMIGEANU

FOAMEA, GRIJA DE TOATE ZILELE

In Rusia, toată lumea muncitoare nu vorbea altceva decât despre mâncare şi despre zilele de muncă. Lucrătorii de prin fabrici şi mine spuneau că în minele cutare şi cutare se dă 100 grame de pâine mai mult, că ciorba ar fi mai deasă, etc. De bursa neagră nici vorbă nu putea fi pentru noi, căci era o scumpete îngrozitoare. O turtă mică de pâine, doar cât băgai de trei ori în gură, costa 10 ruble, iar plata fiecăruia era de 6-8 ruble pe zi.

Pentru a-mi salva familia dela foame, am înfruntat multe primejdii. Era în iama 1944-45. Intr’o zi liberă am mers cu soţia mea într’un colhoz cerchez, numit «Frunza», spre a schimba câte ceva de-ale gurii. Aveam nişte ceai, săpun şi o pereche de pâslari de lână siberieni (în Siberia, dacă n’ai iarna ceva de lână, îţi degeră picioarele). Pentru a-i schimba, am umblat tot colhozul şi numai cu greu am putut schimba ceaiul şi pâslarii la

primarul colhozului, pe 22 kilograme de grâu. Nevasta mea, stând afară, îngheţase de frig. Având acum cele 22 kilograme de grâu, i-am zis să meargă încet pe drum, iar eu o voi ajunge din urmă, căci mai aveam câteva bucăţi de săpun pe care voiam să le schimb. Am intrat într'un bordei, unde am dat de miliţia colhozului. Un miliţian voia să-mi ia săpunul pe un preţ de nimic. Nevoind a i-l da, miliţianul a încercat să mă legitimeze, sub motiv ca nu am drepul să mă îndepărtez de şantier. Cu această

încurcătură, am întârziat o jumătate de oră. In acest timp, soţia mea ajunsese departe şi, cum noaptea nu se mai vedea drumul, a rătăcit în pustiu, distanţa până la cantonamentul nostru fiind de 25 de kilometri. Mă gândeam că poate a luat-o cineva cu sania, dar negăsind-o acasă, unde era s'o caut, obosit cum eram de la munca de pe şantier şi după cei 50 kilometri făcuţi pe jos? Lenuţa, fata noastră, mă tot întreba: «Unde-i mama?» Eu nu-i spuneam nimic, temându-mă că vor fi mâncat-o lupii, care ne bântuiau iarna pe acele meleaguri; din această cauză localnicii care aveau câini îi ţineau noaptea cu ei în bordei. In zorii zilei, am plecat să-i caut urma. Mergând spre colhozul «Frunza», am întrebat la un canton, apoi pe nişte Cerchezi întâlniţi în drum, dar n'am putut afla nimic. Cum mă apropiam de colhoz, deodată o văd venind dintr'o parte a colhozului, din pustiu. Biata femeie umblase toată noaptea pe câmp şi în zorii zilei găsise o căpiţă de paie, unde s'a aşezat să se odihnească. Dar gerul de-42° a amorţit-o îndată. Totuşi, fiind încă în puteri, a reuşit să se mişte. Grâul pe care îl primisem prin schimb, îl avea încă cu ea. Ajungând la bordei, s'a prăbuşit în pat. Dar ce pat! Un braţ de paie pe jos, de unde timp de şase luni nu s'a mai sculat. I se umflase picioarele şi erau pline de bube negre. S'o îngrijească nu era nimeni, căci numai muncă ni se cerea.

După un timp ne-au mutat la 16 kilometri mai departe, la Karaoba. Acolo ne-au băgat iarăşi într'un beci în pământ. In acest beci mare, cu uşa ca o poartă, am găsit şi nişte Cicini, o familie de Polonezi, femei cu copii şi copii mici fără părinţi, tot Polonezi. Părinţii lor muriseră, iar Polonezele n'au dat copiii la Stat, sperând că în curând vor pleca acasă. Polonezii primeau scrisori şi ajutoare din America, prin Crucea Roşie, ceeace pentru noi Românii nu era permis. Li se spunea chiar că pentru ei se fac intervenţii pe lângă Kremlin, pentru a fi puşi în libertate. Intr'adevăr, în 1945 mulţi Polonezi au fost strânşi de miliţie, îmbarcaţi în vagoane de vite şi trimişi în Polonia.

Deocamdată trăiam cu toţii în beciul acela mare, cu o singură sobă, care n'avea nicio putere. Toţi erau slabi şi desbrăcaţi ca într'o lupărie. Dacă rămânea apă într'o căldare, peste noapte îngheţa până în fund, de n'o mai puteai sparge dimineaţa. Şedeam prin colţuri pe câte un braţ de paie şi înveliţi cu toate zdrenţele pe care le mai aveam.

Din cauză că lipsisem dela lucru în ziua când a trebuit să-mi caut nevasta, maistorul Napliok m'a trimis, drept pedeapsă, la tăiat pădure în

oblastul Kurgan, cam 500 kilometri spre răsărit de Celiabinsk. îmi era tare greu şi gândul îmi stătea la jalnicul beci cu femei. Nevasta îmi scria că e bolnavă rău şi că gerul o usucă

pe zi ce trece, cu hrana puţină pe care o avea. Neputând merge la lucru, îi tăiaseră drepul la pâine, aşa că în loc de 400 grame ce i se cuveneau ca muncitoare, primea numai 300 grame de făină pe zi, din care, împreună cu cele 150 grame ale Lenuţei, făcea un fel de balandă.

Cu acest soi de hrană şi cu rugăciunile şoptite cu credinţa în Dumnezeu Sfântul, au scăpat din iarna aceea amară; însă dintre Poloneze, a murit o femeie cu trei copii în timpul cât a mai stat familia mea acolo. Când era mai cald, Lenuţa se ducea la gară şi strângea cărbuni de pe linie, ferindu-se să n’o prindă miliţia, care i-a luat de multe ori cărbunii adunaţi prin ger, cu atâta trudă.

După şase luni am reuşit să mă întorc la familie. Soţia era dusă la lucru cu o brigadă de femei, la o distanţă de 15 kilometri pe linie. Lenuţa se afla în acelaşi beci, împreună cu încă trei copii ai unei Rusoaice. Polonezii plecaseră toţi în Polonia. Biata copilă sta singură, cu acei copii, toată săptămâna. Nevasta, care lucra 12 ore pe zi, venea Sâmbătă seara acasă şi pleca Luni dimineaţa. Copila mânca doar 150 grame de făină, pe care o primea zilnic, în loc de 200 grame de pâine. Foarte rar soţia mea putea sa găsească câte o căldare de cartofi degeraţi, pe care-i cumpăra cu jumătate de preţ, pentru ea şi copilă.

Revenind lângă familie, am ajuns din nou în brigada lui Napliok, dar n’am apucat să răsuflu, căci am fost trimis iarăşi cu o grupă de Cerchezi la o carieră de piatra la Zapasna, la 105 kilometri depărtare de beciul cu copila flămândă.

*

In acea carieră de piatră am găsit vreo 200 de muncitori, mai ales femei: Nemţoaice, Cicine, Iuguşe, Tătăroaice şi Rusoaice, muncind în carieră ca’n iad. Munca era grea. Lipsind dinamita precum şi sculele mecanice, totul trebuia rupt cu braţul. Toată mecanizarea consta în ranga de fier şi în ciocane de câte 15 şi 20 de kilograme. încărcarea în vagoane se făcea tot cu mâinile goale, fără mănuşi, căci rareori când puteai face rost de-o bucată de sac (ţuhal), nu ştiai unde să-ţi cârpeşti mai întâi haina de pe tine — nici vorbă să-ţi faci şi mănuşi! Căci la astfel de muncă cu pietre grele, hainele nu se mai ţineau pe noi, iar mâinile ne erau roşii de crăpături şi de sânge.

Maistorul carierii, Pavlovici, nu-şi lua gura de pe noi, silindu-ne să scoatem norma de 4 metri cubi de fiecare; şi piatra trebuia scoasă, spartă şi clădită la măsură. Dacă piatra ar fi fost spartă cu dinamita, atunci poate că un stahanovist ar fi putut îndeplini norma; altfel, foarte rar când cineva scotea mai mult de un metru cub. Toată lumea era galbenă la faţă şi suptă de foame; femeile plângeau mereu, dar nimeni dintre şefi nu se interesa de condiţiile noastre de muncă. Toţi ştiau numai un singur lucru: muncă şi iar muncă!

La cantină, trebuia să stăm, ca pretutindeni, la rând câte o oră, până apucam să mâncăm. Şi să stai la rând nu era lucru uşor, căci toată lumea era flămândă şi

fiecare se îngrămădea, strica rândul şi mereu ieşea scandal. Până vedeai cuponul în mână, ca să primeşti acea spălătură de apă acră cu varză, zisă mâncare, te vedea Dumnezeu Sfântul. Timp de 5 luni ne-au dat pâine de porumb. Toţi spuneau că porumbul vine din România, primit pe baza armistiţiului. Dar ciolovecii, deştepţi ca peste tot, făceau această pâine de mălai groasă de o şchioapă, din care cauză la mijloc rămânea crudă. Fiind şi veche de patru-cinci zile, căpătai de fapt nu pâine, ci un pumn de fărâmături de mălai, care mai era şi crud. Această «pâine» împreună cu o jumătate de castron de apă acră cu două linguri de varză şi două-trei bucăţele de cartofi, era mâncarea pe care-o primeam, mereu aceeaşi, de două ori pe zi.

Intr’una din zile un localnic a fost ucis de surpăturile carierei. Maistorul m’a trimis pe mine şi pe un altul să-i facem groapa. Familia mortului ne-a chemat apoi şi ne-a dat să mâncăm, iar la plecare ne-a mai dat şi câte o căldare de cartofi. Mulţumindu-i de zeci de ori, mă simţeam cel mai fericit om. Căci cu leafa ce-o primeam la carieră nu-mi puteam cumpăra niciodată o căldare de cartofi.

Plata mijlocie pe zi era de 5 ruble, care ajungeau doar pentru cantină, de unde se căpătau acele fărâmături de mălai. Un kilogram de făină, dacă-l găseai la piaţa liberă, zisă «bazar», nu-l puteai lua decât cu 100-150 ruble, dar aceasta se întâmpla rar de tot. Porţia de pâine pe care o primeau muncitorii şi copiii pe cartelă era de

200-300 grame şi se vindea cu 120-150 ruble kilogramul.

Timp de şase luni, cât am lucrat la carieră, am fost de două ori să-mi văd familia. Mă umplea jalea când îmi vedeam copila că mă îmbrăţişează şi, începând să plângă, îmi spunea:
«La ce m’aţi adus pe lume, ca să mă chinuesc?»

Şi-mi arăta nişte cartofi degeraţi spunându-mi:

«Uite ce mi-a lăsat mama pentru întreaga săptămână! Am fost la cooperativă şi mi-au spus că pentru noi nu e pâine!»

De multe ori nu era pâine de loc la cooperativă. Când venea pâinea, lumea se îngrămădea şi biata copilă nu mai putea să se apropie de vânzător, căruia îi trebuiau 7-8 minute până să taie cuponul de pâine de pe cartelă, şi din cauza aceasta lumea se sătura de aşteptat. Cine era mai tare, se îndesa în faţă şi-şi lua pâinea, dar cei slabi rămâneau la urmă şi fără pâine. La o înghesuială s’a întâmplat că au fost călcaţi în picioare nişte copii, care aşteptau şi ei să cumpere pâine, şi au trebuit să fie duşi la spital în Kartalî, cu picioarele rupte.

Rareori ne întâlneam la bordei cu copila şi după mai multe lacrimi şi suspine mergeam prin colhozuri pentru a cerşi un cartof sau o mână de orz, ovăz sau grâu. Numai această faptă ruşinoasă mi-a salvat viaţa mea şi a familiei. Aşa am supravieţuit din zecile de mii de Români, care s’au

şters de pe faţa pământului.

ALTE LOCURI, ACEEAŞI MIZERIE

După cele şase luni de muncă în cariera de piatră, am fost trimis înapoi la brigada lui Napliok, unde se afla şi soţia mea. Dar nici de data asta nu mi-au dat pace mult timp; după două luni am fost trimis din nou la o fabrică de cărămidă din raionul Solilieţ, oblastul Cicalov^ într'un grup de Kereiţi, Mordvini, Tătari, etc. La acea fabrică, altă nenorocire şi altă lume chinuită. Când ne-am prezentat la cancelaria fabricii, ne-au luat cărţile de identitate, din care se vedea la fiecare, cine e şi unde-a lucrat.

începând lucrul, oamenii ne spuneau că de un an şi jumătate sunt în fabrică şi nu li se mai dă drumul. Acolo am găsit şi un Român, Ion Opaiţ, Bucovinean din comuna Cireş, judeţul Storojineţ. Era într'un hal nemaipomenit de zdrenţăros. Avea numai o bucăţică de haină, aşa încât i se vedea aproape toată burta; la fel şi pantalonii, fără cămaşă şi istnene^ şi cu capul gol. L-am întrebat de ce e aşa de necăjit şi mi-a răspuns să aştept două sau trei luni lucrând alături de el, şi atunci voi vedea singur de ce. îmi povestea că acasă a avut 4 cai şi 6-8 perechi de boi. Când şi-a făcut armata, a fost călăraş cu schimbul, caporal în Regimentul 7 Călăraşi — «şi acum sunt nebun, sunt omul nimănui, fără cămaşă pe mine» — îmi spunea Ion, cu lacrimi în ochii mari şi duşi în fundul capului. îmi mai spunea că a fost deportat, împreună cu alţi 4 fraţi, o soră şi mamă-sa. Din toată familia, toţi

oameni ca brazii, au mai rămas doi care se chinuesc: ej ş' sora lui, care e sărită din minţi şi vorbeşte aiurea.

In fabrică se muncea 12 ore pe zi, nu cu norma, ci cu nemiluita. Brigadirii stăteau la gurile cuptoarelor şi prin şoproane, la adăpost, forţându-ne să lucrăm ca în iad. La cantină aceeaşi mâncare ca peste tot, cu deosebire că în loc de margarină americană, se dădea seu de cămilă. Came, tot de cămilă, se dădea de două ori pe săptămână, câte 100 grame, dar era mai bine când nu se da deloc, căci carnea de cămilă are un miros foarte urît.

După noi a mai sosit şi un grup de Gruzini (Georgieni, din neamul lui Stalin) care fuseseră prizonieri în timpul războiului. Terminându-se războiul contra Nemţilor, ei în loc să fie trimişi acasă, au fost repartizaţi pe la secţiile de reparaţii. Muncind alături de noi şi văzând că mâncarea e puţină şi proastă, au făcut o plângere contra neajunsurilor din fabrică. In urma cererii lor, ni s'a dat câte o pereche de pantaloni vătuiţi şi câte o haină de fiecare, nu noui bine înţeles, ci vechi şi reparate. Această măsură s'a luat la stăruinţa unui sublocotenent georgian, care se afla în acelaşi grup cu noi.

Când mergeam la bazarul (piaţa liberă) din Solilieţ, treceam pe lângă o închisoare. Era o clădire mare, cu patru etaje, cu gratii puternice la ferestre şi înconjurată de un zid de piatră înalt de cinci metri. Pe înălţimea zidului patrulau santinele, care aveau gheretele la 15 metri una de alta, fiecare cu câte un reflector puternic. Intr'o zi am văzut cum îi aduceau pe

deţinuţi dela minele
142
ÎNSEMNĂRILE UNUI DEPORTAT DIN BUCOVINA
de sare. Spre închisoare aveau un drum special, închis pe margini cu sârmă ghimpată. Printe gardurile de sârmă mergeau nefericiţii şi pe dinafară îi conduceau, ca pe fiarele sălbatice, gardienii cu armele întinse. După câte am putut afla, erau deţinuţi politici, condamnaţi la câte 20-25 ani muncă silnică: Germani, Polonezi,
Ucrainieni, Români şi Ruşi. Ia sfârşitul războiului au fost graţiaţi o serie întreagă de condamnaţi de drept comun (pentru scandaluri, furturi, etc.), ca să facă loc în închisori pentru deţinuţii politici.

După o lună de lucru la fabrica de cărămidă din Solilieţ, am cunoscut un impiegat dela vagoanele cu cărămidă care mergeau la Kartalî, la secţiile de construcţie Kartalî-Akmolinsk, şi am reuşit să mă ascund într'un asemenea tren care mergea încărcat cu cărămidă la Kartalî, la o distanţă de 653 km. Dela Kartalî am plecat cu un tren de marfă până la Caraoba, unde se afla fetiţa. încă nu ajunsesem acasă şi telegrama sosise la secţia din Kartalî că sunt dispărut dela fabrică. Doar ce-am ajuns acasă şi miliţia m'a luat la secţie. Prin bunătatea unui şef am fost expediat înapoi la fabrica de cărămidă, fără să-mi mai dreseze acte de judecată.

Am mai lucrat încă o lună de zile cu chiu cu vai şi, din fericire, a sosit un ordin ca toţi cei care veniseră aci la lucru să se întoarcă la secţia din Kartalî. Abia atunci am fost iarăşi lângă familie mai multe luni la rând, lucrând din nou în brigada lui Napliok, banditul care mă tot despărţea de familie.
143
DUMITRU NIMIGEANU
PROPAGANDA POLITRUCULUI...

înainte de sfârşitul războiului, pe când frontul se afla prin Ungaria, lucram la ogară numita Ftoroi
Kartalî, raionul Poltask, oblastul Celiabinsk. Atât în gară cât şi în oraş urlau mereu megafoanele despre mersul războiului. Venise şi la noi, pe linia ferată unde lucram, un politruc care ne arăta pe o hartă cât au ocupat
armatele roşii din Europa. Arătându-ne cât mai e până la Berlin, politrucul ne povestea că în toate ţările ocupate lumea ieşea cu flori în calea armateiroşii[3] numai în
România nu, fiindcă «banda hitleristă» băgase spaima în popor zicând că sovieticii deportează lumea în pustiurile Siberiei... Ne mai spunea că populaţia din Nord-Estul României, adică din Bucovina şi Basarabia,apărăsit
satele şi oraşele, fugind în munţi, prin văi şi păduri, cu căruţe şi copii. Dar când armata roşie îi ajungea din urmă, ei ţipau şi fugeau de soldaţii sovietici ca nişte «proşti», şi numai cu mare greutate au reuşit să-i... «îmblânzească»... Şi mai spunea politrucul că o parte din ei s'au întors la casele lor, dar o altă parte au rămas încă «neîmblânziţi» prin păduri...

Din brigada mea de 80 lucrător^ nimeni nu ştia că eu sunt Român din Bucovina sau din Basarabia^ ci mă considerau «Moldovean» din «Republika Moldavskaia». Nimeni nu ştia că eu cunosc şi inima cum bate

în ei. Unii râdeau când auzeau că Românii fug de soldaţii sovietici, şi-i socoteau un fel de Eschimoşi din Nordul

Siberiei, care fug de oameni. Alţii spuneau că Românii nu sunt proşti, trebuie să ştie ei prea bine ce înseamnă comunismul... Românii ştiau să Ruşii sunt căpcâni şi nicidecum oameni de-a îmblânzi pe alţii. Românii ştiau că pe când armatele germane şi române înaintau în Ucraina, lângă gara Rasdelnaia s'a găsit un tren cu cadavre carbonizate — deportaţi bucovineni!

Ziarul «Pravda» scria zilnic că «imperialiştii americani» sunt cei mai mari duşmani ai noştri, că vor să ne răpească libertatea şi câte altele de felul acesta. Prin toate birourile era afişat planul cincinal, care prevedea norma de 150 %, dublări de căi ferate pe mii de kilometri şi totodată electrificarea Rusiei. La cantină, grăsimea lipsea complet. In locul grăsimii din timpul războiului se da, în timp de pace, crupă de mei sau ovăz cojit. Iar la conferinţă se spunea că lumea să nu facă critică în privinţa mâncării şi a altor lipsuri, deoarece «imperialiştii din Vest» se ridică contra noastră şi Statul sovietic trebuie să se pregătească pentru un nou război, făcând rezerve de alimente şi armament. Dacă vom munci, vom fi cei mai tari din lume. Dacă vom scăpa din anul 1947 fără război, vom cuceri mai târziu toată lumea...

Lumea nu era fericită la auzul acestor sfaturi, mai ales că cei care se întorseseră de pe front şi vedeau acasă tot cartelă şi norma de lucru, se uitau unul la altul şi

nu ziceau nimic... Mereu povesteau unii altora ce-au văzut prin România, Ungaria, Germania, etc., făcând deosebirea faţă de stările din Rusia, atât în ce priveşte viaţa individuală cât şi cea colectivă. Spuneau că Nemţii lucrează pământul atât de bine, încât se fac bucate şi pe piatră, pe când «în ţara noastră socialistă nu se fac nici pe câmpurile cele mai bune». In Germania toată lumea are case frumoase, chiar şi cel mai simplu muncitor trăieşte bine.

In timpul pauzei, la lucru pe şantier, în fabrică sau în colhoz, toată lumea vorbea despre ţările pe unde umblase fiecare sau despre ce auzise dela alţii, care cum trăieşte, etc. La secţia noastră de căi ferate din Kartalî, după terminarea războiului, au venit 3000 de foşti prizonieri la Nemţi. Acestor oameni nu li s'a dat drumul acasă, ci au fost împărţiţi pe la întreprinderile de Stat şi acum lucrau ca şi noi, deportaţii. Asupra lor nu mai aveau nici un act şi erau văzuţi foarte rău de şefii comunişti. Li se făcea apelul de două ori pe zi, n'aveau voie să meargă în oraş sau să se depărteze de barăcile şantierului. Fireşte, ca să nu influenţeze pe «Eschimoşii» care nu cunoşteau viaţa decât din «paradisul lui Stalin!»

Astfel foştii prizonieri au muncit până în Octombrie 1946, când a sosit o comisie militară^ care i-a judecat pe fiecare şi condamnat, care cum a avut norocul: la 10-15-20 ani, mai ales pe foştii ofiţeri şi subofiţeri, care lucrau sub pază. O parte din aceşti foşti prizonieri au fost lăsaţi liberi, dar nu li s'a dat voie să meargă acasă,

ci au fost opriţi mai departe la lucru. Unii din ei, care nu mai fuseseră acasă de câte 9-10 ani, au făcut cerere la Moscova să fie lăsaţi la vetrele lor. Răspunsul a fost că trebuie îndeplinit mai întâi planul cincinal...

Odată cu ei am făcut şi eu o cerere de mutare la vatră, în calitate de «Moldovean» din «Republika Moldavskaia» (căci aşa numesc ei acum Basarabia şi Bucovina de Nord), dorind să fiu cu mai mulţi «Moldoveni» la un loc. Răspunsul a fost că «Constituţia nu permite nicio permutare de deportaţi». Cu acea cerere mi-am făcut numai rău, căci îndată am fost chemat la miliţie şi cercetat, întocmindu-se fel de fel de acte: cine mi-a scris cererea către Moscova? Mă sileau să le spun cine era omul acesta, pentrucă cererea trebuia să treacă mai întâi pe la miliţie, spre a decide dacă trebuie sau poate fi înaintată la Moscova, ori ba! In urma acestei întâmplări, am primit un carnet de identitate zis «pospor», în care stătea locul şi data naşterii, deportarea în Siberia la 13 Iunie 1941, precum şi indicaţia că trebuie să mă prezint săptămânal la miliţie, pentru viza carnetului. In cazul când nu m'aşi fi conformat acestei dispoziţii, eram ameninţat cu despărţirea de familia mea şi cu alte pedepse. Toate informaţiile despre mine le-au primit dela colhozul «Voroşilov», unde se aflau documentele cu care ajunsesem în Siberia.

❖

In Februarie 1946, lucrând la gara Ftoroi Kartalî, am avut un accident, căzând dela o înălţime de patru metri şi scrântindu-mi piciorul stâng. Timp de şapte săptămâni am stat în spitalul căilor ferate din Kartalî, umblând în cârje. Ieşind din spital, am fost clasat pentru un timp la muncă uşoară. Astfel m'au pus paznic la nişte construcţii noi din Kartalî. Totuşi nu puteam merge bine, căci având osul mişcat din loc, mă durea la inimă când călcam, din care cauză a trebuit să mă ajut încă multă vreme cu cârja.

Copila se afla tot singură în bordeiul din Caraoba, unde nu mă puteam duce decât Duminica; atunci venea şi nevastă-mea, care lucra mai departe pe linia ferată. Tot timpul cât am stat în spital, niciuna n'a putut să vină să mă vadă, măcar odată.

Lucrând ca paznic, tot mă gândeam cum aş face să-mi aduc familia lângă mine şi să scap de brigada lui Napliok. Mă duceam destul de des pe la biroul Uceastului şi ceream o locuinţă pentru familie, în apropiere. In cele din urmă mi-au promis că-mi vor da, când se vor construi barăci noi. S'au construit într'adevăr multe, dar nu pentru mine! Erau pentru excavatorişti, mecanici, şoferi, etc., care lucrau la construcţia a 35 de linii ferate în regiunea Kartalî. Tot aici se aflau şi cei 3000 de foşti prizonieri la Nemţi şi mulţi străini, încadraţi cu toţii în planul cincinal. Barăcile mai erau şi pentru

stahanovişti cu decoraţiile pe piept, iar nu pentru unul ca de-alde mine.

Odată m'am plâns la maistorul constructor al barăcilor, unde mi-era

serviciul de paznic. Acesta mi-a promis că va interveni la secţie, dar să-i fiu recunoscător păzindu-i şi casa ce-şi construia separat alături de bărăci. Târziu noaptea, când eu eram de pază — după ce-mi făcuse făgăduiala de mai sus — mă pomenesc cu el că vine cu o căruţă mică, trasă de o vacă, şi-mi cere voie să ia nişte scânduri şi o cutie cu geamuri, pe care le pusese deoparte de cu seară. Fiind el şeful, l-am lăsat; şi astfel am căpătat încuviinţarea să-mi aduc familia acolo.

Dar unde? Intr'un beci cu femei şi fete de diferite naţiuni, printre care şi două Românce. Locuiam în beci, claie peste grămadă, într'un aer stricat. Totuşi acele Românce spuneau că e bine! Ele erau din Herţa, judeţul Dorohoi, Herţa fiind una dintre cele 13 comune căzute la Ruşi. Aceste fete, Aluchi Elena şi Aluchi Eugenia, fuseseră împreună cu restul familiei lor, tată, mamă, fraţi şi surori mai mici, deportate la 13 Aprilie 1941 în oblastul Sverdlovsk, la lucru în pădure. In iarna 1941-42, toţi ai lor au murit de frig şi de foame₃ scăpând numai ele două, datorită faptului că lucrau la infirmeria lagărelor din pădurea Sverdlovsk. Ele au fost martore la moartea a mii de Români, care şi-au văzut sfârşitul în anii 1941-1946. La ultima deportare din 13 Iunie 1941, mulţi Români au fost aduşi cu trenul în acele păduri,

unde au pierit aproape toţi din cauza frigului şi a foamei. Femeile lor au fost, în acelaşi timp, deportate în Kazakstan, unde la rândul lor, muriseră aproape toate. Din comuna mea Tereblecea ar fi fost 12 inşi în acel tren, dintre care a mai ramas în viaţă numai Constanţiu Panciuc, după cum am aflat în 1947, când m'am întors în satul meu, unde lucra şi el ca sanitar în lagărele din păduri.

Tot bietele fete îmi povesteau cum că oamenii din pădurile Sverdlovsk, la circa 450 kilometri spre Nord de Kartalî, nu primiseră, timp de doi ani, nimic de îmbrăcăminte. Umblau rupţi şi goi de ţi-era mai mare mila să-i priveşti. In schimb lucrau 10 ore pe zi la pădure, muncă grea, în frig şi flămânzi. Noaptea, care ţinea 20 de ore, era un ger grozav. La infirmerie se aduceau oameni, cu săniile, cea mai mare parte îngheţaţi, şi în scurt timp îşi dădeau sufletul. Oamenii din aceste păduri fuseseră condamnaţi la câte 15-20 de ani₃ iar femeile la 5-10 ani. Aceste fete îşi făcuseră stagiul şi căpătaseră legitimaţie că sunt «libere». Mergând la un birou de plasare, au fost trimise în Kartalî şi acum erau cu mine la secţia de căi ferate, unde în fiecare Sâmbăta trebuiau să-şi vizeze carnetul la miliţie. De libertatea de-a merge acasă, nici vorbă!

Motivul deportării acestor fete a fost următorul: logodnicii lor trecuseră frontiera în România (fiind aproape de Herţa), luând cu ei patru tineri premilitari, cei mai buni băieţi din comună. Acest fapt a fost raportat

la miliţie de către agenţii localnici, din care cauză fetele au fost interogate de mai multe ori şi, în cele din urmă, deportate împreună cu familiile lor.

«CASĂ» PROPRIE

Trăind ca vai de lume în acel beci, mă gândeam tot timpul cum să fac să ies din el, adică din mizerie^ căci foamea şi înghesuiala produceau

ceartă, furturi şi nelinişte. Cum dela secţie nu puteam obţine mai mult decât făgăduieli, m'am hotărît să-mi fac singur o casă din pământ, din brazde de ţarină, după cum era obiceiul în Siberia. Am ajuns la această hotărîre pentru că nu vedeam nicio îmbunătăţire pentru noi, de nicăieri. Pe unde mai era câte un deportat rămas în viaţă, se chinuia la fel ca şi mine. Vedeam că nici Ruşilor, care fuseseră mobilizaţi la batalioanele de muncă din timpul războiului, încă nu li se da drumul acasă. Şi nici lor nu li se da voie să facă cerere la Moscova.

La secţia noastră erau 500 de Ruşi, care în timpul războiului lucraseră ca pioneri în spatele frontului, iar după terminarea războiului, în loc să fie trimişi acasă, au fost împărţiţi la diferite secţii de construcţie pentru refacerea ţării. Nici vorbă de demobilizare pentru foştii prizonieri, pioneri, batalioanele de muncă, printre care erau numai oameni bătrâni, copile şi băieţi de 15-16 ani, tot felul de naţii care nu fuseseră mobilizate pentru

front: Kereiţi, Nemţia Iuguşi, Cicini^ etc., cu mâinile crăpate şi cu bătături în palme, dela rangă şi lopată. Toţi erau disperaţi de viaţa ce duceau, ei şi familiile lor, dela care primeau scrisori pe acelaşi ton de suspin, fie că se găseau în colhozuri, fie în sovhozuri, la sate sau la oraşe. Căci toată lumea necomunistă aşteptase cu nerăbdare terminarea războiului, ca să vaaa o îmbunătăţire în viaţa lor$_3$ care nu era altceva decât o robie, plină de greutăţi şi de chinuri. Vorbesc de Ruşii şi Cerchezii necomunişti, care erau băştinaşi, căci pentru noi, Românii, Nemţii, Kereiţii, Iuguşii, Cicinii şi câte naţii deportate, sfârşitul războiului n'a însemnat decât o noua prăpastie.

Văzând aceste greutăţi şi această jale în toate părţile, m'a ajuns şi pe mine disperarea. Astfel m'am hotărît să trăiesc acolo şi să-mi clădesc o căsuţă, în care să locuiesc liniştit până la un nou război. Ruşii îl anunţau în ziare, spunând că «imperialiştii vor să se răscoale contra noastră». Pe asemenea svonuri şi păreri mă bizuiam şi eu, sperând că un nou război nu va întârzia să vină. Şi aşa îmi mai linişteam inima, cu toate că gândurile îmi erau mereu departe la ţara mea, unde m'am născut şi unde-mi petrecusem tinereţea.

Şi iată că într'o bună zi mi-am ales un loc lângă depoul gării Kartalî şi am început clădirea aşa zisei case. In Statul socialist, casele particulare nu se fac cu material de fabrică, pe care nici de furat nu-l găseşti, ci din pământ bătut şi din brazde de ţarină. Pe acoperiş pui ce găseşti: crengi, bucăţi de scânduri şi peste ele mărăcini

din pustiuri. Cu mult chin şi frică să nu-mi vadă miliţia bucăţile de scânduri pe care le adunasem din resturi, mi-am isprăvit coliba. Mare mi-a fost mirarea când am auzit că, la o conferinţă la secţie, fusesem dat ca exemplu, spunându-se că, deşi străin, ştiu să mă rostuiesc la nevoie. Căci Statul, astăzi, ar fi distrus de război şi ameninţat de altul nou şi nu poate demobiliza pe nimeni până când nu va încheia planul cincinal... Mie însă nimeni nu-mi cunoştea inima, căci prieten nu aveam decât pe nevastă-mea.

Bordeiul nostru se găsea pe un triunghi al gării, printre nodurile de cale

ferată. Pe lângă noi treceau zilnic trenuri încărcate cu material de război, ieşit proaspăt din fabricile din Celiabinsk: tancuri, maşini blindate, şi altele. Gara Kartalî nu e prea mare, dar e nod de cale ferată. Dela Magnitogorsk, de sub poalele munţilor Urali, erau linii duble, pe care zi şi noapte treceau trenuri cu bare de fier şi oţel spre Nord, la fabricile din Celiabinsk. De acolo ieşea materialul de război spre provinciile de Sud: Caucaz, Turkmenistan, Usbekistan. Din Germania veneau trenuri încărcate cu maşini demontate, care se duceau în direcţia Kazakstan şi Novosibirsk.

Aceste pregătiri, care au început îndată după capitulările Germaniei şi Japoniei, îmi dau speranţa că va izbucni curând un nou război. Fiind singura putinţă de salvare pentru milioanele de sub jugul comunismului, îl doreau şi Ruşii. Comuniştii le promiseseră că la terminarea războiului cu Nemţii, toţi se vor bucura de o viaţă cu

totul alta decât aceea din timpul războiului, dar oamenii se vedeau acum înşelaţi în aşteptările lor. Astfel lumea se săturase de comunism, care era tot una cu mizeria nesfârşită.

Cât timp armata comunistă se retrăgea, ziarele scriau să nu se mai pomenească de comunism, pentru că acest cuvânt a înspăimântat lumea; că cine va vorbi împotriva religiei va fi pedepsit dela 1 la 5 ani închisoare; că religia e liberă şi că oricine are dreptul să se roage. Pentru vizitatorii anglo-americani, reparaseră ici şi colo câte o biserică şi câte o mănăstire. Am văzut chiar eu două vagoane-platformă cu clopote mari de biserică, venind din turnătoriile dela Celiabinsk şi mergând spre Moscova. In gara Kartalî multă lume se uita la acele clopote; mulţi erau mai veseli când se anunţa vreo îmbunătăţire.

Dar totul s’a dovedit mincinos. Nimeni în Rusia n’are dreptul să-şi cumpere radio, pentru că nimeni n’are voie să ştie cum se trăieşte dincolo de hotarele comuniste. La radio se auzea numai ce transmitea Moscova sau alt post rusesc. Posturile străine nu le aude niciun necomunist. Toată lumea ştia că tot ce se spune despre străinătate la posturile ruseşti, este neadevăr, simplă propagandă. Toţi Ruşii care fuseseră ca soldaţi prin ţările necomuniste ştiau că în aceste ţări fiecare are ce-i trebuie, pe când la ei se trăia încă pe cartelă şi cu bonuri. Pe nimeni nu-l vedeai cu o cravată la gât sau cu o haină mai bună pe el. Dacă vreunul era îmbrăcat mai ca lumea, atunci sau era un mare comunist, sau venise cu pradă din Germania.

Bordeiul meu find gata, l-am rânduit binişor. Când mă uitam de pe linia ferată, mi se părea că e cel mai frumos din toate câte se găseau pe acea stradă nouă. Pe acoperiş, în partea dinspre stradă, i-am făcut o cruciuliţă, după obiceiul nostru din Bucovina. Văzusem chiar acolo, în raionul nostru Poltava, nu departe de locul unde ne aflam noi, o cruciuliţă aşezată pe vârful unei case. De curiozitate, m’am dus să văd cine locuieşte acolo, fiindcă mă obişnuisem să cunosc lumea: dacă în casă avea vreo icoană, acoperită cu pânză subţire sau cu hârtie neagră, ştiam că stăpânul casei nu e comunist. Iar dacă era comunist, avea pe perete portretele celor din

Moscova şi nici secera şi ciocanul nu-i lipseau.

In casa cu cruciuliţă în vârf locuia un bătrân cu barba albă. Era un preot, fost paroh la Mănăstirea Poltava, unde se afla acum clubul şi şcoala de comso- molişti. Stând de vorbă cu bătrânul preot, care parcă se tot ferea de mine, i-am arătat carnetul încoronat cu vizele miliţiei şi însemnat cu litera P, care însemna «om cu pricină». Atunci bătrânul şi-a deschis sufletul şi a început a povesti din tinereţea lui, când lumea trăia altfel, având fiecare casa lui, grajduri pline de vite[5] din care astăzi n'au mai rămas decât temeliile. Atunci, până şi cel mai nevoiaş avea 2-300 de oi, cai, boi, etc. Azi un colhoz întreg are 450 oi, mai puţin decât avea pe vremuri un singur gospodar mai de frunte.

Mi-a povestit apoi cum a stat şi el închis într'un lagăr de muncă din oblastul Leningrad timp de 7 ani,

după care i-au dat drumul acasă, dar cu condiţia să nu mai facă slujbe religioase şi să lucreze la brigada colhozului. Oamenii din colhoz l-au ocrotit, dându-i lucru mai uşor, dar acum era bătrân şi trăia din cerşit. Cui îi era milă, îi mai da câte o mână de grâu sau câţiva cartofi. îmi mai spunea că mii de preoţi au murit de foame şi de frig, prin lagăre şi prin pădurile Siberiei.

Aceleaşi lucruri triste le auzeai peste tot. Noi acum eram mai liniştiţi în bordeiul nostru, unde aveam şi noi căldură cum se cuvenea. Copila, singura noastră mângâiere şi bucurie, când veneam dela lucru mă tot săruta, mulţumită că aveam şi noi o... casă! Acum fata mergea la şcoală, fiind în clasa a II-a primară. Şcoala se af'a la un kilometru de colonia noastră. Fiind prea mulţi copii la şcoală, învăţământul era împărţit în trei serii: una dela 8-12; a doua dela 12-16 şi a treia dela 16-20. Fata noastră făcea parte din seria a treia, între orele 4 şi 8 seara. Cum în Siberia noaptea e mai lungă decât în Europa, la ora 4 după amiază, iama, era întuneric, din care cauză fetiţa de multe ori nu avea curajul să meargă singură la şcoală. Prin valea întunecoasă, prin care trebuia să treacă, au fost găsiţi, în repetate rânduri, femei, oameni şi copii morţi şi desbrăcaţi la piele. Se bănuia că nişte lucrători dela depou urmăreau pe cine vedeau îmbrăcat mai bine, îi dădeau una în cap cu un fier şi-l desbrăcau de tot ce avea pe el. Astfel de lucruri nu se întâmplau numai la noi: ziarele scriau că se petrec pretutindeni.

ZORI DE LIBERTATE

VEŞTI DE-ACASĂ

In răstimp reluasem corespondenţa cu cei din Bucovina, dela care am primit, între altele, ştirea că s'au întors câţiva din cei deportaţi în Siberia şi că reuşiseră să intre la o organizaţie de Stat, cu speranţa că astfel nu vor mai fi trimişi înapoi. Totodată mi s'a dat să înţeleg că multe familii fugiseră în România, odată cu retragerea armatei române şi că acolo sunt fericiţi. Scrisoarea era dela nişte neamuri şi scrisă de-andoaselea[5] ca'n evreieşte.

In urma acestei scrisori am prins din nou curaj, şi mă gândeam să

părăsesc Siberia. Am început să merg regulat la gară, pentru a culege informaţii dacă se mai face control în trenuri. Cele mai bune informaţii le-am primit dela Evreii din Bucovina şi Basarabia^ care la începutul războiului fugiseră în Rusia şi ajunseseră până în Siberia. La sfârşitul războiului au pornit din nou, nu spre Basarabia şi Bucovina, ocupate de Ruşi, ci spre restul României. Umblând prin sălile de aşteptare ale gării, îi auzeam vorbind câteodată româneşte. Aşa am intrat în vorbă cu ei.

Unul mi-a spus că e din Basarabia şi că acum merge la Cernăuţi, fiindcă acolo se află oameni cărora, dacă le dai ceva, te trec în România. Intrebându-l de ce nu vrea să rămână în Basarabia, mi-a răspuns că acolo e foamete mare şi nu există comerţ liber, pe când în România se poate încă trăi din comerţ. Intrebându-l dacă are actele personale în regulă, mi-a spus că da, pentru că ei au fost evacuaţi, iar nu deportaţi ca noi. Cu toate acestea erau destul de amărîţi şi ei, desbrăcaţi şi flămânzi, dar se bucurau că pleacă în spre Europa.

Din această convorbire mi-a răsărit din nou speranţa întoarcerii; nu mai vedeam nimic înaintea ochilor, decât România. De-acasă primisem 1000 de ruble dela un cumnat, care-mi vânduse o vacă rămasă fără stăpân. Rudele mele sperau că mă voi întoarce şi voi fi şi eu în rând cu ele, fără să ştie că eram în ghiarele ursului, adică mobilizat la Stat, de unde nu puteam scăpa uşor. Ei îmi scriau că se mai întorsese cineva de-ai noştri din Siberia, dar aceia nu mai erau buni de muncă, având sănătatea şubredă. Dar cum era să plec? Plecarea mea s’ar fi băgat îndată de seamă şi repede aş fi fost pus sub urmărire.

Deocamdată îmi făceam serviciul de paznic mai departe şi continuam să cercetez toate chipurile de a pleca spre casă. Dimineaţa, când veneau muncitorii, eu deschideam magazia cu uneltele de lucru şi predam capilor de grupă uneltele cu număr. De multe ori, când era mai mult de lucru, secţia noastră împrumuta lucrători dela închisoare, câte 200-300, sau prizonieri nemţi. Printre cei

dela închisoare mi-au răspuns câţiva Români din Basarabia, pe româneşte, în timp ce eu număram lopeţile şi târnăcoapele.

Aceşti Români fuseseră luaţi dela casele lor după terminarea războiului, fiind aleşi cei mai buni de muncă. Ei au fost repartizaţi la minele de cărbuni din Donbas, apoi la un canal în apropiere de Leningrad şi în alte iaduri comuniste de muncă. Tot ei mi-au povestit că au încercat să fugă acasă, dar au fost prinşi de miliţia trenului, după care au fost judecaţi şi condamnaţi la câte 7 ani de muncă.

In lagărul prizonierilor nemţi se aflau trei Români tractorişti. In România fuseseră şoferi, iar în prizonierat lucrau cu tractoarele, căci Nemţii nu aveau voie să conducă niciun fel de maşini. Aceşti Români câştigaseră încrederea comandantului de lagăr, pentrucă ei se certau cu Nemţii, pe care Rusul avea mai multă ură. Astfel au obţinut învoirea să meargă afară din închisoare, ca, de pildă, la piaţă, fără paza miliţiei. Veneau şi la mine, spunând comandantului că au un prieten băştinaş român, care are casa

lui. Având bordeiul meu, eu eram socotit acum băştinaş.

Tinerii români erau: Dumitru Lungul din Dorohoi, Vasile Sacalianu din comuna Mihai-Bravu, judeţul Ilfov, şi Dimitru Precupeţ din comuna Migustina, judeţul Rădăuţi, care aveau neamuri în Tereblecea. Toţi trei veniseră dintr'un lagăr din Celiabinsk, pentru a lucra aici cu tractoarele. Spuneau că în Celiabinsk se aflau

4000 de Români, foşti subofiţeri şi soldaţi. De ofiţeri nu ştiau unde fuseseră duşi. Din cauza mizeriei, a foamei şi a gândurilor triste, mulţi din ei mureau. Acasă aveau femei şi copii care se chinuiau fără bărbat şi tată.

Tot ei îmi povesteau că doi prizonieri germani din lagărul Poltava, vrând să fugă, ca şi mine, au fost prinşi în tren şi executaţi în faţa tuturor prizonierilor, spre a băga frica în ceilalţi. După un timp, schimbându-se comandantul lagărului din Poltava, tinerii români n'au mai putut veni la mine.

GÂNDURI DE FUGĂ

Inima îmi bătea mereu spre România, dar auzind cele întâmplate cu cei care încercaseră să evadeze, gândul mă ţinea pe loc. Şi iarăşi mă gândeam că odată şi odată omul trebue să moară. Dacă soarta ne-a dat în mâna lui Satan, nu ne mai rămâne decât să muring căci eram destui de slăbiţi, doar sufletul se mai ţinea de noi. Deaceea m'am apucat să cercetez harta căilor ferate şi cât ar costa drumul.

La gara Kartalî cunoşteam o Moldoveancă de lângă Odesa, o femee bătrână şi fără o mână. Ea făcea serviciul de curieră la birourile din gară. Am aflat că fusese colonizată, pe timpul Ţarului Nicolai, în oblastul Piotr Paulski. In timpul revoluţiei, bolşevicii i-au omorît bărbatul şi un copil. Pe ea au bătut-o cu bâta în cap

şi peste mâini, rupându-i o mână. Biata femeie, care lucra de 30 de ani în gara Kartalî, mi-a spus cât costă trenul şi cât ar trebui să dau mită, pentru a primi biletul de tren fără legitimaţia specială, care se cerea pentru distanţe mari, spre Europa.

Acum aveam lămuririle trebuitoare^ dar îmi lipseau banii de drum. Voind să plec cu orice preţ, m'am hotărît să vând bordeiul. Am făcut mai multe afişe şi le-am prins la piaţă, la cantină şi la depou, unde ştiam că nu vor ajunge oameni din secţia noastră, pentru a bănui ceva. In afiş am spus că e vorba de o casă cu două odăi, grajd şi două sănii de fân. A treia zi a venit un cumpărător, oferindu-mi 15.000 ruble, cu condiţia să aştept timp de o lună pentru bani. Dar eu mă grăbeam şi doream bani ghiaţă, ca să nu fiu descoperit. A patra zi a venit un pensionar, fost miliţian. Cu greu mi-a dat 12.500 ruble, însă bani în mână.

Am mers la primăria oraşului şi i-am făcut contractul de vânzare, plătind fiecare câte 150 ruble taxă. A doua zi am plecat la colhozul «Tobol», la 140 kilometri de Kartalî, unde se aflau nişte Moldoveni stabiliţi de mai multă vreme. La ei am găsit de cumpărat 32 de kilograme de grâu, pe care am putut să-l macin îndată la moara oraşului Kartalî, moară de vânt^ cum e în toată Rusia, pentru poporul de jos. Numai pentru Stat sunt

mori uriaşe, în care se intră cu vagoanele.

Venind acasă cu acea făină, am pus nevasta să facă nişte pâine micuţă, pe care am tăiat-o felii şi am uscat-o

din nou. Astfel am făcut un sac de pâine uscată pentru drum, ştiind că în tren nu se poate cumpăra nimic de mâncare. Uscarea pâinii a durat trei zile. In acest răstimp am fost la infirmeria Uceastului, cerând să mi se dea voie de a merge la doctor, fiind bolnav. înainte fumasem într'adins un pachet de mahorcă pe nemâncate, şi, când am ajuns la doctor, îmi hârâia pieptul ca o armonică. Am primit astfel şase zile de scutire dela lucru, pentru a sta la căldura; aceasta era în luna Februarie^ pe un ger cumplit de-45°. Cu adeverinţa de scutire în mână, m'am dus la secţie şi am predat-o maistorului Baburin, căruia nu i-a părut bine, zicând:

«Te-ai învârtit de şase zile!»

întors acasă dela secţie, am dat de pensionarul comunist ce -venise cu o sanie încărcată cu mobile, din care o parte le şi băgase în bordei. Mobila o avea pe semne dela oamenii pe care-i omorîse, prin 1920-22, luându-le tot avutul. Avea două paturi, un dulap, două mese, scaune şi două tablouri mari cu Lenin şi Stalin. La vederea tablourilor iriă gândeam că acum va fi dată jos cruciuliţa noastră de pe vârful casei. Soţia mea plângea şi spunea mereu rugăciuni. Amândoi eram cu frica în sân, dar nu dădeam înapoi.

In ultima noapte pe care am dormit-o în bordei, am visat pe părinţii mei, amândoi îmbrăcaţi în haine albe. Mama măsura parcă pânză albă, iar tata parcă tăia pâine albă în felii. După ce mama a terminat de măsurat pânza, a început şi ea să taie pâine albă ca zăpada. Eu cred în

unele vise. Părinţii mei sunt morţi încă din anul 1930, însă când îi visez, pentru mine e un semn bun. Când m'am trezit, i-am spus soţiei mele: «Dumnezeu Sfântul e cu noi!»

Am luat 1.000 de ruble cu mine şi am plecat la gară, căutând femeea fără o mână, care îmi promisese că-mi va face cunoştinţă cu casieriţa. Găsind-o, bătrâna a intrat în biroul unde se dădeau bilete şi, vorbind cu casieriţa, mi-a făcut semn să intru. I-am pus casieriţei 500 de ruble în buzunar, ea făcându-se că nu bagă de seamă, şi i-am spus unde vreau să plec: Cernăuţi. Casieriţa s'a căutat mai întâi în buzunar, apoi a căutat pe hartă Cernăuţii mei. A făcut socoteala şi pentru trei bilete Kartalî- - Cemăuţi mi-a luat 540 ruble, câte 180 de fiecare. Era pe ziua de 10 Februarie 1947, la amiază, iar seara, la orele 11 aveam trenul spre Celiabinsk.

Am venit acasă şi m'am pregătit de plecare. Comunistului i-am spus că plecăm spre Taşkent (la graniţa Persiei), adăogând:

«Iar tu, dacă vei sufla un cuvânt cuiva, să fii sigur că eu voi fi împiedecat să plec şi casa tot nu va fi a ta. Tu să mă ţii prezent timp de două săptămâni, oricine ar întreba de mine!»

Pensionarul comunist, de teamă să nu-şi piardă casa, mi-a promis că va face precum i-am spus.

Când s'a făcut ora 9, ne-am făcut semnul Sfintei Cruci şi am plecat toţi

trei spre gară, având de mers cam un kilometru şi jumătate. Bagajul l-am pus pe o

săniuţă de mână: două geamantane şi doi saci-raniţe. In drum spre gară, soţiei i se slăbiseră picioarele de nu ştiam ce să mai fac. O apucase frica; dar am avut noroc că drumul era bun. Am pus-o pe săniuţă şi am mers mai departe, iar Lenuţa, ca un căţeluş, mergea pe lângă sanie.

Ajunşi la gară, era ceasul 10, deci mai aveam o oră de aşteptat până la plecarea trenului spre Vest. Fiind în toiul iernii, era un ger straşnic. Săniuţa cu bagaj am lăsat-o mai la o parte, într'un colţ mai întunecat, iar eu o păzeam pe delături. Soţia mea cu Lenuţa s'au băgat printre lume. Deodată veniră şi-mi spuseră să soseşte trenul. Am luat fiecare câte un sac în spinare drept raniţă şi câte un geamantan în mână, iar Lenuţa o traistă mai mică, după puterile ei. Sania am lăsat-o pe peron şi, cu ea, un şir întreg de suferinţe...

DRUMUL SPRE ŢARĂ

Cum stăteam ca fiii nimănui, plutind parcă între cer şi pământ, trenul a început să alunece pe liniile îngheţate, luându-şi viteză în adâncul nopţii de Făurar. A doua zi, 11 Februarie după amiază, am ajuns cu bine la Celiabinsk. Când ne-am dat jos, am dat cu ochii de vreo 100 de câini dresaţi pentru graniţă, sub conducerea câtorva ofiţeri şi soldaţi grăniceri, aşteptând să le vină vagonul special. Atunci m'am gândit la graniţa pe care o aveam şi noi de trecut...

La intrarea în gară, un miliţian ne arătă o altă direcţie spre care trebuia să mergem. Deodată ne-a trecut un fior rece, crezând că suntem prinşi. Ajungând într'o sală mare, ni s'a cerut să cântărim bagaj u\} căci păruse prea mare. A trebuit să plătesc 80 ruble, pentru că aveam mai mult de cât se cuvenea pentru toţi trei. Megafoanele anunţau să nu se intre în sălile de aşteptare cu bagaj. Acelaşi lucru se spunea şi 'n avizele din sălile de bagaje. Văzând aşa, am dat o parte din bagaj la tren, oprind ce era mai trebuincios, căci, şi intrarea în sală, cei se făceau controlul biletelor nu te lăsau cu bagaj mult.

Sălile de aşteptare erau ticsite de lume, care, de zile întregi, aştepta trenul. In timpul nopţii, furturile de buzunare şi de mâncare băntuiau fără cruţare. Mereu se auzeau plânsete de femei şi copii care umblau cerşind câte o bucăţică de pâine. Timp de două zile cât am stat aici, am dormit pe rând, păzind ce mai aveam. După atâta aşteptare, se anunţă că vine un tren accelerat în direcţia Moscova, pentru care trebuia plătit un supliment. Am luat suplimentul, şi după trei zile şi patru nopţi am ajuns la Moscova, în gara Kubanski.

In gară$_3$ numai miliţie pretutindeni, care ne arăta pe unde să mergem. Gara fiind distrusă în timpul războiului şi acum fiind în refacere, erau numai schele. Din nou am crezut că de-acum suntem prinşi. Dar cu gândul numai la Dumnezeu Sfântul, am ieşit cu bine din gară. Am luat un taxi ca să ne ducă la gara Kievski, la o distanţă de vreo 25 kilometri. Eu m'am aşezat lângă

şofer şi soţia la spate. Spunându-mi ceva pe româneşte, şoferul mă întreabă numai decât în româneşte: «Dv. sunteţi Români?» Când i-am spus că da, mi-a spus că a fost doi ani în Cernăuţi şi că «ce frumoasă-i Bucovina!». I-am răspuns şi eu cu aceeaşi admiraţie: «Frumoasă-i Moscova!» Dar el zice: «Moscova e frumoasă, dar ţara nu!» Mai mult n'am mai putut vorbi, căci în drum s'a mai urcat unul, care mergea în aceeaşi direcţie.

Ajunşi la gara Kievski, i-am plătit câte 10 ruble de fiecare şi ne-am dus să predăm bagajele. Dar ce bagaje? Nişte pături vechi, nişte pâslari vechi, nişte haine vechi cu zeci de petece pe fiecare! Ce-aveam pe noi, la fel, toate vechituri! Toţi trei eram îmbrăcaţi cu pantaloni vătuiţi, având pe cap cuşme ruseşti militare^ cu urechi prinse pe sub bărbie. Orice cârpă am avut, o luasem cu noi, ştiind că acasă nu mai avem nimic.

Întrebând de trenuri, am aflat că primul pleca peste două ore. Dar eu am hotărît să rămânem două zile în Moscova, pentru a ne cumpăra nişte haine europene, căci se apropia primăvara şi nu aveam ce îmbrăca. Bani mai aveam dela vânzarea bordeiului. Luând metroul, am mers până la prima piaţă numită «Stalinski bazar»$_3$ unde am cumpărat pentru fiecare câte un rând de îmbrăcăminte. Nu dela magazine, care nu existau, ci dela o cooperativă, în care lumea sta la rând ore întregi. Muncitorii care aveau bonuri primeau 3 sau 4 metri de stofă, sau, dacă nu se găsea stofă, primeau o pereche de pantaloni şi, poate, şi o haină, ori cel puţin o pereche de ciorapi.

împărţeala se face la fabrică sau pe şantier, unde fiecare află ce are de primit, dar muncitorul care are acasă soţie şi copii mici, care nu pot munci$_3$ e nevoit să vândă pe piaţa liberă stofa sau haina primită, pentru a-şi cumpăra cartofi sau niscai mei pentru pâsat, pentru a amăgi foamea copiilor. Mai totdeauna cumpărătorul e un comunist, care are cartelă dublă de alimente şi care-şi poate îngădui să cumpere şi dela magazinul corpului diplomatic. Cumpărând pentru soţie şi fată rochii^ basmale de cap şi cămăşi, am dat familiei altă înfăţişare, căci de mult umblam toţi în pantaloni. Le-am mai luat şi câte-o pereche de cisme şi şaluri de lână.

După două zile petrecute în Moscova, îmbrăcaţi mai binişor, m'am aşezat iarăşi la rând, pentru a viza biletele de tren, spre a putea continua drumul spre Kiev, Lemberg, Cernăuţi. Am vizat biletele, plătind şi suplimentul pentru accelerat până la Lemberg. Ne-am urcat în tren, iarăşi cu teama că în orice moment am putea fi descoperiţi la controlul miliţiei, cu toate că ştiam că trenurile de marfă şi cele personale sunt supuse unui control mai serios decât cele de mare viteză. In Kartalî aflasem că nu se ridicase controlul de pe toate trenurile, mai ales pe teritoriile oblasturilor Sverdlovsk şi Arhan- ghelsk. Aceste ţinuturi păduroase sunt pline de lagăre de muncă, în care sute de mii de condamnaţi îşi blestemă viaţa, ştiind că nimic altceva nu-i aşteaptă decât ceasul morţii. De aceea oamenii se foloseau de cel mai mic prilej şi, când scăpau de sub ochiul miliţianului, căutau să ajungă

la primul tren. Astfel controalele pe aceste trenuri erau foarte dese. Fiind informat că la Nistru ar fi încă control sever, am ocolit oblastul Sverdlovsk, înconjurând astfel şi Basarabia.

Din Moscova, am plecat deci în direcţia Kiev. Gara Kievski din Moscova era deasemenea distrusă de bombardamentele germane. Toate gările şi oraşele prin care am trecut, erau numai dărâmături. Sute de vagoane stăteau încă răsturnate de pe linii, unele în şanţ$_5$ altele la 10-20 metri distanţă. Oraşul Minsk, capitala Bielo- rusiei, parcă era o ruină din poveşti: nicio clădire nu rămăsese întreagă! Tot în gara Minsk am văzut patru vagoane pline cu oameni şi păzite puternic. Călătorii spuneau că sunt partizani din partea locului, care prădaseră un tren, desbrăcând pe ofiţerii ruşi de tot ce aveau pe ei. Tot călătorii vorbeau că în Ianuarie 1947 fuseseră bombardate unele puncte din pădurile din jurul Minskului, în care s'ar fi aflat foarte mulţi partizani, încă pe când mă găseam la Kartalî, auzisem dela oameni care fuseseră în concediu că mulţi locuitori din Ucraina şi Rusia Albă au luat calea pădurilor, când s'au întors comuniştii la cârma Ucrainei, căci i-au pus să plătească dările către Stat pe doi ani în urmă: grâu, lapte, ouă, came, etc. Bieţii oameni nu aveau ce să mănânce ei, dar să mai dea la Stat! Dar dacă nu dădeau^ erau arestaţi şi închişi sub motiv că sunt... fascişti. Atunci nu le rămânea decât să ia calea pribegiei în păduri.

Tot în Kartalî povestind bieţii Ucraineni necazurile

de-acasă, unul spunea că la ei în colhoz, la primărie, s'a găsit într'o dimineaţă o găină spânzurată, cu un bilet atârnat de gât pe care sta scris: «Nu mai pot să fac atâtea ouă câte prevede norma, mai bine îmi iau viaţa!»

In gara Kiev am schimbat trenul pentru Lemberg, îmi părea bine că era noapte şi că becurile luminau slab, gara fiind în reparaţie şi plină de schele. Era lume multă şi miliţia nu dădea prea mare atenţie dacă cineva are sau nu prea mult bagaj. In noul tren am avut norocul să găsesc loc într'un compartiment în care nu mai erau decât trei inşi. Mi s'au părut cam suspecţi, pentru că erau toţi bine îmbrăcaţi şi cu piepturile pline de decoraţii. Din prima clipă m'au întrebat de unde viu şi unde merg. Le-am răspuns că sunt un refugiat din Nordul Bucovinei, plecat încă din primele zile ale războiului... Am fugit de Hitler, fiindcă eram înscris în partidul comunist şi acum, în deplină cunoştinţă a Constituţiei staliniste, mă întorc în provincia mea, unde sper să pot face mult pentru Statul socialist...

Cu o căciulă comunistă caucaziană, cu o panglică roşie în vârf, îmbrăcat cu o scurtă de postav american cumpărată la Moscova, iar în picioare cu cisme noi militare ruseşti, aveam o înfăţişare de comunist de rând. Le-am spus o mulţime de minciuni, cu emoţie şi entuziasm, fără ca ei să priceapă că eu îmi dădeam seama pe cine aveam în faţă şi făceam totul numai de frică. In scurt timp le-am câştigat prietenia, căci din când în când mă băteau pe spate... Terminând cu Constituţia

care-mi mâncase zilele, unul din ei a deschis o valiză* a scos dintr'o cutiuţă nişte bomboane şi ne-a dat soţiei mele şi mie câte două, iar Lenuţei, care era sus în pat, o mână plină. Apoi au început să povestească şi ei că se duc la oblastul Lwow pentru organizarea colhozurilor^ căci după trei luni de activitate în Polonia, numărul ţăranilor înscrişi era încă foarte redus. Insă acum, cu noile deportări şi arestări, se vor înscrie cu siguranţă toţi cei ce vor mai rămânea...

Politrucul îmi vorbea foarte ales, căutând cuvinte cât mai comuniste, dar inima în mine nu-şi mai găsea locul auzind de noi deportări şi arestări... Cu voia lui Dumnezeu Sfântul, trenul se apropiase de gara Lemberg, unde tovarăşii mei de drum au coborît, salutându-mă ca pe un superior... Iar eu_3 parcă mă răcorisem şi mai trăiam odată, gândindu-mă la carnetul din buzunar cu litera «P».

In Polonia, se vedeau prin gări sute de săteni cu săniile încărcate de butuci aduşi de la distanţe mari, cu destinaţia Rusia. Acestea erau corvezile premergătoare colectivizării, pentru care veniseră şi cei trei politruci din tren. Am văzut şi aci foarte multă lume înfometată, venită din Ucraina şi Basarabia, cu saci plini de rufărie, pe care voiau s'o schimbe pe mâncare. In 1946, în Polonia plouase şi tot se mai găsea pela ţărani câte ceva de schimbat, în timp ce în Ucraina şi în Basarabia fusese mare secetă în acel an.

In gara Lemberg, dărâmată şi ea, multă lume aştepta pe lângă ziduri: unii să vină trenul, dar cei mai mulţi

să vină moartea, căci nu mai puteau suferi foamea. Birourile gării se aflau printre dărâmături, despărţite cu garduri de scânduri, iar în sălile de aşteptare ningea ca afară. Totuşi erau pline de oameni, printre care ne-am strecurat şi noi. La o uşă, unde se făcea controlul biletelor, nişte borfaşi de meserie mi-au tăiat sacul din spate, scoţând mai multe bucăţi de pâine uscată, pe care o aveam încă din Siberia. Am dat eu alarma, dar din cauza sgomotului ce-l făceau alţi flămânzi în înţelegere cu cei ce mă furau, strigătul meu nu se mai auzea. In lupta cu aceşti răufăcători, am fost salvat de un miliţian al gării, care mi-a făcut loc să ies dintre ei. Astfel de «lovituri» erau obişnuite. Aceşti nefericiţi nu erau bandiţi de meserie, dar foamea şi lipsa de bani îi împingeau la crime. Pentru o bucată de pâine, de multe ori se omorau chiar între ei.

In piaţă se găseau alimente, dar erau foarte scumpe. Un cartof de mărimea oului de gâscă, costa 5 ruble. O farfurie de ciorbă de cartofi costa 12-15 ruble, iar salariul unui lucrător la tăiat pădure, la încărcat butuci în vagoane, etc., era de 10 ruble pe zi ... îmbrăcămintea era foarte ieftină, pentru că lumea scotea la vânzare şi ultima ţoală, ca să nu moară de foame. Cine nu mai avea ce vinde trebuia să moară de foame, sau să omoare pe alţii ca să trăiască el. Toată lumea în Polonia era mâhnită şi scârbită de viaţă, nefiind obişnuită cu metodele comuniste ruseşti.

După două zile de şedere în Lemberg, am reuşit să vizez biletele, pentru a putea pleca la Cernăuţi. Ieşind pe

peron pentru a ne îndrepta spre tren, dădurăm de un grup de miliţieni care făceau controlul actelor. In acel moment am crezut că s’a terminat cu noi^ dar norocul nostru a fost că, la înghesuială, un copil căzuse în apă şi îl călca lumea în picioare. Copilul ţipa şi în timp ce miliţia se ocupa cu salvarea lui, noi ne-am strecurat şi ne-am urcat în tren. In vagoane nu se vedeau decât oameni care se uitau cum să fure câte un geamantan sau o traistă, în care bănuiau că vor găsi ceva de mâncare.

SOSIREA ÎN CERNĂUŢI

Trenul a pornit şi în zorii zilei următoare am ajuns la Cernăuţi. In gara mare nu mai erau luminile electrice de pe vremuri, ci numai câteva felinare, ici şi colo, în faţa gării, iar pe peron, nimic. La un moment dat am fost opriţi de un miliţian, care ne-a deschis uşa şi ne-a băgat la miliţia gării, pe mine şi soţia mea? pe copilă lăsând-o afară. înăuntru ne-a prezentat unui sublocotenent de miliţie, spunându-i că avem prea mult bagaj şi pe loc ne-au pus să deschidem valizele. Dar văzând că nu aveam decât vechituri, ne-au lăsat să plecăm. Frica mea era că-mi vor cere actele şi astfel tocmai aici se va termina cu noi. Dar din fericire n’a fost aşa.

Ieşind din biroul miliţiei, ne-am îndreptat spre sala de aşteptare, unde cu greu am putut deschide uşa, de lumea care dormea pe jos, unul peste altul, de zile întregi. Toţi erau din Basarabia şi veniseră în Nordul Bucovinei

după mâncare, la cumpărat sau la cerşit. In ultimele zile, miliţia le interzisese de a mai veni în Bucovina de Nord, din cauză că în apropiere se afla frontiera. Unii mergeau într’adevăr în judeţul Storojineţ şi intrau în păduri, de unde treceau în România sau se alăturau partizanilor localnici, care atacau cooperativele de Stat sau prădau pe comunişti. Aceste lucruri mi le-au povestit nişte Basarabeni, care fuseseră înapoiaţi din Storojineţ şi acum stăteau în gara Cernăuţi, în speranţa că le vor da totuşi drumul să meargă la cerşit.

Făcându-ni-se foame, am deschis valiza să scot câteva coji de pâine. Deodată am fost înconjurat de lume, care era cât pe-aci să ne omoare. înghesuit şi asaltat din toate părţile, a trebuit să împart tot ce-aveam în valiză, vreo 3 kilograme de pâine uscată. Când s’a luminat de ziuă, am plecat singur în oraş, lăsând soţia cu fata lângă bagaj, deoarece primul tren spre Adâncată era abia la ora 8 seara.

Mergând dela gara mare în sus, spre Piaţa Unirii, am văzut tramvaiele îngheţate pe linii, care pe unde le prinsese zăpada dela începutul iernii. Pe ici pe colo era deschis câte un magazin de Stat, dar nu aveau altceva de vânzare decât tablouri cu portretele celor din Kremlin, petrol^ sare şi chibrituri. La toate se vedeau şiruri lungi de oameni, care aşteptau la rând ore întregi. Pentru a primi un litru de petrol şi 2 kilograme de sare, trebuia să iei şi un tablou al lui Stalin sau Lenin, altfel nu primeai nimic. Prin oraş, mai toată lumea umbla cu haine de vânzare subsuoară.

Pe o stradă, în apropiere de fostele cazărmi ale regimentului 17 Obuziere, pe ambele părţi, trotoarele erau pline de mobilă scoasă la vânzare, pe o distanţă de câţiva kilometri. O masă frumoasă sau un bun dulap pentru haine puteau fi cumpărate cu 100 ruble, iar o pâine de un kilogram şi jumătate costa tot 100 de ruble. Un covor, care în timpurile normale costa 3000 lei, îl puteai lua acum cu două pâini, adică cu trei kilograme de pâine.

Toate firmele erau scrise în ruseşte, iar zidurile erau pline cu portrete de păgâni. In general, viaţa era ca şi în alte părţi ale Rusiei, cu deosebirea că aici mai auzeai din când în când vorbindu-se şi româneşte.

Intorcându-mă la gară, aflu dela nevastă că între timp muriseră doi oameni. Din ordinul miliţianului ei fuseseră duşi într'o odaie unde se aflau mai mulţi morţi de foame, ca şi cei doi. Oamenii fiind istoviţi, îi vedeai cum mergeau pe stradă şi deodată se împleticeau, cădeau jos, unde, neputând să se mai scoale, îşi dădeau sufletul.

Apropiindu-se ora 8 seara, am intrat şi eu în rând ca să scot bilete pentru Adâncată. La ghişeu, casierul, când i-am cerut trei bilete pentru Adâncată, m'a întrebat dacă am paşaport de zonă şi m'a trimis la miliţie să-mi elibereze o adeverinţă, pe baza căreia îmi va da biletele ...

înţelegând cum stau lucrurile, mi-am luat bagajul şi am plecat la un Evreu, cunoscut nouă, unde am rămas să dormim noaptea. A doua zi am plecat pe jos până la marginea oraşului, la şoseaua care, trecând pe lângă Tereblecea, duce la Şiret. Aici am găsit o sanie, care

mergea în comuna Stăneştii-de-Sus, vecină cu comuna mea, Tereblecea. Stând de vorbă cu proprietarul săniei, am înţeles tot ce se petrecuse în satul meu: foame şi iar foame!

In comuna Valea Cosminului, pe care o cunoşteam bine dinainte de a fi fost deportat, am văzut numai ruini. Ici-colo câte o casă, în care mai locuia câte o fiinţă sau două. L-am întrebat pe călătorul cu sania, unde-s locuitorii de-aici? Mi-a spus că o parte au fost deportaţi în Siberia în anul 1941, alţii s'au retras odată cu armatele române, fugind în România, de teamă să nu-i deporteze Ruşii. Casele lor le-au cărat comuniştii la Cernăuţi, pentru foc, spunând că dela cei ce nu-i iubesc, nu trebuie să rămână nicio urmă!

In Tărăşeni, care e la jumătatea drumului spre Tereblecea, îi obosise omului calul şi a oprit să-i dea ceva de mâncare. In timp ce calul mânca, m'am dus cu copila la o casă apropiată, pentru a se încălzi puţin. Acolo am găsit trei oameni vorbind de sărăcia lor. Spuneau că mereu îi silesc să formeze colhozuri, dar ei nu vor^ în speranţa că se vor schimba lucrurile... Era la 27 Februarie 1947, când «flămânzii tot mai visau codri!» Dela ei am aflat că în comuna vecină, Dumbrava-Roşie, fusese omorît, cu o săptămână înainte, preşedintele cooperativei. I-am întrebat de ce a fost omorît şi mi-au răspuns foarte simplu: «Fiindcă a fost comunist!»

M'a mirat mult vorba lor deschisă, pentru că în timpul cât am trăit în Siberia, nu am auzit pe nimeni vorbind

contra Statului în faţa unor necunoscuţi. I-am întrebat dacă numai acela a fost omorît, şi ei mi-au răspuns: «Sunt ei mai mulţi, dar le vine rândul la toţi!» Mulţumindu-le frumos, am plecat la sanie şi ne-am urmat drumul spre Stăneştii-de-Sus.

Aci, trecând pe lângă locuinţa unui vechi prieten, am intrat să-l vedem, iar el ne-a oprit peste noapte acolo. Bucuria revederii a fost nemărginită şi-am stat mult de vorbă cu prietenul Vasile Aurite, care mi-ar fi povestit zile întregi. Mi-a spus cum murise lumea de foame şi cum toamna trecută, cota fiind prea mare, le-au luat până şi ultimul bob.

Dimineaţa ne-am urmat drumul spre Tereblecea, lăsând copila la prietenul Vasile. Trecând prin pădurea Stăneştilor şi prin pădurea Tereblecei, care se întindeau pe zeci de kilometri, îmi aminteam cât fag şi brad aveau pe vremuri. Acum pădurea fusese tăiată toată şi o căraseră «tovarăşii» în Rusia. Cât vedeai cu ochiul, era un câmp deschis. Aici a fost pe vremuri Codrul Cosminului, din care azi a rămas numai tufa...

IN SATU'N CARE M'AM NĂSCUT...

Intrând în Tereblecea, pe şoseaua judeţeană, şi mergând cam o mie de metri prin comună, nu ne-am întâlnit cu nimeni, parcă era pustiu. Toate casele erau nevăruite şi mare parte dărâmate la pământ. Indreptându-ne spre

uliţa noastră, deodată aud că mă strigă cineva din urmă. Dar cine era? Vasile Creţu, cel care mă denunţase Ruşilor în 1940, că ajutasem pe Români să treacă în România! Alergând după noi, ne-a îmbrăţişat şi sărutat pe amândoi... Eu am vorbit cu el, dar soţiei îi pierise glasul văzând că, după atâta trădare, mai are obrazul să vină în faţa noastră.

Apropiindu-ne de gospodăria noastră, am intrat la un cumătru, Nicolae Cosâc, la care au mai venit şi alţi vecini. Ne uitam unii la alţii cum ne schimbaserăm în timp de 6 ani, de ne păream străini. Toţi ne priveau de parcă ne-am fi întors din mormânt. Femeile au început să plângă, dar eu, neputând plânge şi nici a le privi, am plecat să-mi văd casa. Când am zărit-o, mi s'a făcut părul măciucă: un schelet şi în jurul lui nimic! Nici grajd, nici şură, nici coteţ; până şi pomii se uscaseră! Apropiindu-mă mai mult, cu toată căleala ce-o căpătasem din amarul vieţii^ am început să plâng ca un copil. Casa nu mai avea nici uşi, nici ferestre; înlăuntru nimic, iar tot ce fusese în faţa casei, era acum distrus. Totul era pustiu, numai într'o odaie locuia un Basarabean, care plecase din Basarabia din cauza foamei.

In faţa acestei privelişti, mi se rupea inima şi nu mă mai puteam opri din plâns. Am sărutat pereţii casei şi uşa odăii în care locuia necăjitul de Basarabean şi am plecat. Bietul om a venit la mine sa mă mângâie, spunându-mi să nu fiu mâhnit, căci toată lumea este în nevoie, şi să fiu mulţămit că sunt încă în viaţă şi sănătos. Mi-am dat seama că are dreptate, dar aceasta mi-a făcut

şi mai rău. Mi-a spus că-l pusese cumnatul meu, Nicolai Cosâc, să stea în casă şi s'o îngrijească până când mă voi întoarce eu, ceeace-mi spusese

dealtfel şi cumnatul. Basarabeanul mi-a povestit apoi cum, cu două săptămâni înainte, la 14 Februarie 1947, fusese acasă în judeţul Tighina, şi a văzut că foarte multă lume murise de foame. Oamenii şi-au mâncat tot ce aveau: cal, vacă, câine, mâţe... Cei care s'au înscris în colhoz, au căpătat câte 40 kilograme de orz sau ovăz, dar ceilalţi n'au căpătat nimic. Acum mor şi cei înscrişi în colhoz, fiindcă cele 40 kilograme s'au terminat demult. Au săpat toate rădăcinile de prin bălţi şi le-au mâncat, dar şi acestea s'au terminat. Văzusem şi auzisem multe, dar spovedania bietului Basarabean despre sfârşitul lumii care se abătuse asupra ţării noastre, asupra unui popor creştin, cuminte şi nevinovat, mi-a sdrobit inima. Cât ţii arma în mână, te poţi apăra sau muri ca un om, nu ca acuma... de foame.

A doua zi am fost poftit la masă la un vecin, care mi-a împrumutat sania cu un cal, să-mi aduc copila şi bagajul din Stăneştii-de-Sus. In răstimp se aflase în comună de întoarcerea mea şi a trebuit să mă prezint la oficiul miliţiei, declarând că sunt venit din Siberia şi că am fost eliberat definitiv. Dar politrucul întinse mâna să-i dau actele. I-am spus că acte de eliberare am primit, dar că mi s'a furat în gara Lemberg portofelul cu actele şi 200 ruble. Ca dovadă i-am arătat buzunarul dela pantaloni tăiat. S'a uitat lung la mine şi mi-a spus că aici e zonă de graniţă şi că nu pot trăi fără acte în regulă.

Ei nu-mi pot da niciun act, până nu primesc o copie dela N.K.V.D.-ul din Kartalî.

Am promis că voi scrie îndată şi, peste o lună, când voi fi primit copia, voi prezenta-o. Mi-a notat numele şi data sosirii din Siberia şi mi-a dat drumul. Indreptându- mă spre casă, îmi păream ca un nou venit pe lume, fără noroc: totul distrus; miliţia va sta cu ochii pe mine; luna va trece şi eu nu voi avea de unde să-i aduc acte; să trăiesc, n'aveam cu ce ...

Prima Duminică ne-am dus la biserică, pentru a ne spovedi, că nu ne mai spovediserăm de şapte ani. După slujba religioasă am stat de vorbă cu mai mulţi oameni, întrebând dacă pot şi vor să mă ajute cu câte ceva, eu ne mai având nimic. Bieţii oameni au început, pe rând, să-mi povestească fiecare necazurile lui cu noul primar... In comuna fruntaşă Tereblecea se afla primar, în 1946, un anume Bobu, care se trăgea dintr'o familie de Ţigani. Bunicul lui, fierar-cârpaci, se despărţise de şătrarii lui, rămânând la marginea comunei Stârcea. Tatăl primarului cânta cu vioara prin cârciumi, iar feciorul lui, care în 1946 avea 23 de ani, fiind bun de gură, ca toţi Ţiganii, la o adunare din Tereblecea a strigat mai tare ca alţi netrebnici «Trăiască Generalâsmul Stalin!» şi aceasta a fost de-ajuns pentru a fi numit «primar al comunei Tereblecea». «Dă, Doamne, bine: dă-i calicului bâta în mână, ca el să-ţi dea cu ea în cap!», spuneau oamenii. Noul primar, împreună cu un plutonier major rus, şi întovărăşiţi de o echipă ca şi ei, umblau prin comună din

casă în casă, făcând perchiziţie, pentru a stabili câte bucate are fiecare şi cât datoreşte Statului, ajungând astfel să măture şi ultimul bob. Celor ce n'aveau grâne, le dădea un termen să aducă chitanţa de predarea cotei.

Dacă omul nu voia să ajungă din capul locului la închisoare, îşi lua hainele în saci şi pornea la drum, spre Polonia, pe la Lemberg sau la Stanislav, unde le schimba pe nimic. Tot ce căpăta ca cereale în schimb, le preda la primăria locală, care-i elibera chitanţa de achitare a cotei. Această chitanţă o prezenta apoi la primăria din comuna în care locuia. Cine nu achita cota, era ridicat şi băgat la închisoare până-şi achita datoria. Aşa au păţit trei cumnaţi ai mei: Ioan Olariu, Ştefan Vasilaşi şi Sârbu Socaciu.

Cota comunei Tereblecea fusese fixată la 32 vagoane de cereale pe an, pe care se înţelege că ţiganul a ridicat-o îndată. Cu echipa de măturători ai comunei a reuşit să înmagazineze, în biserica germană din sat, 39 vagoane pentru Stat. Pentru cele 7 vagoane în plus, Bobu a fost publicat în ziarul «Republika Moldavskaia», care a scris că Tereblecea, în frunte cu «vrednicul» primar Bobu, a donat Statului 7 vagoane de cereale peste cota obligatorie. Bobu a ieşit astfel primul pe raion.

Ziarul nu scria niciodată câţi mureau de foame şi câţi plecaseră din comună din cauza foamei. Un cumnat al meu, Sârbu Socaciu, mobilizat la spitalul din localitate, spunea că spitalul nu mai dă mâncare bolnavilor şi de aceasta trebuia să se îngrijească familia. Cine nu mai avea

pe nimeni, nu-i rămânea decât să moară de foame. Drumurile erau pline de cerşetori, care se mulţumeau cu câte un cartof sau cinci-şase boabe de grâu, ca să-şi astâmpere foamea.

Puţini mai erau aceia care mai aveau un cal sau o vacă. Dar trebuiau să ia acoperişul dela şuri şi grajduri, să taie paiele, pe care le amestecau cu muguri din pădure sau cu pir din pământ, şi să dea astfel de hrană vitelor. Pirul îl mâncau şi oamenii, care erau chiar mulţumiţi când îl găseau.

Primăvara, la semănat pe câmp, vedeai ici-colo câte un om sau o femeie săpând pământul şi punând cu mâna câte un grăunte de porumb, nu ca altă dată, când oamenii aruncau cu mâna plină ...

Vitele care mai erau, nu mai puteau trage la plug, pentru că mergeau câte 20-30 de paşi şi cădeau jos; în timpul iernii fuseseră muncite flămânde, la pădure, departe, în judeţul Storojineţ, la Berhomet şi Cupca, la căratul butucilor. Din toată averea îmi mai rămăsese şi mie o iapă, pe care am găsit-o la cumnatul Ion Olariu, dar nu se mai putea scula de jos. Toată iarna o munciseră la butuci, iar primăvara, fiind eu acasă^ a murit.

Ascultând ce spuneau oamenii şi văzând eu însumi cum stau lucrurile, mă gândeam cum să fac un pas înainte spre graniţa României. Totuşi, când veneau rudele şi prietenii pe la mine, spunându-ne necazurile unii altora, şi când lucram fără să mă mai gândesc în altă parte, parcă nu-mi venea să mă despart din nou de satul în care

m’am născut şi în care-mi petrecusem copilăria şi tinereţea... Apoi mai umblau fel de fel de svonuri. Unii spuneau că Ruşii se vor retrage până la Prut, alţii că ar fi auzit dela ofiţeri ruşi că în curând va începe un nou război, şi altele. Şi aşa vorbeau oamenii, ca să mai uite foamea, care ne încovoia din zi în zi tot mai mult la pământ.

«OAMENII DIN PĂDURE»

Intr’o bună zi am plecat la Storojineţ, în speranţa că aş putea găsi ceva făină sau cartofi de cumpărat, căci acasă nu mai aveam ce mânca. Prinzându-mă noaptea în Iordăneşti, m’am oprit aici să dorm, şi cum în Bucovina oamenii sunt milostivi, la prima casă la care am întrebat de mas, am fost primit cu bine. Era acolo un bătrân ca de 65-68 de ani, căruia m’am jeluit ca unui tată, spunându-i tot ce pătimisem. Moşului i s’a deschis inima şi mi-a spus şi el că patru feciori ai lui şi baba i-au fugit în România.

Tot el mi-a spus că în păduri sunt oameni care trăiesc mai bine decât dânsul. Oamenii din păduri vin noaptea şi ridică din cooperativă tot ce găsesc mai bun şi nu rareori iau cu ei şi pe câte un primar sau secretar al partidului comunist.

— Şi ce fac cu el, moşule?

— Ce sa facă, îi taie limba şi-i scot ochii, şi tot în timpul nopţii îl aduc înapoi!

— Apoi, moşule, ăştia sunt partizani!

— Apoi, eu nu ştiu ce sunt, ştiu numai ce spune lumea, că fac bine ceeace fac... Astă toamnă (1946) oamenii n’au dat toţi cota către Stat, fiindcă n’au fost lăsaţi de cei din pădure... Oamenii porniseră cu căruţele încărcate spre Storojineţ, sub conducerea unui delegat comunist, care mergea călare în fruntea convoiului şi cu un steag roşu în mână. In care, se găsea câte un tablou al lui Stalin sau vreunul din acelea cu barbă (adică Marx sau Engels), cum spunea moşul. Şi cum se apropiau de Storojineţ, le-au ieşit înainte oamenii pădurii. Au luat cu ei pe delegatul cu steagul roşu, iar căruţaşilor le-au poruncit să se întoarcă acasă, altfel îi împuşcă... Tot ei, în partea cealaltă a Storojineţului, au deşurubat linia ferată pe care trecea trenul cu cereale spre Rusia. Altă dată aceiaşi oameni din pădure au răpit pe prefectul judeţului Storojineţ, un fost cismar, şi l-au dus în pădurea de lângă comuna Ispas, unde l-au judecat cum judecase şi el ca primar şi prefect, spânzurându-l cu picioarele în sus şi trecându-i prin limbă o sârmă, de care au atârnat o secere şi un ciocan...

Aceştia erau oamenii pădurii, de care mi-a vorbit moşul din comuna Iordăneşti, dar mi-a fost dat să întâlnesc mai târziu şi un tânăr, care fusese mult timp partizan prin pădurile Storojineţului şi care-mi povestea lucruri asemănătoare. Cu moşul am stat de vorbă până noaptea târziu, iar în zorii zilei am pornit mai departe, spre Storojineţ, trecând prin fostele moşii ale lui Flondor şi Grigorcea, care erau toate semănate în bună stare, pentrucă aceste moşii deveniseră ferme de Stat. Aşa mi-am

dat seama că Ruşii nici nu se gândeau să se retragă din Bucovina, cum sperau şi vorbeau consătenii mei.

Ajuns la Storojineţ, am văzut că pe piaţă nu era pâine şi nici cartofi de vânzare. Pe la amiază a venit un om cu un sac de vreo 45 kilograme de hrişcă. Lumea s’a îngrămădit în jurul lui ca la aghiazmă, întinzându-i toţi

odată mâna cu bani, să le dea cât vrea, numai să le vândă. Cu mare greutate a izbutit omul să împartă câte 2 kilograme de cap, cu preţul de 35 ruble kilogramul. Când să-mi vină şi mie rândul, hrişcă se terminase.

Văzând că nu-i nimic de cumpărat în piaţă, am plecat. Pe drum am găsit să cumpăr nişte var, dela un om care lucra la cuptorul de Stat dela Crasna. De fapt nici var nu prea se găsea. Varul care se fabrica era pentru Stat, iar casele oamenilor rămăseseră aşa cum erau din vremurile bune ale României. In toată Rusia e la fel: oamenii văruiesc, dacă prin apropiere se află vreun deal cu pământ galben sau alb; cu acest pământ îşi muruiesc casele ţărăneşti.

Am venit acasă flămând şi necăjit. Mai aveam câteva kilograme de secară din cele pe care mi le dăduseră oameni^ când am venit din Siberia şi acum stăm de vorbă cu soţia, ce-i de făcut: de semănat nici vorbă nu putea fi. Mă gândeam să pun cu mâna vreo jumătate de hectar de porumb, dar n’aveam nici sămânţă, nici sape, nici plug şi... nici boi ca să-i înjug, vorba cântecului... Scăpasem din Siberia şi acum eram ameninţat să mor de foame acasă la mine...

De multe ori vorbeam cu oamenii din sat despre cei rămaşi pe veci în Siberia. Dela unii care mai erau în viaţă se primiseră scrisori, dar nu se mai ştia dacă în răstimp nu muriseră şi ei... Venea vorba de Toader Nimigeanu, Zaharie Nimigeanu, Niculai Nimigeanu, Toader Nimigeanu (zis Faladupă), Sârbu Nimigeanu, Avrente Nimigeanu, Dumitru Nimigeanu, Pintelei Nimigeanu, Trucaşi Nimigeanu, Gheorghe Nimigeanu^ Constantin Nimigeanu (a Pavel), Ananie Nimigeanu, Vasile Nimigeanu (a Ion), Domete Nimigeanu, Micon Ţigâră^ Simion Dubău, Ilie Loga, Panfir Epure (cu trei feciori), Maftei Gavriloae, Vasile Tcaciu^ Alexe Gabor, Ilie Bulai, Sârbu Moţoc, Dumitru Vasilaşi^ Alexandru Zegrea, Constantin Panciuc, Pavel Iepure, loan Toderiuc, Lazăr Şlencu, Pintelei Zaiţi, Milete Ciuprun, Carpăn Zegrea, Toader Panciuc, Toader Panciuc a lui Chituţă, Lazăr Zotec, Ilie Socaciu, Dumitru Aurite, Cozma Şlencu, Vasile Panciuc, Vasile Dubău a lui Pavel, Vasile Ciopei^ Vasile Dubău a lui Toderiţă, Manole Belciug, Orest Maior, Micon Puiu, Leon Socaciu, Iosip Ţigâră, Leon Pascari şi Ianu Husari (Polonez). Pe lângă aceşti capi de familie, mai era o mulţime de femei şi copii, peste 200 suflete...

PLANURI DE FUGĂ ÎN ROMÂNIA

Se împlinise de mult luna de când venisem din Siberia şi mă aşteptam ca într’o noapte să fiu ridicat din nou de N.K.V.D., după cum auzisem că se şi întâmplase

cu alţii în situaţia mea din raionul Herţa, din fostul judeţ Dorohoi. In cele 45 de zile cât am stat în comună, miliţia a luat pe Natalia Cozma Olariu, femeie cu un copil mic, de alăptat, ducând-o nu se ştia unde, iar copilul rămânând în seama străinilor. Aflând toate acestea^ m’am hotărît: ori viu în România, ori mort la graniţă! Am început îndată să caut locul pe unde aş fi putut trece în România, deoarece paza la frontieră era foarte întărită.

Lipsind zile întregi de-acasă, un vecin şi văr al meu m’a urmărit şi a

înţeles că vreau să fug în România. Cu primul prilej, a venit la mine şi mi-a spus că fără el nu pot fugi... Ca să nu cad în vreo cursă, i-am răspuns să nu aibă nicio teamă că am să fug, căci sunt urmărit de N.K.V.D. Văzând însă că întradevăr vrea şi el să fugă, m'am hotărît să fugim împreună. Am intrat în vorbă cu un locuitor care avea casa la un kilometru de graniţă. A te apropia de graniţă la Ruşi e ca şi când ai vrea să te apropii de poarta raiului, aceasta mai ales pe valea Şiretului. In timpul zilei sunt posturi de observaţie aşezate pe stâlpi înalţi de 10 metri, la distanţă de 3-4 kilometri unul de altul. Dacă te apropii la un kilometru de graniţă şi priveşti spre România, în scurt timp te pomeneşti cu doi grăniceri călări, că vin în galop dela Comandament şi te iau cu ei, chiar dacă te găseai la munca câmpului. Te luau şi te chinuiau să spui de ce te-ai uitat spre România. Vărul meu şi cu mine aveam familiile după noi: eu soţia şi o fetiţă^ iar vărul Leon Nimigeanu^ soţia şi două copile mici, una de

4 şi cealaltă de 1 an şi jumătate. A trebuit să căutăm o cale de a ne apropia de casa aceea de lângă graniţă. Ca să ajungi la graniţă, trebuia să treci prin mai multe «vămi», dat fiind că pe o distanţă de 30 kilometri dela graniţă spre interiorul ţării se întinde aşa zisa «zonă de graniţă», care, la rândul ei, e împărţită în trei zone: zona nr. 1 cuprinde primii 5 kilometri dela graniţă, zona nr. 2 dela kilometrii 6-10, zona nr. 3 dela 10-30. Toţi locuitorii acestor zone au carnete de identitate speciale. Dacă vine cineva din zona nr. 2 în zona nr. 1, e legitimat numai decât de agenţii comunişti, recrutaţi din pleava satelor, care cunosc pe toţi oamenii din sectorul lor. Cine vrea să meargă într'unul din aceste sate de pe graniţă, are nevoie de o adeverinţă dela primărie şi dela şeful miliţiei locale, în care se arată plecarea şi sosirea; dar nu oricine poate primi o astfel de adeverinţă. înainte de plecare eşti întrebat pentru ce mergi şi la cine. La întoarcere, dacă ai întârziat cât de puţin şi te-au prins agenţii, eşti dus la miliţie şi cercetat: unde ai fost^ cu cine şi ce ai vorbit, de ce ai întârziat, etc.... La fel era întrebată persoana cu care ai stat de vorbă şi dacă nu se potriveau declaraţiile, erau arestaţi amândoi.

Zona de graniţă e împânzită cu sârmă ghimpată, camuflată; cine nu ştie rostul, calcă pe ea, ceeace pune în mişcare soneriile instalate din loc în loc. La fiecare kilometru sunt 2 grăniceri în post fix, la fiecare 5 kilometri o patrulă cu câini, afară de santinelele fixe. Noaptea, santinelele aruncă din când în când rachete luminoase,

care fac să se vadă la mari distanţe. Mai înapoi, spre interiorul ţării, sunt alte posturi fixe, rânduite în zigzag faţă de cele din linia întâia. La marginea satelor şi la răscruci, alte posturi. Prin sate, în timpul nopţii, agenţii legitimează pe oricine, întrebând de unde vii, unde te duci, cu cine te-ai întâlnit sau pe cine vrei să întâlneşti.

Cu toate aceste greutăţi, am reuşit să ne apropiem de casa de lângă graniţă. Am pus femeile şi copiii în coşul unui car; pe coş am pus mai multe scânduri şi o parte din acoperişul unei case, ca să se creadă că e vorba de o mutare. Marfa de pe car aparţinea într'adevăr stăpânului casei

de lângă graniţă, iar noi am plătit căruţaşului ca să ne ia până la acel punct, altfel n’am fi putut ajunge până acolo cu femei şi copii mici. Era pe înserate. Căruţaşul mergea cu carul înainte, iar eu cu Leon la o sută de metri în urmă. Căruţaşul era din zona nr. 1 şi avea carnetul respectiv. Dacă ne-ar fi ieşit grănicerii înainte, el se putea legitima în regulă, iar noi am fi dispărut din drum.

Se întunecase destul de bine când, la vreo 200 metri de casă, ni se răsturnă carul într’un şanţ. De ce ne temusem, adică să nu facem sgomot, nu scăpasem. Fără să mai stăm la gânduri, am scos copiii din car şi fără să mai ţinem seamă că soţiei vărului meu, Veronica, îi intrase un cui în mână, am fugit îndată să ne ascundem. N’am apucat să dispărem noi, că grănicerii au şi sosit să vadă ce s’a întâmplat, ajutând apoi omului să-şi scoată căruţa din şanţ şi s’o încarce din nou.

Noi am ajuns în acest timp în casă, dar n’a trecut mult şi am auzit câinii lătrând afară. Repede ne-am ascuns într’un grajd de lângă casă. Cine era? Doi grăniceri, care veniseră să bea apă la fântâna din apropiere. Trecerea în noaptea aceea era cu neputinţă, deoarece nu ştiam unde sunt posturile fixe. Ne-am hotărît deci să rămânem până a doua seară. Dimineaţa ne-am urcat în podul casei, de unde puteam vedea cum şi de unde se schimbă posturile fixe. La un moment dat, zărirăm doi grăniceri călări care se îndreptau spre casa noastră. Apropiindu-se, am văzut că erau ofiţeri veniţi să controleze arătura de lângă graniţă, fiindcă acolo o făşie, lată de 12 metri, e arată pe toată lungimea graniţei. Arătura se boronează în fiecare săptămână, ca să fie tot timpul proaspătă^ pentru a se putea recunoaşte urma fugarilor în spre România. Ofiţerii veneau pe lângă arătură în direcţia noastră, îndreptându-se deodată spre casă. In acel moment ne-am speriat, crezând că vin să facă perchiziţie. Din fericire însă$_3$ în apropiere de casa noastră păşteau nişte oi în zona interzisă şi ofiţerii veniseră să ia oile. Au chemat mai întâi pe stăpânul casei, punându-i în vedere să nu calce în zona oprită că va fi rău de el, şi apoi au luat oile şi pe cei doi copii care le păzeau.

*

Toată ziua am stat în podul casei, observând orice mişcare a grănicerilor. Seara când s’a întunecat, am ieşit cu toţii afară, cu gândul de a porni spre graniţă.

In momentul în care am observat că grănicerii se aşezaseră jos, când voiam să plecăm, deodată copilul cel mic al lui Leon Nimigeanu începu să plângă. Distanţa dintre posturile grănicerilor fiind numai de un kilometru, înseamnă că depărtarea dela noi la cel mai apropiat post ar fi fost, în cel mai bun caz, 500 de metri şi de la această distanţă plânsul copilului s’ar fi auzit. Trecerea în aceste condiţii era cu neputinţă. Eu eram hotărît să plec cu familia mea, dar Leon m’a rugat să rămân până a doua seară, căci nu va lăsa copilul să doarmă în timpul zilei şi seara fiind obosit va trebui să doarmă «dus», aşa încât vom putea trece cu bine. «In cazul când copilul va plânge iarăşi, eu îl înăduş», a adăogat el, şi-l duc în România să-l

îngrop acolo, dar de trecut tot voi trece!»

Astfel m'am hotărît să mai rămân. A doua zi dimineaţa ne aşezarăm din nou la postul de observaţie. Cam pe la amiază, văzurăm venind iarăşi spre casa noastră doi grăniceri. Am fugit toţi în grajd, păzind copilul să nu plângă. Grănicerii au intrat deadreptul în casă, dar din fericire veniseră doar să bea apă. După aceea au plecat mai departe, aşa încât noi ne-am ales numai cu spaima. Pe copil l-am ţinut toată ziua treaz, iar către seară i-am turnat pe gât un pahar de rachiu, pe care l-am luat dela omul ce ne găzduia. Am spus nevestei şi fetei mele să facă rugăciuni, căci eu poate voi fi greşit în viaţa mea şi rugăciunile lor vor fi mai degrabă primite de Dumnezeu Sfântul.

Când s'a înserat bine, am ieşit afară, ne-am descălţat

şi am pornit unul după altul. Eu mergeam în frunte, fiindcă cunoşteam drumul şi ştiam unde sunt posturile fixe. Ne-am furişat până la gard prin intervalul liber şi acolo am prins cele două sârme de lângă pământ una de alta şi am săpat cu mâinile o mică groapă în pământ, prin care ne-am strecurat de partea cealaltă. Am luat-o la picior cam 200 de paşi pe teritoriul românesc, până am dat de un şanţ în care ne-am ascuns. Abia ne culcaserăm în şanţ, când grănicerii au tras o rachetă, dar cum eram ascunşi n'au reuşit să ne descopere. Când s'a stins racheta, am pornit din nou — eu cu familia spre Şiret, unde aveam nişte cunoştinţe vechi, iar Leon Nimigeanu cu familia lui spre Rogojeşti, în judeţul Rădăuţi, la 6 kilometri distanţă, unde avea un cumnat — aşa încât a trebuit să ne despărţim.

Cu ajutorul lui Dumnezeu Sfântul am ajuns cu bine la prietenii mei din Şiret, unde am luat legătura cu mai mulţi refugiaţi din Tereblecea, pe care nu-i mai văzusem de când fusesem deportat în Siberia. A doua zi am plecat în comuna Pătrăuţul Sucevei, unde mi-am scos buletine de identitate noi. Aici am aflat că pe Leon îl prinseseră în comuna Rogojeşti, de unde l-au dus îndată la Şiret. In câteva ore a sosit duba rusească de la Comandamentul rus din Tereblecea, care i-a transportat înapoi ca pe cei mai mari tâlhari. Cel care mi-a spus această ştire, a adăogat că pentru mine pregăteau o razie mare şi că trebue să dispar numaidecât. Doar plecasem din Şiret şi ordinul de urmărire a şi sosit la Poliţie. Un comisar vechi în post,

care nu fusese încă dat afară, a spus unui consătean al meu, refugiat în Şiret, că primise ordin dela Comandamentul rus să facă razie din casă în casă. Ordinul cuprindea, pe lângă semnalmentele fiecăruia, şi ale copilei, o notă că ştiam perfect ruseşte şi că evadasem din Siberia. Era la 11 Mai 1947.

A trebuit să mă hotărăsc repede. Am lăsat copila la nişte cunoştinţe din Bucovina, iar noi doi am scos două bilete din gara Iţcani până la Braşov, plătind 1.008.000 lei. A doua zi la prânz am fost în Ploeşti. Gara nu mai era cea de altădată: totul fusese distrus. Un accelerat a sosit dela Iaşi plin cu soldaţi ruşi. Zidurile gării, chiar aşa distruse cum se aflau, erau pline de

portretele nespovediţilor din Moscova, care parcă se uitau după fiecare om! I le-am arătat şi nevestei, zicând că nici pe-aici nu scăpăm de călăii noştri.

Schimbând trenul, am ajuns cu bine la Braşov. Aici, în gară, am văzut acelaşi lucru şi pe deasupra, trenuri încărcate cu Moldoveni, care veneau din Ardeal cu saci de porumb şi alte cereale, în Moldova fiind foamete mare, deoarece nu plouase în vara anului 1946.

RĂTĂCIND PRIN ARDEAL ŞI BANAT

Din Braşov am plecat în comuna Herman, unde se aflau nişte consăteni refugiaţi şi colonizaţi aci. Am rămas la ei numai trei zile, căci mi-au spus să satul e plin de

agenţi comunişti, toţi pleava satelor din judeţul Buzău, care fuseseră băgaţi prin casele Saşilor. De bucurie că primiseră case şi vite pe nimic, se înscriseseră în partidul comunist, fără să ştie ce înseamnă comunismul. In schimb ştiau să denunţe pe oameni la poliţie şi să joace cartea roşie. Consătenii din Herman şi Prejmer m'au ţinut ascuns trei zile, în care timp mi-au strâns o sumă de bani de drum$_3$ pentru a putea pleca în Banat. De aici am plecat la Aradul Nou, unde aveam deasemenea nişte prieteni refugiaţi din Tereblecea, printre care mă puteam ascunde. Dar şi acolo, la toate primăriile, se aflau înştiinţări că niciun străin nu poate fi găzduit fără aprobarea şefului de post sau a şefului local al partidului.

Văzând cum stăteau lucrurile, am plecat în judeţul Timiş-Torontal, comuna Grabaţi, unde se găseau 39 cunoscuţi din Tereblecea, refugiaţi şi colonizaţi acolo. Mare parte din ei erau fără familii, fugind cum au putut, sau întorcându-se din război deadreptul în România, ca să nu cadă în mâinile Ruşilor; care, cum prindeau pe demobilizaţii din Bucovina şi Basarabia, îi înşfăcau, îi închideau în vagoane, ca pe vite, şi Dumnezeu ştie unde-i duceau. Aceşti stingheri s'au alipit de cei cu familii şi trăiau cu toţii, în speranţa că într'un viitor cât mai apropiat lucrurile se vor schimba.

Ajungând şi eu printre aceşti consăteni^ îndată m'au înconjurat, cu toate că doream să nu se afle că sunt acolo, fiecare voind să ştie ce s'a întâmplat cu familia lui şi care dintre foştii consăteni se aflau sub iarbă verde

în Siberia, încă din 1941. Aşa era cazul lui Ioniţă Holovate, a cărui soţie, cinci băieţi şi o copilă muriseră în Siberia, iar el era pribeag în lume; sau cazul lui Gheorghe Nimigeanu al lui Ometi, a cărui soţie cu trei copii şi socrul Ometi muriseră toţi în Siberia^ şi el era pribeag; şi câţi alţii... Noutăţi am avut, dar pentru toţi numai triste...

Intr'o bună zi, un consătean, fiind în bune relaţii cu şeful de post, îmi spuse că a aflat dela plutonierul major că în curând va sosi din Timişoara un pluton de jandarmi, pentru a face o razie prin comunele Grabaţi şi Bulgăruşi, verificând actele tuturor, căci ar fi anumite persoane fugite din Bucovina şi Basarabia, printre care şi un anume... Dumitru Nimigeanu cu soţia şi o copilă, evadaţi din Siberia... Auzind acestea, am plecat în judeţul Caransebeş la o rudă, care se afla acolo de mai mulţi ani. Am stat şi acolo

zece zile, până a trecut razia şi după aceea m’am întors în comuna Grabaţi. Aci am găsit două scrisori din Braşov şi Şiret, în care mi se anunţa că urmărirea mea$_3$ a familiei mele şi a încă doi compatrioţi fugiţi din Siberia, fusese publicată într’o circulară pe întreaga ţară.

Tot în Iunie 1947 a sosit un om din comuna mea, Tereblecea, — fugit şi el cu mare primejdie — care mi-a spus să a văzut cu ochii lui suferinţele îndurate de Leon Nimigeanu. îndată ce a sosit din Şiret cu duba, a fost băgat în beciul Comandamentului Grănicerilor de la gara Tereblecea, împreună cu familia sa. Acolo au fost chemate

rudele lui şi mai multe femei care se aflau pe câmp. După ce au fost adunaţi toţi, copiii au fost scoşi din beci şi încredinţaţi uneia din surorile lui Leon Nimigeanu. Pe el l-au arătat doar în faţa beciului: se afla într’un hal îngrozitor! Părul părea smuls, urechile negre de parcă ar fi fost arse, şi faţa plină de sânge. După aceea, l-au aruncat înapoi în beci, lovindu-l cu pistoalele. A doua zi, au fost adunaţi toţi oamenii din comună la primărie* unde au fost aduşi şi Leon şi soţia lui, Veronica^ el fiind înhămat alături de un cal, la o căruţă, iar soţia legată cu mâinile la spate, lângă el, şi legată de el. înaintea lor mergeau doi grăniceri călări cu pistoalele automate în mână, în părţi şi în spatele carului, deasemenea câte doi grăniceri. Leon a fost pus să spună în faţa lumii — după instrucţiile primite mai înainte — cum era viaţa în România, unde stătuse doar două zile:

«Fraţilor, să nu încercaţi să fugiţi în România, că veţi păţi ca mine. In România, tot armata sovietică e stăpână, şi foamea e mult mai mare. Un ou costă 5.000 lei, un kilogram de pâine 40.000 lei; lumea trăeşte greu. Mâine îl veţi vedea şi pe Dumitru Nimigeanu$_5$ căci şi el este prins!»

Lumea credea într’adevăr că şi eu eram prins. Biata soacră-mea, Elena Socaciu, auzind aşa, a pregătit ceva de mâncare şi s’a dus la Comandamentul rus, unde credea că suntem noi, cerând voie santinelei să vorbească cu unul din şefi. A venit un subofiţer, care, auzind ce doreşte bătrâna, a început să înjure, spunând:

«El e acum în Banat şi tu vii să-ţi baţi joc de noi?»

Sergentul nu era la curent cu minciunile călăilor lui Leon! Leon şi soţia lui au fost purtaţi în mai multe sate, arătându-se astfel lumii cum ştiu comuniştii ruşi să-şi schingiuiască prinşii. Pe urmă au fost transportaţi în raionul Adâncată, apoi la Cernăuţi, la centrul N.K.V.D.- -ului, unde schingiuirile au urmat timp de trei luni^ până a fost condamnat la 10 ani închisoare. Soţiei sale i-au dat drumul acasă.

Trăind în Grabaţi^ eram mulţumiţi că aveam ce mânca, dar nu aveam libertate. Am mers la primărie şi ne-am înscris, cu noile buletine false, că locuim acolo. Multă vreme am fost nevoiţi să dormim noaptea într’o cocină de porci la marginea satului, iar ziua munceam pe la unii consăteni de-ai mei. Mai târziu, un consătean mi-a făcut rost de-am intrat la maşina de treier, unde am putut câştiga puţin grâu pentru iarnă.

In timpul iernii, şeful de post cel vechi a fost dat afară şi înlocuit cu un pandur din Divizia Tudor Vladimirescu. Acesta, luând serviciul în primire, a

început să cerceteze dosarele — având poate şi ordine în această privinţă — căci a chemat de două ori la post pe un colonist pe care-l chema tot Dumitru Nimigeanu şi care era deasemenea din Tereblecea, întrebându-l de când e în Grabaţi^ când a fugit din Bucovina şi dacă are diploma de colonizare. Omul fiind cu toate în regulă, a arătat hârtiile şi a scăpat liber. Mai târziu a fost chemat din nou, fiind întrebat dacă nu mai există o altă familie cu acelaşi nume în Grabaţi.

Astfel, cu tot felul de greutăţi, am ieşit din iarnă. Mă bucuram când primeam câte o scrisoare din Bucovina, dela prieteni, unde se afla Lenuţa. îmi scriau că mult timp, din cauza raziilor care se făceau, au trebuit s'o ţină ascunsă pe la alţi oameni. Intre timp o pregătiseră pentru un examen de trei clase primare, luând lecţii particulare la un învăţător, rudă cu noi. Alfabetul românesc îl ştia dela mine, încă din Siberia. Astfel a reuşit să treacă în clasa IV-a primară. Bucuria noastră a fost nemărginită văzând că copila e în rândul lumii şi că puteam duce de-acuma corespondenţă directă cu ea.

In primăvara anului 1948 ajunsesem o adevărată slugă: mereu căutam de lucru pe la alţii! Totodată stăm prost atât cu hrana, cât şi cu îmbrăcămintea şi încălţămintea. Tot ce cumpărasem în Moscova, se rupsese. De lucru pe la întreprinderi şi păduri nu puteam primi, deoarece n'aveam carnet de membru al partidului comunist. Primăvara eram omul nimănui: trebuia să tac şi să sufăr, mulţumit că sunt în viaţă! Prin Iunie am plecat la Braşov, sperând că voi căpăta acolo ceva de lucru. Pe la fabricile la care am întrebat, mi s'au cerut acte, câte şi mai câte, în timp ce eu n'aveam decât unul de identitate, şi acela fals. Intre altele îmi cereau certificatul de naţionalitate dela primăria satului în care m'am născut. La biroul de plasare am spus că am toate actele în Bucovina şi că le voi aduce mai târziu şi m'au trimis la I.A.R., la fabrica de tractoare, dar la oficiul fabricii mi-au^spus că fără acte n'am ce căuta la ei.

In cele din urmă am ajuns la un triaj de lângă Braşov, unde se primeau lucrători numai cu buletinul de identitate. Am lucrat o lună de zile, după care am obţinut o foaie de drum până la Rădăuţi, unde aveam un văr, şef-controlor la Administraţia Financiară, care speram să mă ajute cu ceva^ pentru a-mi procura actele necesare. Acolo am aflat însă că bietul om nu putea răsufla de comunişti, fiind încadrat la biroul lui de doi membri de partid, foşti agenţi de percepţie^ care atunci făceau şcoala de controlori-şefi şi care urmau să ia în curând locul vărului meu. M'am întors la Braşov, unde am mai lucrat o lună de zile. Ziua lucram şi seara mergeam la Herman, la consătenii mei din Tereblecea. Unul din ei avea un aparat de radio mic, la care am auzit că Tito a rupt relaţiile cu Stalin.

Propagandiştii comunişti din România nu făceau toată ziua altceva decât să spună despre Tito că e un bandit şi un hoţ, trecând de partea «imperialiştilor americani». Atunci s'a născut în mine gândul de a trece în Iugoslavia, fără să spun nimănui nimic, bine înţeles. Am scris soţiei mele că în curând vom veni la Grabaţi, eu şi Lenuţa din Bucovina. Când am dus

plicul la poşta centrală din Braşov, am văzut pe pereţii poştei tablouri din... «romanticul» Kazakstan, unde petrecusem 3 ani de zile cu groaza morţii!...

Dar pe hârtie, viaţa se schimbase de tot, arătând diferite colhozuri cercheze cu grajduri moderne, cu turme de oi, cai şi vaci grase, bărbaţi voinici, fete frumoase şi

toţi bine îmbrăcaţi! Eu, care cutreerasem Kazakstanul în lung şi lat, nu văzusem o casă sau un grajd aşa de frumos ca pe acele afişe, ci numai bordeie în pământ şi grajduri la fel, făcute din brazde de pământ şi acoperite tot cu pământ... Şi zdrenţele pe oameni se ţineau şir şi puţea după ei mai rău ca după Ţiganii cei mai necăjiţi din România. Dar... propaganda menţine comunismul!

FUGA ÎN IUGOSLAVIA

După încă o lună de zile de lucru, am primit altă foaie de drum până în Bucovina, de unde mi-am luat copila, aducând-o la Grabaţi. Dar în Grabaţi, în coteţul unde ne aflam, nu aveam loc decât pentru un pat, astfel că a trebuit să doarmă unul pe jos timp de o lună. In vremea aceasta am scris unui cumnat al meu, Vasile Socaciu, fost comisar de poliţie, care se găsea undeva prin pădurile Maramureşului, fugar ca şi mine. I-am scris că nu mai pot sta şi că voi trece cu orice preţ în Iugoslavia.

In urma acestei scrisori, cumnatul Vasile a venit la mine. Eu am cercetat posibilităţile de trecere între Jimbolia şi Comuşul-Mic, care se găsea la 3,2 kilometri depărtare de graniţă. După ce-a venit cumnatul din Maramureş, s’a făcut o razie după două persoane: Mihai Acodrence şi Bejuscă, fără să prindă pe vreunul. Acodrence, pe care-l cunoşteam bine, mi-a spus că va

fugi şi ne-am înţeles să mă aştepte, că în curând voi trece şi eu în Iugoslavia, urmând deci să plecăm împreună.

După un timp, miliţia a «descoperit» pe un alt Bejuscă, colonist în Grabaţi, pe care l-au dus la Timişoara şi l-au ţinut timp de 14 zile la Siguranţă, schingiuindu-l în diferite chipuri, pentru a spune unde se află vărul lui şi alţii, printre care şi eu. Revenit la Grabaţi, omul ne-a povestit ce-a pătimit^ precum şi că a văzut o listă de persoane căutate.

In curând am fixat trecerea, împreună cu cumnatul meu şi Acodrence. Cumnatul avea şi el familie, ca şi mine. Trecerea a fost condusă de mine, care urmărisem pas cu pas mişcările grănicerilor români. Zile întregi stătusem pe câmpurile de porumb. Nu era uşor să te apropii de graniţă prin porumbul copt: când te atingeai de frunzele lui, parcă atingeai maca. Cutreerând noaptea acele lanuri de porumb, am dat de un punct în care se găseau opt drumuri, la câte 400 metri unul de altul.

Porumbul era semănat la rând şi, cum era timpul culesului, — aceasta se petrecea pe data de 13 Septembrie 1948 — oamenii tăiaseră câte două rânduri de tuleie pentru drumul de car. Pe aceste drumuri am putut să mă apropii de graniţă, observând înfăţişarea terenului şi întocmind o schiţă. Cunoscând împrejurimile şi având toate pregătirile terminate, am fixat

trecerea pentru seara zilei de 13 Septembrie. La ora hotărîtă am plecat cu toţii cu o căruţă pe şoseaua Jimbolia-Comuşul Mic. La o

răscruce am dat drumul căruţei, iar noi am continuat drumul după schiţa întocmită de mine. Pasul peste graniţă a fost periculos, având şi femei cu noi[3] dar cu ajutorul lui Dumenezeu Sfântul am trecut cu bine dincolo, în Iugoslavia «imperialistului» Tito.

Ajunşi pe teritoriul iugoslav, am mers la primul canton de cale ferată şi am întrebat în ruseşte dacă acolo era teritoriu... românesc. Răspunsul a fost: «Nu[3] aici e Iugoslavia!» Era pe la ora 10 seara. Le-am spus că suntem fugiţi din România şi că am vrea să ştim dacă există pericolul de a fi trimişi înapoi. O femeie ne-a răspuns: «Nu, fiindcă ţara noastră .are nevoie de lucrători». Totodată ne-a îndemnat să mergem înainte, la gara care se afla la doi kilometri de acolo.

In gara aceea — nu-i mai ştiu numele — am ajuns odată cu un tren, care mergea în direcţia Kikinda. Toată lumea care se urca în tren era legitimată. Am întrebat deci pe unul din acei civili înarmaţi, care făceau controlul, unde e primul post de poliţie. Ei şi-au dat seama că suntem străini şi m'au întrebat ce naţionalitate avem. Când au auzit că suntem Români, ne-au spus că suntem «fugiţi», trântindu-ne şi o înjurătură zdravănă de bun sosit în Iugoslavia lui Tito...

Apoi am fost conduşi de un paznic înarmat, într'o vilă în care se găseau o mulţime de Bosnieci. Se vede că acolo se afla cancelaria colectivului, căci acea comună fusese locuită înainte de Şvabi, iar după ce Şvabii au fost băgaţi în lagăre^ au fost aduşi Bosnieci şi Sârbi de

prin munţi, în locul lor. Stând între aceşti Bosnieci, parcă eram de râsul lor. Se uitau la noi de parcă nu mai văzuseră oameni în viaţa lor. Intre timp a sosit un interpret, care ne-a întrebat despre situaţia ţării noastre. Văzând tablourile lui Stalin şi Lenin, care atârnau încă pe pereţi, ne-am dat seama că aceşti oameni nu ştiau încă de ruptura din Cominform, aşa încât le-am spus ceeace am crezut că se potriveşte mai bine. După interogatoriu, am fost duşi într'un grajd şi lăsaţi să ne culcăm jos, pe paie. O santinelă cu arma în mână a rămas toată noaptea la uşă.

Dimineaţa am plecat cu santinela la primăria satului. Aşteptând pe sală să ne vină rândul şi vorbind româneşte, femeia care mătura sala, şi care era Românca, s'a grăbit să ajungă cu mătura tul la noi şi ne-a spus să fim foarte atenţi la ce vorbim, fiindcă toţi aceşti oameni sunt comunişti, partizani de-ai lui Tito, din munţi, cărora acum li s'au dat case şvăbeşti şi pământ cât au vrut; dar în curând li s'a luat totul şi s'a făcut o colectivă, deoarece partizanii nu se pricepeau la munca pământului. De altfel erau mai toţi şchiopi, ciungi... Şi femeia s'a despărţit de noi, spunându-ne încă odată să fim cu băgare de seamă: «Aţi fugit de Satana şi aţi dat de Dracu!»...

îndată a venit un ofiţer de grăniceri, care ne-a luat interogatoriul, întrebându-ne pe unde şi cum am trecut şi mirându-se că soldaţii lui nu ne-au văzut. După aceea am fost daţi în primirea a doi miliţieni cu o

căruţă, care ne-au dus în altă comună: bagajul şi copii în căruţă,

iar noi pe jos. După 7 kilometri de drum, am intrat pe mâna altor miliţieni, în noua localitate. Aceştia ne-au dus, pentru o noapte, tot într'o casă şvăbească, dormind şi aici tot pe jos. In ziua următoare am fost transportaţi la «Udba» (Miliţia) din Kikinda, unde am stat toată ziua în curte, aceasta fiind a treia zi fără mâncare, dar mereu sub pază.

Către seară, am fost chemaţi pe rând la interogatoriu, în faţa unui miliţian care ştia româneşte. Noi ne sfătuisem dinainte ce să spunem: am plecat din România, fiindcă nu aveam de lucru. Vrem să mergem în America, unde avem rude, dar dacă nu se poate, rămânem aici... Aşa s'a întâmplat, căci mereu ne întrebau de ce vrem să mergem în America, dacă nu ne place comunismul, etc. Văzând gazdele noastre că copilele începuseră a plânge de foame, au adus pâine şi cam 300 grame de slănină.

Seara pe la şapte, ni s'a făcut inspecţia la bagaje, notându-se tot ce aveam asupra noastră, după care ne-au dus la gară, pentru a ne transporta la închisoarea din Panciova. Aceasta a fost la 15 Septembrie 1948. In Pan- ciova am văzut numai închisori şi ici-colo câte un om care se uita prin gratii. Ne-au băgat într'o cameră în care mai fuseseră Români, căci pe pereţi era scris româneşte. Am rămas aci vreo trei ore, apoi ne-au scos în curtea închisorii, care părea a fi fost cazarma unui regiment, căci avea trei etaje. Ni s'au luat semnalmentele şi am fost transportaţi din nou la gară. A doua zi după amiază am sosit în Covaciţa^ într'un lagăr în care se aflau 240

de Români. Văzând că mai sunt şi alţii în situaţia noastră, ne-am mai liniştit puţin. In acel lagăr am dat peste doi foşti consuli.

LA MUNCĂ ÎN FABRICILE IUGOSLAVE

Viaţa în lagăr nu era bună: mereu persecutaţi şi ţinuţi sub lacăt. Doar câteva ore pe zi ni se da drumul la aer liber. In camere dormeam pe jos, pe paiele goale, care se făcuseră pleavă, şi înghesuiţi ca chibritele în cutie. Mâncarea, faţă de Rusia, mergea pentru noi, dar ne prăpădea asprimea regimului ca şi vederea pereţilor închisorii, ciuruiţi de gloanţe în urma executării a mii de oameni. De adus$_3$ aduceau zilnic oameni noi, dar de ieşit, ieşeau foarte greu.

La 7 Octombrie 1948 s'a făcut un lot de 80 de persoane, aşa zişi muncitori simpli şi calificaţi, printre care s'au strecurat şi mulţi cărturari. Care n'au avut actele din Ţară cu ei, au spus o meserie oarecare, aşa că au intrat în acel lot câţiva ingineri, un doctor, câţiva foşti căpitani şi mai mulţi subofiţeri. Aici m'am despărţit de cumnatul V. Socaciu, fiindcă avea actele cu el şi a trebuit să rămână în lagăr împreună cu mai mulţi foşti ofiţeri, printre care doi generali şi patru colonei. La intrarea în lagăr, li se luau actele tuturora şi tot ce aveau de preţ la ei: bijuterii, ceas, brăţări, bani româneşti, etc....

Grupul celor 80 a fost încadrat de miliţie şi dus la gară, pentru a fi transportat în Serbia. Miliţia ne-a predat la Udba în oraşul Raşca, oraş de munte, unde am fost împărţiţi în două grupe: prima, în care mă aflam şi eu, de 45 de persoane, am fost trimişi la o mină de asbest la Corlaci, iar restul la o mare mină de plumb şi aluminiu, la Trepcea (Mitroviţa). La fabrică, sus în munte, unde se afla o colonie întreagă cu case pentru lucrători, am primit şi eu cu familia mea o cameră separată, prin intervenţia domnului inginer Chirilă. După ce ne-am găsit locuinţa, am stat de vorbă cu cei trei Români, care lucrau acolo de zece zile. Inginerul Chirilă ne-a spus că mâncarea e bună, dar munca e grea.

A doua zi am fost repartizaţi la lucru, unii în fabrică, alţii în mină. Printre aceştia am fost şi eu. Repartizarea a făcut-o tovarăşul Anton, comisar politic şi şef al fabricii. In fabrică, munca era uşoară, dar respiram foarte mult praf; în mină, muncă grea, dar aerul era curat, mina fiind deschisă. Bine înţeles că lucrul cel mai greu şi periculos îl primeam noi. A treia zi au dispărut un fost căpitan de marină cu doi camarazi, iar după zece zile alţi trei. Din cauza aceasta situaţia noastră se îngreuna pe zi ce trecea, paza devenind tot mai mare.

Pe adresa Sârbilor localnici primeam scrisori dela alţi Români de prin minele iugoslave. Aşa am aflat că mulţi Români, vinovaţi sau nevinovaţi, erau trimişi înapoi în Ţară, de pildă cumnatul Vasile Socaciu, care muncea în mina de marmoră dela Sopot (Mladinovaţ) cu soţia şi

copilul: au fost ridicaţi toţi trei în timpul nopţii şi duşi la închisoarea din Vârşeţ, de unde au fost trimişi apoi cu un lot întreg în România. Dar ei au reuşit să se întoarcă din nou în Iugoslavia, fiindcă miliţia iugoslavă nu-i preda grănicerilor români, ci-i ducea până la graniţă, spunându-le să treacă dincolo, şi urmărindu-i un timp cu armele încărcate. Nefericiţii se depărtau 100-200 metri şi, când vedeau că grănicerii iugoslavi nu-i mai urmăresc, se înturnau prin altă parte tot în Iugoslavia. Din nefericire, în apropiere de Vârşeţ au fost prinşi şi închişi din nou pentru încă o lună de zile. După aceea au fost trimişi cu un alt lot de 25 de Români, în Ungaria. De acolo au fugit din nou în Iugoslavia, unde iarăşi au fost prinşi şi duşi la închisoarea din Kikinda, unde au stat şase săptămâni. Intr’o noapte au fost scoşi opt bărbaţi şi soţia lui Socaciu cu fetiţa de şapte ani.I-au legat pe toţi unul de altul cu sârmă răsucită cu cleştele şi duşi — unde, nu se ştie: ori în România, ori poate executaţi, cum au mai executat şi alţi mulţi Români, căci din cei zece inşi nu s’a mai întors niciunul în Iugoslavia. (Aceste amănunte le-am auzit dela domnul inginer Della Scalla, care avusese aceeaşi soartă până la închisoarea din Kikinda, fiind transportat de acolo, împreună cu alţii, a doua zi, la lagărul din Zdreneanin).

La Banovici — în Bosnia — făcuseră din colonia minei de cărbuni o adevărată puşcărie: nu le dau voie Românilor să se depărteze nici 20 de paşi. Odată doi Români s’au depărtat 200 de metri şi au fost împuşcaţi pe loc de miliţiâ

minei: studentul Horeanu şi un om mai în vârstă din Târgul Ocna, tată a

şapte copii. Orice mică greşală din partea Românilor era considerată ca «sabotaj românesc». Viaţa devenise un iad. Astfel în Aprilie 1949 au fugit încă trei Români. Din această cauză, au fost chemaţi toţi Românii în sala de mese şi după mai multe mustrări şi înjurături, şeful fabricii, maistorul Anton, ne făcu cunoscut că dacă va mai fugi vreun Român, ne va împuşca pe toţi, dând totodată ordin miliţiei de la fabrică să tragă, «ca într'un câine», în orice Român care se va depărta mai mult de zece metri de colonie.

Ca răspuns la acest tratament, Românii s'au hotărît să nu se mai ducă la lucru, şi nici la mâncare, în fruntea greviştilor fiind M.O., A.M. şi B.I. Eu nu m'am putut alătura lor[5] având răspunderea unei familii. A doua zi a şi sosit şeful miliţienilor dela Stepa Voinoviţa împreună cu maistorul Anton, care au scos afară pe cei trei capi de grevă, ţinându-i în zăpadă, sub paza a doi miliţieni. Pe ceilalţi şapte i-au scos deasemenea din camere şi i-au băgat într'un beci cu apă de 20 cm., ţinându-i dela 10 dimineaţa până la 9 seara. Când i-au scos de acolo, le-au spus să meargă la lucru^ căci după două zile vor pleca unde vor. A treia zi au venit câţiva miliţieni şi i-au luat pe toţi, afară de M.O., care era un om voinic şi puternic, muncind cât patru Sârbi. El a declarat că va munci oriunde, numai sub conducerea maistorului Anton nu, şi atunci l-au trecut la centrala fabricii din Stepa Voinoviţa.

La început însă cei trei capi au fost duşi toţi la

centrala fabricii. Pe drum, pe potecile munţilor, au fost bătuţi cu patularmei până i-au făcut vineţi. M.O. a rămas într'adevăr acolo, dar pe ceilalţi doi i-au trans portat mai departe^ la închisoarea din Raşca^ de unde apoi au fost duşi la Belgrad împreună cu ceilalţi şapte, pentru a fi extrădaţi. Mai târziu s'a primit o scrisoare din Ţară, dela un cunoscut al lui Acodrence Mihai, care se aflase printre cei nouă şi care ajunsese la canalul Dunăre-Marea Neagră, condamnat la 20 ani.

Mihai Acodrence era singurul om care reuşise să fugă dintr'un lagăr de prizonieri cu ofiţeri şi subofiţeri din ţinutul Arhangelsk şi ne povestea, cu călduri şi năduşeli pe frunte, cum se chinuiau bieţii ofiţeri în mijlocul pădurilor pustii, departe de lumea liberă. Adăpostul îl aveau în colibe în pământ, sub pază mare. Munceau câte 10 ore pe zi la pădure, cu hrană slabă, din care cauză mulţi şi-au dat repede sfârşitul. Acodrence a avut norocul de a fi plăcut de doctoriţa lagărului^ care l-a trimis la un spital din Moscova. Aci a vândut o cămaşă pe care i-o dăduse doctoriţa, cumpărând bilet de tren până la Kiev, în Ucraina. Strecurându-se printre controale, care în 1947 deveniseră mai rare, a ajuns cu bine în Kiev, iar de aici a venit pe jos, într'o lună^ până în comuna sa natală Mihoreni, din fostul judeţ Dorohoi. Ajuns acasă, a făcut ca şi mine, trecând în România şi apoi în Iugoslavia.

In Iugoslavia am avut ocazia să văd cum o mulţime de Români s'au îmbolnăvit de tuberculoză, fiind ţinuţi

luni de zile prin beciuri, flămânzi, goi şi desculţi. La muncă erau luaţi tot goi, cum era cazul la noi, în Corlaci. Bieţii oameni trecuseră Dunărea înnot, având numai ismenele pe ei, şi aici primeau doar câte o haină ruptă sau cămaşă şi astfel lucrau, cu capul gol, pe vârf de munte sau în minele deschise, pe panta muntelui şi în bătaia vântului de iarnă.

După greva celor zece Români, situaţia mea şi a lui Mircea Prichici s'a înrăutăţit simţitor. Pentru cea mai mică mişcare, eram ameninţaţi cu biciul. Am făcut o cerere să fiu mutat din mină, fiind suferind şi trecut de vârsta muncii grele, dar n'am primit niciun răspuns. Apoi m'am dus personal la Udba din Raşca, cerând să fiu repartizat la o gospodărie de Stat, unde se munceşte mai uşor, dar am fost dat afară din cancelarie... Inapoindu-mă la mină, primul lucru pe care l-am făcut a fost să fac rost de o hartă a Iugoslaviei.

PLECAREA DIN IUGOSLAVIA

Astfel am început să studiem, punct cu punct^ toate liniile care duc spre Italia şi Austria. Ne hotărîsem să găsim o cărare de scăpare şi de-aici, căci într'o bună zi ne-am fi văzut şi noi la canal, la Marea Neagră. Am aflat deci mersul trenurilor în direcţia dorită şi costul drumului. Cunoşteam cotiturile şi înălţimile munţilor Dinarici. Când era vorba de fugă, pericolele deveniseră

pentru noi ceva obişnuit. După câte păţisem şi auzisem, nu ni se mai părea nimic cu neputinţă.

De multe ori^ seara, în nopţile cu lună, ieşeam afară să privesc bolta cerului, senină şi curată, ca să uit de zdrenţuita noastră viaţă şi de amarele timpuri din urmă, de când se năpustiseră peste noi nelegiuiţii din Răsărit. Mă gândeam şi parcă simţeam că până nu mă vă lovi un glonte ca să închid ochii, nu voi înceta, ori unde m'aşi afla, de a căuta un drum către lumea liberă, pentru a-mi salva cel puţin copila din iadul Satanei, ca să crească într'o lume liberă şi creştină. Mă gândeam că dacă voi scăpa cu bine şi de-aici, să povestesc şi altora, care vor avea urechi să audă, ce înseamnă comunismul şi «aliaţii» din Răsărit.

In răstimp am primit o scrisoare din Salzburg, cu lămuriri despre felul cum ne putem apropia de graniţa Austriei; dar eu făcusem şi o cerere la Belgrad, pentru a ne da drumul să plecăm în Italia. Aşteptând rezultatul acestei cereri, venise luna Noembrie şi se făcuse frig. Munţii Dinarici se acoperiseră de zăpadă. Pe de altă parte, un tânăr Sârb, care făcea armata în Maribor şi venise într'o permisie, ne-a informat că munţii Alpi de lângă graniţa Austriei erau încă acoperiţi de zăpadă şi că în tren n'a întâmpinat niciun control.

Fiind deci hotărîţi să pornim la drum, spre a fi mai uşuraţi, am vândut Sârbilor nişte haine pe care le aveam din România. După aceea am hotărît noaptea în care urma să plecăm. Prietenul meu Mircea Prichici, îndemnat de

soţia sa^ şovăia să facă acest pas şi nici pe mine nu mă lăsa să plec, spunând că din cauza mea vor suferi ei. Astfel s'a iscat o mică

neînţelegere între noi. Eu i-am spus verde că nu mai stau în mină. El poate să rămână, dacă vrea, încă şapte ani de aici înainte, dar eu voi pleca. După această ciorovăială, am plecat a doua zi la Udba din Raşca, pentru a afla rezultatul la cererea mea: să facă cu mine ce ştiu, căci eu nu mai stau în Corlaci la mină. Prietenul Prichici, văzându-mă hotărît, m'a urmat.

Auzind de hotărîrea noastră, şeful Udbei, un tânăr locotenent, fost partizan al lui Tito, s'a făcut foc. Ne-a întrebat care sunt motivele ce ne îndeamnă să plecăm din mină. Pentru mine, a fost uşor să-i spun:

«Nu mai pot suferi munca de mină^ fiind trecut de 44 de ani; am făcut două cereri de mutare la o fermă, dat fiind că eu sunt agricultor de meserie; trebuia să fac trei luni de lagăr ca pedeapsă pentru trecerea clandestină a graniţei şi eu am făcut şase, nouă luni, un an chiar şi acum sunt 14 luni şi tot nu mi se dă drumul... Cât am lucrat la mină^ maistorul Anton nu şi-a luat gura de pe noi, dar când se aduce ceva stofă sau încălţăminte la cooperativa minei, nouă nu ne dă nimic, cu toate că şi noi avem «taşchiţe» (cupoane) şi totul s'a rupt pe noi... Noi vrem să plecăm cu orice preţ de-aici — ori ne duceţi ori ne ducem!...»

Văzând că sunt sincer şi hotărît, locotenentul partizan a telefonat îndată la mină şi, cu mâna pe creion şi hârtie, ne-a'ntrebat de ce avem nevoie.

«Avem nevoie să plecăm din mină^ de altceva nimic!» i-am răspuns. După o scurtă tăcere, partizanul ne spuse să ne gândim bine şi după trei zile să venim să-i spunem hotărîrea definitivă: lucrăm, sau vrem să plecăm? A treia zi am venit din nou, spunându-i că «noi nu mai stăm». In urma acestui răspuns^ ne-a dat o zi, când să venim cu toţii pentru a ne trimite la lagăr.

Pe toţi ne-a cuprins bucuria, cu toate că o vorbă a locotenentului ne da încă de gândit. Acesta spusese doamnei Prichici că dacă vrea să rămână în Raşca, îi va da un post de profesoară de muzică la un liceu. Din cauza acestei făgăduieli, doamna Prichici nu era încă hotărîtă şi mă ruga să mai stau şi eu cu familia până în primăvară. Dar în mine se implântase hotărîrea ca un «zis şi făcut»: orice s'ar întâmpla, eu nu mai stau! Am primit totuşi să mai aştept până vor fi şi ei gata de drum, în cazul când vor să plece repede.

In acea zi ne-am furişat din colonie cu geamantanele până la funicular, după ce unul din noi plecase mai înainte ca să aştepte bagajele jos, la centrala din Stepa. Astfel am scăpat cu bagajele necontrolate de maistorul Anton. Nu ne era teamă decât pentru kilogramul de slănină, pentru cele câteva pâini şi pentru zahărul pe care le luasem cu noi ca provizii de drum. Altceva n'ar fi avut să ne ia.

Am ajuns la Udba pe data de 20 Decembrie 1949, unde ni s'au dresat acte de părăsirea lucrului, trebuind să aşteptăm dela 10 dimineaţa până la 11 seara, când am

fost însoţiţi de miliţian la gara Raşca. Aici am găsit un tren care tocmai sosise din direcţia Scoplie plin de bărbaţi şi femei din Macedonia, care

mergeau la lucru în Belgradul-Nou, fiind mobilizaţi pe trei luni. Trenul era încărcat până la ultima scară, dar pentru noi miliţia a golit un compartiment, unde nimeni nu mai avea voie să intre, afară de noi şi miliţianul care ne escorta. Mă întrebam până când oare ne va mai urmări steaua comunistă? Nici la umblătoare nu puteam merge fără miliţian!

In gara Belgrad am fost conduşi la trenul de Kikinda, fiind urcaţi într'un vagon în care mai erau şi alţi călători din partea locului, printre care şi nişte ţărani români. Aceştia ne-au spus în şoaptă că, din lagărul din apropiere de Zdreneanin, multe loturi de oameni fuseseră întorşi în România. Acum o nouă frică îşi făcuse loc în noi. Totuşi ne ziceam: «Speranţă şi credinţă în Dumnezeu Sfântul!» In Zdreneanin am luat bagajul în spate, pentru a fi conduşi de miliţie la Udba centrală, unde, arătând actele, nu am fost primiţi. Am plecat la o moară, afară din oraş, fostă proprietate şvăbească şi care acum fusese transformată în lagăr-închisoare pentru refugiaţi.

Aci ne-au luat în primire doi miliţieni, care ne-au dus mai întâi la cancelarie. După vreo oră de aşteptare, am fost chemaţi înăuntru, fiecare familie în parte, fiind perchiziţionaţi până şi în pâinea pe care o aveam cu noi, în căutare de bani şi scrisori. Mie mi-au luat cărţile de şcoală româneşti ale Lenuţii, o fotografie a fetei cu

soacră-mea, ţigările şi chibriturile. Comandantul lagărului era un Sârb din Vârşeţ, care ştia bine româneşte şi care ne-a întrebat:

— «De ce nu vreţi să lucraţi la noi şi vreţi să vă duceţi la «imperialişti»? I-am răspuns că «am muncit 14 luni în mină». — «Bine», a răspuns el, «o să mai staţi şi aici 14 luni!»...

Ne-a condus într'una din camerele morii, unde am dat peste mai multe Românce: soţia consulului Popa cu două fetiţe, doamna Economu cu o fetiţă şi soţia agronomului Nociuvan cu doi copilaşi. Când am intrat în cameră după comandantul lagărului, am văzut cum toate doamnele au trebuit să se ridice în picioare în faţa lui. Doamna Prichici şi soţia mea au rămas în această cameră, înghesuindu-se toate într'un singur pat^ iar pe Prichici şi pe mine ne-au dus în altă cameră, în care se găseau nu mai puţin de 32 Români. Ne-au îngrămădit şi pe noi printre ei. Păduchii forfoteau ca într'un furnicar.

Aci se aflau oameni închişi de 8 luni şi chiar de un an şi mai mult, cum era cazul domnului consul Popa, care se găsea acolo de 15 luni. Erau şi dintre aceia care mai stătuseră câte 3-4 luni prin închisorile din Vârşeţ şi Belgrad, prin beciuri, nespălaţi, neprimeniţi şi bolnavi. In această moară erau aduşi refugiaţii, pentru a fi extrădaţi în România, Bulgaria sau Ungaria. Din când în când trimeteau câte un lot şi la Triest.

Rămânând mai mult timp cu aceşti fraţi de suferinţă,

am aflat cum unii oameni erau scoşi în timpul nopţii şi duşi în cancelarie, unde erau chinuiţi, bătuţi şi aruncaţi afară, într'un beci, în care dormeau pe cimentul gol. Chiar atunci, în luna Decembrie, se aflau şapte Români în acel beci întunecos, cu trei ferestre mici, cu gratii puternice dar fără

geamuri. Aceiaşi camarazi mi-au spus că în Iulie 1949 l-au scos dintre ei pe căpitanul Neagoe, pe care, după mai multe chinuri în cancelarie, l-au dus afară şi l-au împuşcat, sub motiv că a vrut să fugă.

Cât am stat eu acolo, au adus-o pe doamna Bota, mică de statură şi slabă ca o umbră, escortată de trei miliţieni, parcă ar fi fost cine ştie ce criminală. Mai târziu, doamna Bota ne-a povestit cum, cu două luni înainte, îi răpiseră soţul^ care lucra la o fabrică, pe motiv că a făcut cerere să plece în Franţa pentru a-şi împrospăta cunoştinţele de inginer chimist.

Pe mulţi dintre Românii care lucrau la fabrici sau prin birouri, i-au strâns într'o bună zi, şi anume pe toţi cei care erau bănuiţi că nu colaborează sincer cu ei şi au gând de fugă. Se ştia că fiecare Român avea mai mulţi agenţi, care-l observau şi spionau ce gânduri are. Pe la sfârşitul lui Decembrie au adus la noi pe Dr. I., Dr. B., Dr. G., şi Dr. Emil Raţiu, pe care mai târziu l-au împuşcat, şi mulţi alţi cărturari.

îndată ce s'au înmulţit refugiaţii, ne-au mutat într'altă parte a morii, la etajul II, unde făcuseră paturi comune de scânduri^ îngrămădindu-ne pe toţi acolo ca pe nişte saci. Eram cam 170 de Români, 140 de Unguri şi 35 de

Albanez^ dar efectivul se mărea pe zi ce trecea. Nimeni nu ştia ce se va întâmpla, dar nimeni nu se aştepta la bine. Intr'o zi au format un lot de 8 Români şi 4 Unguri, pe care i-au dus de nu s'a mai auzit de urma lor.

La 16 lanuarie 1950 a venit un ofiţer dela Udba centrală din Belgrad, care a stat doua zile. In urma acestei vizite, au fost chemaţi câţiva Români în cancelarie, punându-i să dea în scris din ce cauză au fugit, cu cine au legături în Apus, de unde au primit adresele, etc. Printre ei au fost şi inginerul Economu, inginerul silvic Cristofovici şi Dr. B. Toţi aşteptam ordine noi, ca de obicei în urma oricărei inspecţii a ubdei centrale. Din când în când se făceau loturi pentru plecare din lagăr, în direcţii necunoscute: spre «raiul» din Răsărit sau spre Apusul «imperialist».

N'a durat mult şi ordinul a venit şi pentru noi. Româncele şi Unguroaicele au fost aduse în camera bărbaţilor şi acolo, comandantul închisorii a început să strige pe fiecare de pe o listă: 34 de Români şi 69 de Unguri. Intre Români se aflau Dr. I., Dr. B., Dr. G., inginer Cristofovici, mai mulţi foşti ofiţeri şi subofiţeri, precum şi câţiva grăniceri fugiţi în timpul serviciului, dela pichetele româneşti. Odată terminate strigările, ni s'a dat timp de cinci minute să ne pregătim pentru a pleca din lagăr.

Ne-am strâns bagajele într'o linişte de mormânt. Pe-ale mele le-am strâns eu singur, fiindcă soţia mea nu se mai putea ţine pe picioare, neştiind unde vom fi duşi:

în România sau în Bulgaria, cum ni se şoptise mai înainte. Totuşi, cu Dumnezeu Sfântul în suflet, am ieşit afară, trecând pe rând printr'o cameră, unde ni s'a făcut un nou control. Mi-au luat 135 de dinari, pe care-i aveam într'un colţ de buzunar. Cei ce ieşeau dela control mergeau în faţa cancelariei^ aşezându-se pe două rânduri dealungul unui zid.

Aşteptând acolo, oarecum între viaţă şi moarte, pentrucă nu ştiam ce se va întâmpla cu noi, am văzut la un moment dat cum au scos din beci încă cinci Români, între care doi studenţi: Dan Dinescu şi Bădulescu, apoi Căpăţină Iosif, Pruteanu Aurel şi Mutu Constantin. Toţi erau fraţi cu moartea: uscaţi şi goi de-ţi era greu să-i priveşti. Murdari, neîmbrăcaţi, supţi de foame şi de gerul de afară şi de cimentul din beci.

După ce au adus şi pe aceşti nefericiţi în rândurile noastre, deodată văzurăm intrând pe poarta închisorii un grup de miliţieni înarmaţi dela Udba din Zdreneanin, care veneau să ne ia. Auzisem că dacă vine miliţie multă, atunci lotul pleacă spre România, Bulgaria sau Ungaria, dar dacă e puţină, lotul e îndrumat spre Triest. Lotul nostru fiind de 108 persoane, însemna că cei 12 miliţieni nu erau în număr prea mare, aşa încât în inimile noastre şi-a făcut loc o rază de speranţă.

Mai ştiam că dacă dau pentru drum numai o porţie de pâine, e semn că lotul respectiv pleacă în România, iar dacă dau pâine mai multă, aceasta e pentru Triest, care era mai departe. N'am apucat să ne facem bine

aceste socoteli, că deodată vedem că visul nostru de porţii multe de pâine se şi împlineşte: ni s'au împărţit într'adevăr câte patru porţii de pâine de cap. Asta era ce aşteptam de mult. Cu pâinea în traistă, parcă ne simţeam mai uşori pe pământ şi cu un picior în Apus, la fraţii liberi.

După aceea au început să ne numere. Porţile închisorii s'au deschis şi, punându-ne câte patru în rând, ne-au pornit spre gară, încadraţi deoparte şi de alta de miliţieni, care ne despărţeau de trecători, făcându-ne să ocolim pe la marginea oraşului. La gară ne aşteptau două vagoane de marfă pe linia moartă, în care am fost băgaţi şi încuiaţi pe dinafară. Noi însă, prin gratiile ferestrelor, puteam observa tot ce se petrecea. Vagoanele au fost ataşate la personalul care sosise dela Kikinda, care fără întârziere şi-a luat viteză spre Belgrad.

Intr'o gară, nod de cale ferată, ne-au cuprins fiorii când, tamponându-se vagoanele, ni s'a părut că vor să ne detaşeze, spre a ne îndruma spre Vârşeţ. Din fericire am rămas numai cu spaima, căci trenul şi-a continuat drumul cu noi spre Belgrad. In Belgrad ni s'au deschis vagoanele şi am fost conduşi la acceleratul cu direcţia Liubliana. Eram voioşi cu toţii văzând că suferinţele se apropie de sfârşit. Miliţianul nu lipsea dela uşa vagonului, însă nu dădea mare atenţie serviciului, ştiind prea bine că nimeni nu se mai gândeşte acum să fugă. Aceasta era la 19 Ianuarie 1950, seara.

Am călătorit deci o noapte şi o zi întreagă. A doua

zi seara, la ora 8, am ajuns în Liubliana, vagonele noastre fiind ataşate îndată trenului de Triest. Acum fiecare vorbea numai de LIBERTATE, unde mergem, etc. Plecând din Liubliana, trenul se depărta parcă mai grăbit decât noi, oprind din când în când la câte o staţie pentru câteva minute. Pe la ora 10 seara, pe când ne aflam în gara Sân-Petru, observăm că ne detaşaseră vagoanele şi că trenul libertăţii noastre îşi continua drumul spre Triest fără noi. Toţi ne-am gândit că trebuie să vină poate un nou

interogator şi am stat cu frică până dimineaţa, când, din fericire, în loc de interogator, a venit un nou tren cu direcţia Bistriţa, căruia i-a fost ataşat unul din vagoane şi după o jumătate de oră un al doilea tren cu direcţia Sejana şi la acest tren a fost ataşat vagonul în care mă aflam şi eu cu familia mea. Ne gândeam că pe noi ne vor duce la Triest, iar pe ceilalţi la graniţa italiană, dar, ajunşi în Sejana, mare ne-a fost mirarea când am văzut că acolo suntem debarcaţi şi că în gară ne aşteaptă miliţia închisorii.

Am fost daţi jos, număraţi şi încadraţi câte patru şi... davai bărzo! către închisoarea locală, care era numai la 300 de metri de gară. Era o închisoare mare, cu două etaje, cu porţi mari de fier şi cu paznici pe la toate colţurile. In curtea închisorii am fost despărţiţi în două grupe, femei şi bărbaţi: femeile au fost duse într'o cameră, iar pe noi bărbaţii ne-au dus în dosul închisorii...

Stând acolo, a fost adus la noi şi un Turc din Constanţa, pe nume Gafor, căruia îi daseră drumul din

închisoare. Turcul purta o mână legată la piept. Ne-a spus că se găsea acolo de 16 zile şi că la 10 Decembrie 1949 fusese luat, împreună cu un lot de 40 de Români şi dus la Bistriţa, la o fabrică de cărămidă. Aci au fost atraşi într'o cursă de un agent al miliţiei, care le-a propus să-i conducă până la graniţa italiană, dându-le putinţa să fugă, dacă... îi dau lucruri de valoare, ceasuri, inele, haine, etc. Fără să bănuiască ceva, oamenii s'au învoit şi i-au dat tot ce mai aveau ca lucruri de preţ asupra lor, în valoare de vreo 20.000 de dinari.

Potrivit înţelegerii, călăuza a venit într'o seară cu un camion, încărcându-i pe toţi pentru a-i duce la graniţă... Aproape de graniţă, i-a dat jos şi i-a băgat într'o groapă, spunându-le să aştepte puţin, căci el se duce să cerceteze locul de trecere. Nu după multă vreme au fost însă înconjuraţi de grăniceri, care fuseseră înştiinţaţi de călăuza- bandit. Grănicerii au început să tragă rafale de pistoale automate asupra celor din groapă, omorînd pe loc 23 dintre ei. Turcul nostru, Gafor, a fost împuşcat în umăr şi în mâna stângă, dar a stat în nemişcare în timp ce grănicerii şi călăuza controlau şi numărau morţii. Celor care mai mişcau le trăgeau un glonte în cap? spre a fi siguri că nu va scăpa niciunul.

Trecând pericolul, Gafor s'a ridicat şi a luat-o la fugă, însă n'a nimerit graniţa italiană, ci a ajuns într'o comună de Sloveni, unde sătenii, văzându-l plin de sânge, au anunţat miliţia locală. Miliţienii l-au întrebat cum s'au întâmplat lucrurile, şi după ce i-au auzit povestea, în loc

să întocmească vreun act şi să înceapă vreo urmărire, au râs cu poftă... Gafor a stat în spital timp de 20 de zile, după care a fost mutat în închisoarea din Sejana, unde l-am găsit noi.

In timp ce Gafor ne povestea calvarul lui, doi civili se apropiară de noi aducându-ne un cazan cu ciorbă şi poftind la masă pe cei care aveau castroane. Dar cui îi mai ardea de mâncare, după ce auzise dela Gafor cum se petrec lucrurile la graniţă...

După masă, comandantul închisorii însoţit de şapte miliţieni, toţi Sloveni, ne încolonară pe trei rânduri şi numărară dintre noi 20 de inşi la întâmplare, pe care îi despărţiră de noi. Trei miliţieni luară în primire grupul şi-l scoaseră afară din curtea închisorii. Acum nu mai aşteptam decât împuşcăturile. După vreo 20 de minute, un nou grup de 20 de inşi a luat drumul celui dintâi. După un alt sfert de oră, au fost scoase afară şi femeile, soţia inginerului Della Scalla, soţia lui Mircea cu un copil şi soţia mea cu fetiţa, formând cu ei şi cu încă alţii, un al treilea grup de vreo 20 de persoane.

Mânaţi de miliţieni^ am ieşit din închisoare, ajungând pe un drum neumblat de multă vreme, care, după toate semnele, părea că se îndreaptă spre graniţă. La un moment dat am fost opriţi, ordonându-ni-se să stăm jos.

Apoi miliţienii ne dădură ordinul să intrăm într’o groapa, un fel de surpătură în pământ. Eu eram cap de coloană şi, aducându-mi aminte de spusele lui Gafor, mă gândeam că acum s’a terminat cu viaţa... Am luat-o pe Lenuţa de mână şi am coborît în groapă. Ajunşi acolo, ni s’a comandat din nou să ne aşezăm jos. Acum nu mai aşteptam decât gloanţele. Din fericire, femeile nu auziseră povestea lui Gafor, altfel ar fi leşinat toate în groapă!

De pe malul gropii, bandiţii, cu pistoalele întinse, ne comandară să ne urcăm unul câte unul spre ei. Primul am înaintat eu cu familia mea. Apropiindu-ne de ei, credeam că ne trăim ultima clipă şi aşteptam să auzim pârâitul pistoalelor. Dar, spre uimirea tuturora, ne-au lăsat să ne urcăm pe mal, unde au început a ne căuta de bani, ceasuri, cercei... Mie nu mai aveau ce să-mi ia...

După ce goleau buzunarele fiecăruia, îi arătau direcţia spre graniţă, până unde mai erau vreo 250 de metri. Am trecut peste zece garduri de piatră, înalte de un metru şi jumătate, sărindu-le ca nişte fiare sălbatice. Aceste ultime salturi spre libertate le-am făcut pe ziua de 21 Ianuarie 1950, ajungând astfel pe teritoriul liber, Triest.

Pe pământul italian ne-am strâns cu toţii la marginea şoselei, unde ne aştepta un carabinier tânăr, frumos şi bine îmbrăcat, o adevărată întruchipare a libertăţii. Ne-a salutat pe fiecare strângându-ne mâna de bun sosit. Soţia domnului inginer Della Scalla l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat cu lacrimi în ochi, de bucurie că păşise pe pământ liber; sărutul mult aşteptatei LIBERTĂŢI.

Tânărul poliţist ne-a condus la comisariatul de poliţie, unde am fost înregistraţi şi unde ni s’a dat să mâncăm şi să bem vin şi unde am primit şi ţigări. Turcul Gafor, povestind cele ce pătimise şi arătându-şi rănile, a fost transportat cu o maşină la un spital din Triest. Şeful poliţiei ne-a povestit că pe la ei trecuseră încă patru Români din lotul dela Bistriţa şi anume: Stoica Ionel, A. Crafcenco, Nicolae Marin şi Said, un alt Turc din Constanţa.

După câtva timp a venit un camion care ne-a dus în Campo Opcina-

Triest, unde se aflau mulţi Români, cunoscuţi şi necunoscuţi, şi unde eram aşteptaţi cu mâncare, cafea cu lapte şi pâine albă. Le-am povestit cele ce lăsasem în urma noastră şi cele ce se întâmplaseră cu ceilalţi Români. Am găsit acolo şi pe cei patru supravieţuitori din grupul dela Bistriţa, singurii scăpaţi dintr'un lot de 40 de inşi, în afară de Gafor.

A treia zi am plecat cu toţii la Triest, unde am umblat pe străzi fără ca cineva să ne legitimeze, şi fără să fim întrebaţi cine suntem şi de unde venim. Dimpotrivă, noi eram acei care întrebam pe poliţişti unde se găseşte piaţa centrală, ori portul, ori muzeele din oraş. Cum noi nu ştiam italieneşte, poliţiştii ne lămureau cu prietenie, arătându-ne direcţia în care trebuia să mergem. De legitimaţie, nici vorbă...

Dacă ai fi pus asemenea întrebări unui miliţian din ţările comuniste, dela primele cuvinte ţi-ar fi cerut legitimaţia şi dacă ar fi văzut pe deasupra că mai eşti şi străin^ te-ar fi arestat pe loc!

A patra zi a sosit şi grosul lotului dela Bistriţa, adică grupul din vagonul detaşat în gara Sân-Petru. Ne-au povestit că şi ei au fost duşi la fabrica de cărămizi, unde acelaşi agent le-a făcut propunerea să-i treacă graniţa dacă îl vor plăti, dându-i lucrurile de valoare pe care le mai aveau asupra lor. Din fericire s'au găsit în acest grup oameni prevăzători, care au bănuit că ar putea fi vorba de o cursă a Udbei. Cei ce au fost împotriva acestui târg, au fost S. Calancea, fost sergent de jandarmi, şi un fost locotenent ungur. Viclenia banditului nereuşind, oamenii au fost duşi la Sejana, de unde şi-au urmat drumul, fiind jefuiţi şi ei, ca şi noi, de ultimele lucruri de preţ pe care le mai aveau.

La 29 Ianuarie 1950 a sosit şi un grup de Bulgari, care trecuseră prin aceeaşi groapă, ca şi grupul nostru. Sus pe mal, miliţienii i-au scos unuia trei dinţi din gură, văzând că sunt deaur... Zilnic soseau refugiaţi din
Iugoslavia, cu veşti noi din «raiul» comunist. Din când în când eram vizitaţi de ziarişti din Triest şi dela Roma care stau de vorbă cu noi şi fotografiau pe cei noi sosiţi, ce nu mai aveau o haină sau o încălţăminte ca lumea pe ei. Totul era distrus, ca şi viaţa omului!

După un an şimai bine deşedereîn lagărul de
refugiaţi din Opcina-Triest, mi-a venit şi mie rândul să emigrez, părăsind bătrânul continent. In ziua de 19 Martie 1951 m'am îmbarcat, cu alţi 11 Români, în portul Bremerhaven pentru Australia. Am pornit pe calea apelor
la un drum lung,în care amvăzutmulte lucruri

necunoscute şi neînchipuit de frumoase. Mergeam înainte cu trupul, dar sufletul îmi fugea înapoi, cu dorul după Ţară, cu gândul la casa părintească, cu amintirile din copilărie şi tinereţe, care mă duceau din nou pe câmpiile întinse şi prin pădurile dese de brad, fag şi stejar, pe la isvoarele cristaline ale Bucovinei noastre sfinte...

Pe zi ce trecea, mă depărtam de acele locuri neuitate, neştiind prin ce lume voi ajunge, când şi dacă mă voi mai întoarce vreodată pe ogorul

părintesc. Nici nu ajunsesem bine la locul sorocit, şi doream să mă întorc, înfiorându-mă de depărtarea la care mă aruncase soarea...

ANEXE
ANEXA 1
EXTRAS DIN SCRISOAREA UNUI ROMÂN, REFUGIAT IN IUGOSLAVIA, DE UNDE A REUŞIT SĂ SCAPE IN GRECIA.
Salonic, 28 Decembrie 1948

Situaţia Românilor din Iugoslavia este dintre cele mai nenorocite. Ei sunt consideraţi ca agenţi ai Puterilor Apusene, sunt ţinuţi în cele mai umilitoare condiţiuni şi întrebuinţaţi la munci istovitoare. Printre ei se găsesc doctori, profesori, ofiţeri, un general, studenţi, ţărani, muncitori. Toţi umblă în zdrenţe şi sunt hrăniţi numai să nu moară, cât pot munci. Supuşi la muncile cele mai grele, în condiţiunile cele mai neomeneşti, ei sunt exterminaţi în mod sistematic.

Luna trecută, într'o zi, doi refugiaţi au încercat să evadeze. Unul dintre ei era student dela Politehnica din Timişoara. El era din Cernăuţi, din Bucovina. Au fost

prinşi şi împuşcaţi în faţa colibei în care locuiseră, şi au fost îngropaţi pe locul unde au fost executaţi (*).

Iată un alt caz cunoscut mie: într'o noapte autorităţile închisorii au intrat în colibe, au luat la întâmplare 20 de refugiaţi şi i-au transportat într'un camion până la frontiera românească. Aici ei au fost forţaţi cu focuri de armă să treacă frontiera în România, după ce grănicerii români fuseseră alarmaţi de împuşcături. Nenorociţii refugiaţi au fost prinşi între două focuri. Unii au fost ucişi, alţii au fost răniţi şi capturaţi de grănicerii români. Trei au scăpat cu viaţă şi au ajuns în Bucureşti.

Mulţi intelectuali români, înşelaţi de politica lui Tito, au încercat să scape din România înspre Apus. Intre aceştia este şi Dr. Anton Ciornei, pe care îl cunoaşteţi. Românii refugiaţi în Iugoslavia sunt consideraţi de autorităţile iugoslave sau ca agenţi comunişti trimişi din România, sau ca agenţi ai Apusului, care au scăpat din România.

In România, înainte de a scăpa în Iugoslavia, am trecut prin multe primejdii şi numai Dumnezeu m'a scăpat de două ori din mâinile călăilor. Prima dată a fost când am ajutat pe Brindescu şi pe Bălănescu să scape din închisoare (întâia lor evadare în 11 Dec. 1947); a doua oară în August 1948. Voiam să evadez cu Viorel, dar el n'a avut curaj. îşi punea viaţa în joc, parcă viaţa ar avea vreo valoare în mâinile călăului.
O Vezi Anexa 2, pasagiul al doilea.

ÎNSEMNĂRILE UNUI DEPORTAT DIN BUCOVINA

In ziua de 1 August 1948, am fost luat la biroul procurorului public. Singurul prizonier împreună cu mine era Viorel. Acolo am fost puşi în celule ca să aşteptăm judecata. Dar Dumnezeu a vrut altfel. La ora 3,30 dimineaţa, eu am forţat uşa celului mele şi am mers la celula lui Viorel. El n'a avut curaj să vie cu mine. Eu am apucat-o la fugă cu hotărîrea şi cu disperarea ce-ţi dă dragostea de viaţă. Gloanţele gardienilor nu m'au lovit.

In ziua de 12 Septembrie m'a ajutat să trec frontiera scumpul nostru bătrân B. Prin acelaş punct au reuşit să treacă în Serbia Dr. Ionescu şi avocatul Bălan. Dar mulţi alţii au fost prinşi la frontieră.

înainte de a scăpa din România, s'a întâmplat la Oraviţa un accident neobicinuit. Era în Iulie 1948. Agentul de poliţie Doran a fost descoperit că lucrează cu noi. El a avut însă timp să informeze pe câţiva prieteni că este în pericol să fie arestat şi s'a ascuns. Dar într'o zi a ieşit pe străzile Oraviţei împreună cu Brindescu. Au fost recunoscuţi. Doran a scăpat, dar Brindescu a fost prins de un maior din miliţie. El a explodat o grenadă ce avea asupra lui, a aruncat pe maior în bucăţi şi a fost şi el grav rănit. Poliţia a dat ordin să fie salvat pentru a scoate dela el numele altor complici, dar în spital el a refuzat să fie salvat.

Eu am văzut cum extrag ei mărturisiri dela prizonieri. Am văzut cum inginerul Critiana din Timişoara a fost bătut până la moarte. Am văzut pe mulţi înnebunind când erau torturaţi. Am auzit cu urechile mele urletele a peste

150 de torturaţi. Am văzut cu ochii mei cum erau aruncaţi morţii în celule după ce fuseseră torturaţi.

Am ajuns în Serbia cu Indrieş şi cu Alexandru Calmiceanu. Am fost internaţi într'un lagăr în Kovaciţa, unde se aflau peste 600 de Români. Am rămas acolo până în 8 Octombrie. După aceasta am muncit în minele de asbest dela Korlace-Brucminka Obra, până la 16 Noembrie. Am găsit acolo un număr mare de Români. Intre ei era Calmiceanu, Iosif Miu, Nicolae Mirescu, Aurel Bozdoc şi mulţi alţii. Ei toţi^ săracii, aşteaptă salvarea dela Românii din Apus.

Ei sunt forţaţi să muncească în mină dela 8-10 ore pe zij flămânzi şi goi, şi să taie, să separe, să încarce şi să transporte 10-12 tone de minereu pe zi. Acest fel de lucru ucide încet, dar sigur.

Deaceea, în dimineaţa zilei de 16 Noembrie 1948, am fugit de acolo. Am apucat-o în direcţia Greciei împreună cu profesorul Lucaci din Timişoara. In Skoplie el a fost prins. Eu am continuat fuga pe jos încă 250 de kilometri până am ajuns în Ghevgheli. Aici am luat-o în munţi. Am urcat cam 39 de kilometri. M'am amestecat cu partizani şi, căzând de istoveală, am ajuns la trupele regulate, cărora m'am predat. Mă găsesc acum în lagăr la Salonic. N'am nici o carte, nici un ziar, nimic decât foame şi frig. Sunt gol, port încă zdrenţele în care am evadat astă vară. N'am un singur ban să cumpăr un timbru. Dacă mi-ai putea trimite un ziar sau o carte şi câţiva bani^ mi-ai salva sufletul şi trupul.

In Iugoslavia am fost împreună cu Amiralul Dumi- trescu, fostul ataşat naval la Londra, a cărui soţie se găseşte în Anglia.

Te rog pe tine şi pe toţi Românii, cu toată insistenţa, nu încetaţi de a stărui să ajutaţi pe nenorociţii de refugiaţi din Iugoslavia. Informează Crucea Roşie şi autorităţile! Fă tot ce poţi pentru numele lui Dumnezeu, ajută să uşurezi suferinţa lor! Ei sunt flămânzi, ei îs goi, ei îs bolnavi, ei muncesc până cad morţi.

Iată centrele principale unde se găsesc refugiaţi politici români în Iugoslavia:

1. Rudnik Ugoli lângă Tuzla în Bosnia. La vreo 200 de Români muncesc în mine. Intre ei se găseşte inginerul Victor Chirilă.
2. Rudnik Ugoli Mitrovitsa. Acolo sunt cam 140 de Români. Printre ei se găsesc inginerul Hristu şi Alexandru Samuilă.
3. Şapte kilometri dela Mitroviţa est un alt grup de Români, cam 80. Cu ei se găsesc inginerii Colea şi Toma Nicodim.
4. In minele de asbest dela Korlace-Brucminka, Obra, se găseşte alt grup de Români. Printre ei sunt: Calmiceanu, Iosif Miu, N. Mirescu, Aurel Bozdoc.
5. In Rudnik Ugoli Tito, la Litva, Bosna, Banovici sunt întrebuinţaţi la munca forţaţă mulţi refugiaţi politici români. Intre aceştia se găsesc: Dr. Brânduş, inginerul Biraiescu, doamna Timofte (avocat), bătrânul pictorTudor Ţaţe, studentul Ilarie Tudose, Iacob Sezonov,

institutorul N. Cimpoeru [1])3 studentul Claudiu Renoiu [2])} Cristescu, contabilul M. Bolacu [1])3 căpitanul Muşat *)* căpitanul Dumitrescu (şi-a pierdut memoria)* Dr. Olaru [3])^ Dr. Miclea [2])y Pârvulescu [2]), cântăreţul dela opera din Timişoara [3]), locotenentul Minciunescu din Turnu Seve- rin [3]), institutorul Basarabeanu [1]).

Al tău X. Z.

*) Au fost predaţi grănicerilor români.

[2]) Au reuşit să evadeze în Franţa.

[3]) A emigrat în Canada.

ANEXA 2

O SCRISOARE A STUDENTULUI ILARIE TUDOSE, OMORÎT ÎN NOEMBRIE-DECEMBRIE 1949, ÎMPREUNĂ CU DR. RATIU ŞI VASILE DIMITRIUC, PE CÂND ÎNCERCAU SĂ TREACĂ ÎN GRECIA.

9 Aprilie 1949 Bosna Banovici, Iugoslavia

Domnule.

După lungi zile de nu ştiu cum să vă spun... am văzut aproape celălalt mal al mării furtunoase [1]).

Dintre noi, doi s’au bucurat de soarta lui Duca [2]) şi ceeace pentru mine e şi mai dureros^ este că unul era Bucovinean din Cernăuţi şi student la Politehnica din Timişoara [3]). Văd că azi evenimentele internaţionale au

*) Aluzie la o încercare de a evada.

[2]) Au fost omorîţi, precum a fost omorît I. G. Duca, fost prim-ministru.

[3]) Vezi Anexa 1, p. 231.

schimbat brusc atitudinea faţă de noi a «tovarăşilor», care sunt foarte drăguţi cu noi, dar ne ţin tot la «colivie».

Zilele frumoase de primăvară ne îndeamnă la multe, mai ales la muncă, pe care am îndrăgit-o... Azi, la data de 9 Aprilie, am primit plicul dela D-Voastră, şi el ne-a încălzit ciolanele. Eu m’am ţinut destul de bine. Sunt călit de închisorile şi lagărele din ţară, dar tare sufeream văzând cum

nu pot suporta acei, care crezuseră că vin direct în rai, şi s'au trezit colea, în purgatoriu.

Am primit vestea că s'a făcut o lege pentru a se permite tranzitul tuturor refugiaţilor politici din toate ţările. Poate D-Voastră ştiţi mai mult în legătură cu aceasta. Vă rugăm comunicaţi-ne.

Aici sunt cu mine: Dr. Brânduş, inginer Birăiescu, d-na avocat Timofte, pictorul bătrân Tudor Ţaţe şi o mulţime de ofiţeri, studenţi şi plugari, care toţi au avut o purtare frumoasă pe aceste meleaguri străine.

Din grupul care a fost adus aici în lagăr câţiva au fost repartizaţi în servicii corespunzătoare studiilor pe la Zagreb şi prin alte oraşe ale lugoslaviei. Unii din ei au pornit în excursie şi nu ştim nici un rezultat, pe unde se găsesc [4]). Aşteptăm şi noi să fim schimbaţi. Poate vom da de noroc...Am stat în lagăr cu amiralul Dumi- trescu, fost ataşat la Londra, unde în prezent are soţia. Sperăm în bine şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, cred că

[4]) Aluzie la unii care au evadat.

vom vedea odată învierea cea mare, când Sf. Paşti aduc învoire şi pace între oameni. Toţi acei care mai suntem aici, vă trimitem urări de bine şi vă zicem: Hristos a înviat!

Ilarie Tudose

Vă trimit strămoşescul: Hristos a înviat, Kristesku. Din depărtări vă trimit un cald salut şi «Hristos a înviat», Claudiu Renoiu. Distinse şi respectuoase salutări, învăţător N. Cimpoeru. Domnule... vă mulţumim pentru salutările trimise şi la rândul nostru vă trimitem cordiale salutări, M. Bolacu. Mulţumirile mele sincere pentru cuvintele D-Voastre de îmbărbătare, Jakob Sezonov.

P. S. îmi scrieţi pe adresa de pe plic, pentru că noi nu primim scrisori. Domnul ne serveşte, fiind liber.

ANEXA 3

ULTIMA SCRISOARE PRIMITĂ DELA STUDENTUL ILARIE TUDOSE CÂND ÎŞI PREGĂTEA EVADAREA, ÎN CURSUL CĂREIA A FOST OMORÎT.

Domnule

Se deşiră lung firul zilelor şi n'am mai putut da nici un semn de viaţă.

Mă simt foarte bine, sunt la un loc cu colegul D-Voastre, d-l Dimitriuc. Singura bucurie este că în curând vom fi fericiţi [x]). Deocamdată ne mângâiem cu gândul, în colivia noastră, gândindu-ne la toţi cei dragi.

Cea mai mare parte din colegi şi camarazi^ azi sunt foarte fericiţi, făcându-şi studiile la Paris sau Roma, unde s'au înscris anul acesta.

Cred cu tărie în Dumnezeu, ca-mi va ajuta să pot şi eu ajunge, ca să nu-mi pierd timpul. Mi-a scris din Paris

Aluzie la planul evadării, în care şi-a aflat moartea.

inginerul diplomat Nagelschmidt că a făcut intervenţie pentru primirea mea în Franţa.

Din ţară nu mai am nici o veste, nu ştiu în ce suferinţă au ajuns azi

miile de intelectuali rămaşi fără ocupaţie.

Toţi acei care vă cunosc şi cei care nu vă cunosc vă trimit gândurile lor bune.

Azi, în zi sfântă de Duminică, îngenunchiem şi ne rugăm lui Dumnezeu pentru ţara noastră.

Cu urări de bine şi cu toată dragostea,

Ilarie

Fabrika Koze «Svedezar Markovic»

UI. Gundulicevo Br. 8 Zrenianin Voivodina

ANEXA 4

SCRISOAREA UNUI ŢĂRAN ROMÂN DIN BUCOVINA DE NORD, CARE A FOST DEPORTAT LA A DOUA INVAZIE A RUŞILOR, ÎN 1944.

Carte scrisă în ziua de Sân Petru 1946 în satul X.

Mai întâi de toate mă închin de sănătate, şi vei afla despre mine că sunt sănătos şi bine până acum cu toată familia mea şi rog pe bunul Dumnezeu să-ţi dăruiască şi ţie, unde eşti, să dea Dumnezeu să te întorci acasă cât mai curând, şi tu şi Dochiţa şi copiii tăi la cuibul tău[5] că amar este când îţi lepezi cuibul tău şi o rupi la fugă* cum a rămas timpul azi.

Această carte este scrisă dela prietenul tău S. a lui M. şi îţi spun că prind a veni deportaţii acasă, că Domnica vine acasă cu copiii amândoi. Şi îţi spun că a venit Mariţa lui Trifu cu o copilă, dar o copilă şi omul ei sânt morţi. Şi a venit Pavel, care mâna cireada^ şi au venit doi băieţi

a lui Mihai a lui Toader, ceilalţi ai lui sânt morţi. Şi a dat o scrisoare Mihăiasa că vine acasă.

Ştii cum noi grăiam odată, că dacă mai vine rândul să fie cum a fost în 1940]), n’are să rămâie norod în sat la noi. Asta s’a întâmplat.

Amu să-ţi spun eu pe unde am ajuns dacă m’au prins acasă, eu şi care au mai rămas. A venit deodată ordin să ne iee la front^ dar noi ne-am dat înapoi că sântem Români. Am arătat actele şi adevărat nu ne-o luat la front, dară când ne-au înşfăcat, ne-au trântit pe noi toţi Românii, care ne-am dat înapoi dela front, tocmai în Finlanda, în lagăr, într’o pustietate, într’o pădure tot piatră, pe unde a fost frontul, între răţele de sârmă şi locuri minate.

Şi acolo a fost capătul norodului nostru. Mulţi dintre ai noştri zac săracii acolo. N’au să mai vie pe veci. Amu să-ţi spun cine sânt morţi. Cumnată-tu Mihai îi mort acolo; Petru lui Iluţă a lui Petru, mort, Frunză^ mort, Fănucă de pe vale, mort, flăcăul lui Mihalcea, mort, Gheorghe Mihu, mort, Petruţă care cânta la joc, mort, Todiricâ a lui Ştefănică, mort. Şi aşa că mai mult de jumătate din oamenii dela noi au rămas acolo. Care au fost bolnavi, le-au dat drumul acasă, dar au slăbit pe drum şi n’au ajuns acasă. Aşa au murit Niculaie de lângă pârâu şi Todirică a lui Onişor. *)

*) Prima invazie rusească.

Şi acum s’a mai liniştit norodu, dară munca nu-ţi ţine picioarele. Te scoli la 4 dimineaţa şi începi lucru la colhoz. Nu şede nime acasă cât îi un

pic, pân’ nu seceră şi îmblăteşte şi dă totul la darjavă [2]); şi pătrunjelu îl săpăm şi îl dăm, că ţara aceasta este mare şi are nevoie de multe.

Te rog, prietene, să-mi dai răspuns. Tu ştii ce vrem şi ce aşteptăm. Calancea e sănătos şi munceşte. Crivu a murit. Bădică-tu a murit; dar de Gheorghe nu ştii nimic? N’ai dat peste el? Că nu se aude nimic de el. Rog dă răspuns înapoi. Poate a da Dumnezeu să treacă şi pacostea asta.

[2]) Stat.

CUPRINSUL

Pag.:

închinare..... 7
Să nu-i uităm!, de Gr. Nandriş ... 11
Cuvânt de introducere, de Gr. Nandriş .17
I.—Drumul în robie
O graniţă nouă care desparte două lumi . 23
Călăuză pe graniţă..... 28
Răzbunarea unui nemernic 32
«Vrem să mergem în România!» ... 36
Foame şi mizerie..... 42
Planuri, norme, cote, corvezi.... 47
Colhozurile..... 50
Deportările..... 54
Un «Congres al poporului» 58
Ultima deportare, la 13 Iunie 1941 . . 60
începe războiul..... 75
In Regiunea Autonomă germană ... 79
Regiunea Orenburg, odinioară şi astăzi . 80
In oblastul Aktiubinsk..... 84
Debarcarea..... 87
Noua locuinţă..... 89
Cerchezii..... 92
«Bandiţii de Români»..... 93
Calvarul Românilor..... 98
Munca de primăvară..... 101
Viaţa în sovhozuri..... 104
Români colonizaţi în Kazakstan ... 105
Mai departe, spre Răsărit..... 111
La lucru, în Kartalî..... 114
Pag.:
Soarta Românilor de peste Nistru, refugiaţi în România 118 Românii deportaţi în oblastul Sverdlovsk 121
Legătura cu Tereblecea, în 1944..... 123
Viaţa pe şantier.....126
Viaţa la sate.....130
Soarta unei învăţătoare.....132
Foamea, grija de toate zilele.....134
Din şantier în şantier.....136
Alte locuri, âceeaşi mizerie.....141
Propaganda politrucului.....144

«Casă» proprie.....151
II — Zori de libertate
Veşti de-acasă..... 159
Gânduri de fugă.... 162
Drumul spre Ţară 166
Sosirea în Cernăuţi 174
In satu’n care m’am născut . . 178
«Oamenii din pădure» ... 184
Planuri de fugă în România . . 187
Rătăcind prin Ardeal şi Banat . 194
Fuga în Iugoslavia 201
La muncă în fabricile iugoslave . 206
Plecarea din Iugoslavia ... 211
Spre lumea liberă 223
ANEXE
Anexa 1-4
231